

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Bu proje Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından birlikte finanse edilmektedir.
This Project is co-funded by the European Union and the Council of Europe.

CEZA ADALET SİSTEMİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ VE
AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ İHLALLERİNİN ÖNLENMESİ İÇİN
YARGI MENSUPLARININ KAPASİTESİNİN ARTIRILMASI ORTAK PROJESİ

TÜRKİYE'DE CEZA ADALETİ ALANINDA MEVZUAT VE POLİTİKA İHTİYAÇ ANALİZİ RAPORU

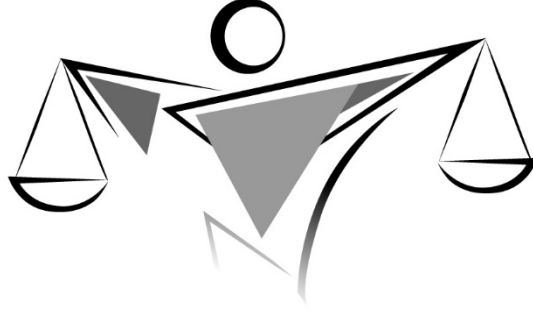

Bu proje Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından birlikte finanse edilmektedir.
This Project is co-funded by the European Union and the Council of Europe.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

CEZA ADALET SİSTEMİNİN GÜÇENDİRİLMESİ VE AVRUPA
İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ İHLALLERİNİN ÖNLENMESİ İÇİN
YARGI MENSUPLARININ KAPASİTESİNİN ARTIRILMASI ORTAK PROJESİ

TÜRKİYE'DE CEZA ADALETİ ALANINDA MEVZUAT/POLİTİKA İHTİYAÇ ANALİZİ RAPORU

TÜRKİYE'DE CEZA ADALETİ ALANINDA MEVZUAT VE POLİTİKA İHTİYAÇ ANALİZİ RAPORU

Hazırlayanlar

- Jeremy McBride
- Burcu Baytemir Kontacı
- Estelle De Marco
- Feridun Yenisey
- Michael Jameison
- Murat Volkan Dülger
- Serkan Cengiz

Bu raporda dile getirilen görüş ve düşünceler yazarların kişisel görüşleri olup Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, Adalet Bakanlığı, Türkiye Adalet Akademisi veya projenin diğer paydaş kurumlarının resmi görüşü olarak algılanmamalıdır.

Bu faaliyet, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından finanse edilen ve Avrupa Konseyi tarafından yürütülen Ceza Adalet Sisteminin Güçlendirilmesi ve Yargı Mensuplarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ihlallerinin Önlenmesi Konusunda Kapasitelerinin Artırılması Ortak Projesi kapsamında düzenlenmektedir. Projenin Sözleşme Makamı Merkezi Finans ve İhale Birimidir.

Baskı

Tam Pozitif Reklamcılık ve Matbaacılık İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.

Tel : 0 312 397 00 31

Faks : 0 312 397 86 12

www.coe.int/tr/web/ankara

Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi

- > cas.ankara@coe.int
- f Ceza Adalet Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi
- c [cas_projesi](https://www.coe.int/tr/web/ankara/cas_projesi)
- t [@project_cas](https://www.coe.int/tr/web/ankara/@project_cas)
- y Ceza Adalet Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi

Proje Paydaşları:

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi
- Yargıtay Başkanlığı
- Hakimler ve Savcılar Kurulu
- Türkiye Barolar Birliği
- Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (MASAK)
- Jandarma Genel Komutanlığı
- Emniyet Genel Müdürlüğü
 - Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı
 - Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığı
 - Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
- Adli Tıp kurumu

İçindekiler

KISALTMALAR.....	5
A. GİRİŞ.....	7
B. ARKAPLAN	9
1. AİHM kararları.....	9
2. Yasal gelişmeler.....	17
3. Mali Eylem Görev Gücü (FATF) Bulguları	18
C. ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI	21
1. Kolluk soruşturmasının kalitesi	21
2. Yakalama ve gözaltına almanın dayanağı	22
3. Polis merkezine ilk gelişin kayıt altına alınması	22
4. Şüpheliler için yapılan “mülakat” uygulaması.....	23
5. Tutukluluğa alternatif tedbirler	23
6. Tutukluluğun gerekçelendirilmesi.....	24
7. Avukata erişim	26
8. Tutuklama kararına itiraz.....	26
9. Belirli suçlarda tutukluluk için adli denetim.....	28
10. Tutukluluk süresi.....	28
11. Gereksiz veya uzun süren tutukluluk için tazminat.....	29
12. Uygulamaların AYM ve AİHM kararları ışığında uyarlanması	29
D. ADİL YARGILANMA HAKKI.....	30
1. Yargı bağımsızlığı.....	30
2. Adli Kolluk	31
3. Şüphelilerle “mülakat” ve avukata erişim.....	32
4. Gizli soruşturma teknikleri.....	34
5. Dava dosyasında hukuka aykırı yollarla elde edilen delillerin tutulması	34
6. Dava dosyasına erişim.....	35
7. Adil yargılama ile ilgili diğer unsurlar.....	35
8. Alternatif yargılama yöntemleri, cezada pazarlık, seri muhakeme veya basit yargılama usulleri	37
9. Yargılama süresi	38
10. AYM, Yargıtay ve AİHM kararlarının dikkate alınması	39
11. AİHM kararları gereği yargılamanın yenilenmesi.....	40
E. SİBER SUÇLAR	41

1. Mevzuatın yeterliliği	41
2. Kolluk	42
3. İnternet erişiminin kısıtlanması	45
F. TERÖRİZMİN FINANSMANI.....	47
1. Mevzuat hükümlerinin netliği.....	47
2. MASAK'ın rolü	48
3. MASAK raporlarının doğruluğu ve raporlar hakkında bilgi	50
4. MASAK'a bilgi akışı	51
5. BM Yaptırımlarının uygulanabilirliği.....	51
6. Eğitim ve ihtisaslaşma	52
G. SONUÇ VE TAVSİYELERİN ÖZETİ	53
EKLER.....	59
Ek 1. Tavsiyeler Listesi.....	59
EK 2. Taslak rapor hakkındaki yorumlardan raporda kısmen ya da tamamen yer verilenleri listesi	66
EK 3. Taslak rapor hakkındaki yorumlardan raporda yer verilmeyenlerin listesi	87
Ek 4. Birinci Mevzuat İhtiyaç Analizi Ziyareti Programı.....	89
Ek 5. İkinci Mevzuat İhtiyaç Analizi Ziyareti Programı	90
Ek 6. Mevzuat İhtiyaç Analizi Ziyaretleri Kapsamında Görüşülen Kişilerin Listesi	91

KISALTMALAR

Raporda kullanılan kısaltmalar aşağıda belirtilmiştir:

§	Paragraf
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
ATK	Adli Tıp Kurumu
AYM	Anayasa Mahkemesi
Budapeşte Sözleşmesi	Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi
BD	Büyük Daire
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
DİABGM	Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü
EGM	Emniyet Genel Müdürlüğü
FATF	Mali Eylem Görev Gücü
GK	Genel Kurul
İNHAİ	Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı
MASAK	Mali Suçlar Araştırma Kurulu
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
SEGBİS	Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi

Rapor içinde kullanılan “kolluk” ve “kolluk kuvvetleri” terimleri, hem Emniyet Genel Müdürlüğü hem de Jandarma çalışanlarına atıfta bulunmak için kullanılmıştır. Bu iki gruptan sadece birine ilişkin olması halinde ise, metnin içinde ayrıca belirtilmiştir.

A. GİRİŞ

1. Bu Rapor, Türkiye'deki ceza adaleti alanında yürütülen mevzuat/politika ihtiyaç analizi çalışmasının sonuçlarını kapsamaktadır.
2. İhtiyaç analizi çalışması kapsamında, ceza adalet sisteminin işleyişi için özel öneme sahip dört tematik alana odaklanılmıştır. Bunlar; özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, siber suçlar ve terörizmin finansmanıdır.
3. İhtiyaç analizi raporu öncelikle mevzuat, içtihatlar, analitik çalışmalar ile resmi ve diğer ilgili belgelere dair masa başı çalışmalarına ve Türkiye'de gerçekleştirilen üç ziyaretten elde edilen bulgulara dayanmaktadır.¹
4. Ziyaretler kapsamında Anayasa Mahkemesi ("AYM") ile Yargıtay üyeleri, İstanbul Çağlayan Adliyesi ve İstanbul Bölge Adliye Mahkemelerinde görev yapan hâkim ve savcılar, Ankara Barosundan temsilciler, Türkiye Bankalar Birliği, Emniyet Genel Müdürlüğü ("EGM") ve Jandarma Genel Komutanlığı Kaçakçılık ve Organize Suçlar, Terörle Mücadele, Siber Suçlarla Mücadele ve Kamu Güvenliği Daire Başkanlıkları, Mali Suçlar Araştırma Kurulu ("MASAK"), Adli Tıp Kurumu ("ATK"), İstanbul Barosu, Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü ve İnsan Hakları Daire Başkanlığı ("İNHAK") ile görüşmeler yapılmıştır.
5. Buna ek olarak, rapor hazırlanırken ihtiyaç analizi çalışma grubunun bir üyesinin katılımıyla Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu ("BTK") ile yapılan toplantı notlarından² ve bazı resmi paydaşların yazılı olarak ibraz ettikleri belgelerden³ de faydalanılmıştır.
6. Ankara ve İstanbul ziyaretleri sırasında yapılan toplantılarla ilgili muhataplara önceden verilmiş olan dört konu ile ilgili sorulara cevap aranması ve ilgili diğer bilgilerin toplanması amaçlanmıştır.
7. Ayrıca, rapor hazırlanırken özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ("AİHM") içtihadı ve Siber Suçlar Sözleşmesi ("Budapeşte Sözleşmesi") kapsamında ifade edilen ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ("AİHS") yer alan Avrupa standartları ışığındaki gereklilikler göz önünde bulundurulmuştur.
8. Bu raporun ilk taslağı, ek bilgilerle birlikte muhataplardan gelen çok sayıda yorum ve öneriyi de dikkate alarak gözden geçirilmiştir. Rapora kısmen veya tamamen dâhil edilen yorum ve öneriler Ek 2'de, dâhil edilemeyenler ise Ek 3'te yer almaktadır.
9. Bu rapor, öncelikle AİHM kararlarında görüldüğü üzere ceza adaleti sisteminde yaşanan belirli sorunları incelemekte, ihtiyaç analizi çalışmasının odaklandığı dört tematik alanda gerçekleştirilen yasal gelişmeler ve Mali Eylem Görev Gücü ("FATF") tarafından yayınlanan kara para aklama ve terörizmin finansmanı ile mücadelede alınacak önlemlere dair en güncel ortak değerlendirme raporu kapsamındaki temel bulguları ele almaktadır. Buna ek olarak, dört temanın her birine dair dikkat edilmesi gereken hususları da incelemektedir.
10. *Avrupa standartlarına uyum sağlamak için gerekli olabilecek eylemlere ilişkin tavsiyeler-mevzuat değişikliği ve politika düzenlemesi, uygulamaya ilişkin hususlar ve kapasite geliştirme ve eğitim faaliyetleri ilgili olma durumlarına göre gruplandırılmış - italik olarak yazılmış ve her bir tema hakkında sunulan yorumlara dâhil edilmiş ve aynı zamanda raporun sonunda birleştirilmiş bir şekilde sunulmuştur.*⁴
11. Rapor, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından ortaklaşa finanse edilen "Türkiye'de Ceza Adalet Sisteminin Güçlendirilmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesi için Yargı Mensuplarının Kapasitesinin Artırılması Ortak Projesi" kapsamında, Burcu Baytemir

¹ Bu toplantılar, 4 Ekim 2019 (Ceza İşleri Genel Müdürlüğü ile hazırlık toplantısı, Ankara), 6-8 Kasım 2019 (Ankara) ve 17-20 Aralık 2019 (İstanbul) tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Bkz. Ek 4 ve 5.

² Burcu Baytemir Kontakı.

³ AYM, Yargıtay, Hâkimler ve Savcılar Kurulu, İNHAK, EGM ve Jandarma Genel Komutanlığı Kaçakçılık ve Organize Suçlar ile Mücadele ve Siber Suçlar ile Mücadele Daire Başkanlıkları ve MASAK. Bkz Ek 6.

⁴Bkz. Ek 1.

Kontacı⁵, Serkan Cengiz⁶, Estelle De Marco⁷, Feridun Yenisey,⁸ Murat Volkan Dülger⁹, Michael Jameison¹⁰ ve Jeremy McBride¹¹ tarafından hazırlanmıştır. Bu rapor 2019 yılına kadar olan mevzuat, uygulamayı ve bunlar ile ilgili bazı AİHM kararlarını içermektedir. Bu tarihten sonraki mevzuat değişiklikleri dikkate alınmamıştır.

⁵ Doktor, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi.

⁶ Avukat, İzmir Barosu.

⁷ Avrupa Konseyi Siber Suçlar Danışmanı, Fransa.

⁸ Profesör, Bahçeşehir Üniversitesi. Saha ziyaretlerine katılmış olup, rapora nihai halinin verilmesinde yer almamıştır.

⁹ İstanbul Altınbaş Üniversitesi.

¹⁰ Avrupa Konseyi Siber Suçlar Danışmanı, İngiltere.

¹¹ Avukat, Monckton Chambers ve Misafir Öğretim Üyesi, Orta Avrupa Üniversitesi, Budapeşte.

B. ARKAPLAN

12. Bu bölüm üç kısımdan oluşmaktadır ve ceza adalet sistemine ilişkin güncel gelişmeleri incelemektedir.
13. İlk olarak, son beş yılda verilen (bazıları 10 yıl ve öncesinde meydana gelen olayları içeren) AİHM kararlarında görülen ceza adaleti sisteminin işleyişinde AİHM gerekliliklerine uyum hususunda karşılaşılan ve bu konularda Hükümete bildirilen sorunlar ele alınmaktadır.
14. İkinci olarak, aynı dönemde gerçekleştirilen ve bir kısmı AİHM kararlarında tespit edilen sorunlara değinen dönemin ceza adalet sistemi ile ilgili yasal gelişmeler gözden geçirilmektedir.
15. Üçüncü olarak ise, karapara aklama ve terörizmin finansmanı ile mücadele için alınan önlemler hakkında FATF tarafından yayınlanan en son ortak değerlendirme raporunun temel bulgularına ilişkin bir özet sunulmaktadır.

1. AİHM kararları

16. 2015'in başından bu yana verilen kararlar özellikle özgürlük ve güvenlik ve adil yargılanma haklarına ilişkin olup, aynı zamanda siber suçlar ve terörizmin finansmanı ile ilişkili kararlar da söz konusudur.
17. Bu kararlar ele alınmadan önce, AİHM tarafından soruşturmaların yürütülmesinde bazı sorunlar tespit edildiği, bu anlamda yaşanan sorunların da özgürlükten yoksun bırakma ve yargılama sürecinin etkinliğine etki edeceği belirtilmelidir.
18. AİHM, –yasal düzenlemelerden ziyade uygulamada- hukuka aykırı ölüm¹² ve kötü muamele¹³ iddialarına karşı özellikle suçun işlendiğinin ve failin tespit edilmesi ve cezalandırılmasını sağlayacak soruşturmaların yürütülmesinde eksiklikler tespit etmiştir.
19. Ayrıca, yetkililerin hukuka aykırı ölüm¹⁴ ve kötü muamele¹⁵ iddialarına ilişkin derhal soruşturma başlatmaması, kötü muamele iddiasıyla ilgili soruşturmanın sonuçlandırılmaması,¹⁶ bu tür bir şikâyete ilişkin soruşturmanın yürütülmesinde gerekli gayretin gösterilmemesiyle yargılamanın

¹²Sultan Dölek ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 34902/10, 28 Nisan 2015; Kavaklıoğlu ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 15397/02, Karar Tarihi: 6 Ekim 2015; Behçet Söğüt ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 22931/09, Karar Tarihi: 20 Ekim 2015; Hâkim İpek / Türkiye, Başvuru No. 47532/09, Karar Tarihi: 10 Kasım 2015; Sefer Yılmaz ve Meryem Yılmaz / Türkiye, Başvuru No. 611/12, Karar Tarihi: 17 Kasım 2015; Muhacir Çiçek / Türkiye, Başvuru No. 41465/09, Karar Tarihi: 2 Şubat 2016; Öztüncü / Türkiye, Başvuru No. 14777/08, Karar Tarihi: 9 Şubat 2016; Başbilen / Türkiye, Başvuru No. 35872/08, Karar Tarihi: 26 Nisan 2016; Cangöz ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 7469/06, Karar Tarihi: 26 Nisan 2016; Cerf / Türkiye, Başvuru No. 12938/07, Karar Tarihi: 3 Mayıs 2016; Kalkan / Türkiye, Başvuru No. 37158/09, Karar Tarihi: 10 Mayıs 2016; Aydoğdu / Türkiye, Başvuru No. 40448/06, Karar Tarihi: 30 Ağustos 2016; Toptaniş / Türkiye, Başvuru No. 61170/09, Karar Tarihi: 30 Ağustos 2016; Altın ve Kılıç / Türkiye, Başvuru No. 15225/08, Karar Tarihi: 6 Eylül 2016; Üstdağ / Türkiye, Başvuru No. 41642/08, Karar Tarihi: 13 Eylül 2016; Güzelaydın / Türkiye, Başvuru No. 26470/10, Karar Tarihi: 20 Eylül 2016; Mızrak ve Atay / Türkiye, Başvuru No. 65146/12, Karar Tarihi: 18 Ekim 2016; Cengiz ve Saygıkan / Türkiye, Başvuru No. 26754/12, Karar Tarihi: 24 Ocak 2017; Sinim / Türkiye, Başvuru No. 9441/10, Karar Tarihi: 6 Haziran 2017; Güler ve Tekdal / Türkiye, Başvuru No. 65815/10, Karar Tarihi: 10 Ekim 2017; İncin / Türkiye, Başvuru No. 3534/06, Karar Tarihi: 9 Ocak 2018; Mihdi Perinçek / Türkiye, Başvuru No. 54915/09, Karar Tarihi: 29 Mayıs 2018; Fatih Çakır ve Merve Nisa Çakır / Türkiye, Başvuru No. 54558/11, Karar Tarihi: 5 Haziran 2018; Yirdem ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 72781/12, Karar Tarihi: 4 Eylül 2018; Hâkim Aka / Türkiye, Başvuru No. 62077/08, Karar Tarihi: 6 Kasım 2018; Hâkim Aka / Türkiye, Başvuru No. 62077/08, Karar Tarihi: 20 Kasım 2018; Nihat Soylu / Türkiye, Başvuru No. 48532/11, Karar Tarihi: 11 Aralık 2018; Tülay Yıldız / Türkiye, Başvuru No. 61772/12, Karar Tarihi: 11 Aralık 2018; Öney / Türkiye, Başvuru No. 49092/12, Karar Tarihi: 15 Ocak 2019; ve Algül ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 59864/12, Karar Tarihi: 5 Şubat 2019.

¹³Salin ve Karşın / Türkiye, Başvuru No. 44188/09, Karar Tarihi: 23 Haziran 2015; Kavaklıoğlu ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 15397/02, Karar Tarihi: 6 Ekim 2015; Afet Süreyya Eren / Türkiye, Başvuru No. 36617/07, Karar Tarihi: 20 Ekim 2015; Dilek Aslan / Türkiye, Başvuru No. 34364/08, Karar Tarihi: 20 Ekim 2015; Şakir Kaçmaz / Türkiye, Başvuru No. 8077/08, Karar Tarihi: 10 Kasım 2015; Alpar / Türkiye, Başvuru No. 22643/07, Karar Tarihi: 26 Ocak 2016; Süleyman Çelebi ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 37273/10, Karar Tarihi: 24 Mayıs 2016; Ersin Erkuş ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 40952/07, Karar Tarihi: 31 Mayıs 2016; Nasrettin Aslan ve Zeki Aslan / Türkiye, Başvuru No. 17850/11, Karar Tarihi: 30 Ağustos 2016; Ali Aba Talipoğlu / Türkiye, Başvuru No. 16408/10, Karar Tarihi: 18 Ekim 2016; GU / Türkiye, Başvuru No. 16143/10, Karar Tarihi: 18 Ekim 2016; Müftüoğlu ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 34520/10, Karar Tarihi: 28 Şubat 2017; Daşlık / Türkiye, Başvuru No. 38305/07, Karar Tarihi: 13 Haziran 2017; ve Gülkanat / Türkiye, Başvuru No. 38176/08, Karar Tarihi: 9 Temmuz 2019.

¹⁴Özel ve Diğerleri, Başvuru No. 14350/05, Karar Tarihi: 17 Kasım 2015.

¹⁵Süleyman Demir ve Hasan Demir / Türkiye, Başvuru No. 19222/09, Karar Tarihi: 24 Mart 2015.

¹⁶Süleyman Demir ve Hasan Demir / Türkiye, Başvuru No. 19222/09, Karar Tarihi: 24 Mart 2015.

zaman aşımına uğraması¹⁷ ve polis tarafından hukuka aykırı öldürme iddiasıyla ilgili bağımsız bir soruşturmanın yürütülmemesi gibi eksiklikler de tespit edilmiştir.¹⁸

a. Özgürlük ve Güvenlik

20. Bir kişinin, suç işlediğine¹⁹ dair makul şüphe²⁰ olmadığı halde özgürlüğünden mahrum bırakılması ve savcının şüphelinin salıverilmesi yönündeki kararına rağmen tutukluluğun devam etmesi²¹ sebebiyle AİHS'in 5. maddesinin ihlaline dair bulgular mevcuttur.
21. Bir kişinin derhal mahkemeye çıkarılmamasına ek olarak, hakkında yakalama emri çıkarılan kişinin 24 saat içinde mahkeme önüne çıkarılmamasına²² dayalı olarak 5. maddenin ihlal edildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda gecikmenin değerlendirilmesinde gözaltı kayıtlarının eksikliği büyük bir etkidir.²³
22. Ayrıca, bir kişiye yönelik askeri mahkemeler tarafından verilen tutuklama kararının bağımsız ve tarafsız²⁴ bir şekilde verilmediği ve tutuklama kararının yasalar uyarınca öngörülmediği²⁵ veya şüphelinin/sanığın suçu işlediğine yönelik makul şüphe olmaksızın²⁶ verildiği yönünde hususlar da AİHM tarafından sorunlu bulunmuştur.
23. Tutukluluk ile ilişkili olarak AİHM tarafından şüphelinin yaşı göz önünde bulundurulduğunda, tutukluluğun son başvurulacak tedbir olarak uygulanmadığı ve tutuklamadan önce alternatif tedbirlere başvurulmadığı²⁷; kaçma riski²⁸ olması halinde alternatif tedbirlerin ele alınmadığı²⁹; hâkimin, şüphelinin davasında bu tedbirleri uygulamanın esaslarını herhangi bir şekilde değerlendirmede³⁰; tutukluluk kararına ilişkin mahkeme tarafından ileri sürülen gerekçelerin yetersiz ve basmakalıp olduğu;³¹ ulusal makamlar tarafından tutukluluk halinin devamına ilişkin ikna edici ve yeterli nedenlere dayalı bir gerekçe sunulmadığı tespit edilmiştir.³²
24. Ayrıca, şüphelinin mahkeme kararına³³ ve bir başka olayda da şüphelinin tutukluluk halinin devamına karar verilmesinin AYM tarafından Anayasaya aykırı bulunmasına³⁴ rağmen tutukluluğunun devam etmesi nedeniyle 5. maddenin ihlal edildiğine dair kararlar mevcuttur.
25. AİHS'in 5(4) maddesi kapsamında güvence altına alınmasına rağmen, şüphelilerin tutuklanmasının hukuka uygunluğu hakkında da çeşitli sorunlar tespit edilmiştir.

¹⁷Baştürk / Türkiye, Başvuru No. 49742/09, Karar Tarihi: 28 Nisan 2015 ve Sıdka İmren / Türkiye, Başvuru No. 47384/11, Karar Tarihi: 13 Eylül 2016.

¹⁸Özpolat ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 23551/10, Karar Tarihi: 27 Ekim 2015.

¹⁹Mergen ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 44062/09, Karar Tarihi: 31 Mayıs 2016; Ayşe Yüksel ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 55835/09, Karar Tarihi: 31 Mayıs 2016; Erarslan ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 55833/09, Karar Tarihi: 19 Haziran 2018; ve Kavala / Türkiye, Başvuru No. 28749/18, Karar Tarihi: 10 Aralık 2019.

²⁰ Bu raporda kullanılan "makul şüphe" tanımlaması AİHS terminolojisine karşılık gelmektedir. AİHM, bu tanımlamayı söz konusu kişi ile işlendiği ya da işlenmek üzere olduğu iddia edilen suçun arasında objektif bir bağlantının var olması şeklinde anlamaktadır.

²¹Lütfiye Zengin ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 36443/06, Karar Tarihi: 14 Nisan 2015.

²²Vedat Doğru / Türkiye Başvuru No. 2469/10, Karar Tarihi: 5 Nisan 2016.

²³Döner ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 29994/02, Karar Tarihi: 7 Mart 2017.

²⁴Ali Osman Özmen / Türkiye, Başvuru No. 42969/04, Karar Tarihi: 5 Temmuz 2016 ve Kerman / Türkiye, Başvuru No. 35132/05, Karar Tarihi: 22 Kasım 2016.

²⁵Alparsan Altan / Türkiye, Başvuru No. 12778/17, Karar Tarihi: 16 Nisan 2019.

²⁶Alparsan Altan / Türkiye, Başvuru No. 12778/17, Karar Tarihi: 16 Nisan 2019 ve Kavala / Türkiye, Başvuru No. 28749/18, Karar Tarihi: 10 Aralık 2019.

²⁷Ağit Demir / Türkiye, Başvuru No. 36475/10, Karar Tarihi: 27 Şubat 2018.

²⁸ Kaçma riski, AİHM tarafından, şüphelinin kaçma olasılığını belirten somut unsurların bulunduğu durumları kısaca tanımlamak için kullanılan bir terimdir.

²⁹Lütfiye Zengin ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 36443/06, Karar Tarihi: 14 Nisan 2015.

³⁰Vedat Doğru / Türkiye Başvuru No. 2469/10, Karar Tarihi: 5 Nisan 2016.

³¹Lütfiye Zengin ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 36443/06, Karar Tarihi: 14 Nisan 2015.

³²Galip Doğru / Türkiye, Başvuru No. 36001/06, Karar Tarihi: 28 Nisan 2015.

³³Vedat Doğru / Türkiye Başvuru No. 2469/10, Karar Tarihi: 5 Nisan 2016.

³⁴Mehmet Hasan Altan / Türkiye, Başvuru No. 13237/17, Karar Tarihi: 20 Mart 2018 ve Şahin Alpay / Türkiye, Başvuru No. 16538/17, Karar Tarihi: 20 Mart 2018.

26. Bunlardan bazıları şu şekildedir: gözaltına alınan kişinin başvuru yoluna erişiminin reddedilmesi³⁵; askeri mahkemenin bağımsız ve tarafsız olmaması³⁶; kişinin itirazlarının hızlı bir şekilde incelenmemesi³⁷; duruşmanın yapılmaması ve ilgili kişinin duruşmada şahsen bulunmaması³⁸; savcının, başvuranın serbest bırakılması talebinin reddi yönündeki mütalaasının başvurana veya avukatına tebliğ edilmemesi nedeniyle silahların eşitliği ilkesinin ihlali³⁹; şüphelinin yakalandığı tarihten iddianamenin hazırlandığı zamana kadar geçen beş ay süresince, belgelerin başvuran ve temsilcisi tarafından incelenmesine engel olacak şekilde dosyaya erişimin kısıtlanması.⁴⁰
27. Buna ek olarak, tutukluluk süresinin aşırı uzun olması⁴¹ve Sözleşmenin 5. maddesinin ihlal edildiği iddiası hakkında iç hukuk sisteminde tazminat talep edilebilecek bir hukuk yolunun olmamasından dolayı 5. maddenin ihlal edildiği AİHM tarafından tespit edilmiştir.⁴²
28. (a) şüphelilerin, örgüt ile arasında bağlantı olduğuna ilişkin herhangi bir delil olmaksızın bir suç örgütüne mensup olduğu şüphesiyle keyfi şekilde yakalanmalarına ve gözaltına alınmalarına ve (b) araştırmacı gazetecilerin belirli kitapların yayınlanmasına katkı sunarak suç örgütlerine yardım ve yataklık ettikleri gerekçesiyle tutukluluk durumlarının devam etmesine ilişkin kararların icrası hâlihazırda Bakanlar Komitesi önünde gelişmiş izleme usulü altında ele alınmaktadır.⁴³

b. Adil yargılanma

29. AİHS'in 6. maddesine uyumla ilgili AİHM kararlarında ortaya çıkan sorunlar ifade alma ve sorgulama süreciyle başlamaktadır.
30. Bu nedenle, mahkûmiyet kararının şüphelinin avukatı bulunmaksızın kolluğa vermiş olduğu ifadeler⁴⁴veya baskı altında alınan ifadeler⁴⁵ dayanması sebebiyle bu maddenin ihlal edildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, mahkemelerin şüphelininferagatinin veya avukat olmadan kolluğa verdiği ifadelerin geçerliliğini incelememeleri özel bir sorun olmuştur. Ayrıca şüphelinin

³⁵Döner ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 29994/02, Karar Tarihi: 7 Mart 2017.

³⁶Ali Osman Özmen / Türkiye, Başvuru No. 42969/04, Karar Tarihi: 5 Temmuz 2016 ve Kerman / Türkiye, Başvuru No. 35132/05, Karar Tarihi: 22 Kasım 2016.

³⁷Kavala / Türkiye, Başvuru No. 28749/18, Karar Tarihi: 10 Aralık 2019.

³⁸Adem Serkan Gündoğdu / Türkiye, Başvuru No. 67696/11, Karar Tarihi: 16 Ocak 2018.

³⁹Levent Bektaş / Türkiye, Başvuru No. 70026/10, Karar Tarihi: 16 Haziran 2015; Abdullatif Arslan ve Zerife Arslan / Türkiye, Başvuru No. 40862/08, Karar Tarihi: 21 Temmuz 2015; Mustafa Avcı / Türkiye, Başvuru No. 39322/12, Karar Tarihi: 23 Mayıs 2017; Adem Serkan Gündoğdu / Türkiye, Başvuru No. 67696/11, Karar Tarihi:16 Ocak 2018; ve Ruşen Bayar / Türkiye, Başvuru No. 25253/08, Karar Tarihi: 19 Şubat 2019.

⁴⁰Mustafa Avcı / Türkiye, Başvuru No. 39322/12, Karar Tarihi: 23 Mayıs 2017.

⁴¹Ruşen Bayar / Türkiye, Başvuru No. 25253/08, 19 Şubat 2019.

⁴²Kerman / Türkiye, Başvuru No. 35132/05, 22 Kasım 2016; Döner ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 29994/02, 7 Mart 2017; ve Ruşen Bayar / Türkiye, Başvuru No. 25253/08, 19 Şubat 2019. Bu kararlar, daha sonra kaldırılan Devlet Güvenlik Mahkemelerine ilikindir.

⁴³ Birincisine örnek Mergen ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 44062/09, 31 Mayıs 2016 ve ikincisine örnekler; Ayşe Yüksel ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 55835/09, 31 Mayıs 2016 ve Nedim Şener / Türkiye, Başvuru No. 38270/11, 8 Temmuz 2014 ve Şık / Türkiye, Başvuru No. 53413/11, 8 Temmuz 2014.

⁴⁴Seyfettin Güneş / Türkiye, Başvuru No. 22182/10, Karar Tarihi: 17 Kasım 2015; İrmak / Türkiye, Başvuru No. 20564/10, Karar Tarihi: 12 Ocak 2016; Gökbulut / Türkiye, Başvuru No. 7459/04, Karar Tarihi: 29 Mart 2016; Abdulgafur Batmaz / Türkiye, Başvuru No. 44023/09, Karar Tarihi: 24 Mayıs 2016; Bayram Koç / Türkiye, Başvuru No. 38907/09, Karar Tarihi: 5 Eylül 2017; Bozkaya / Türkiye, Başvuru No. 46661/09, Karar Tarihi: 5 Eylül 2017; Türk / Türkiye, Başvuru No. 22744/07, Karar Tarihi: 5 Eylül 2017; İzzet Çelik / Türkiye, Başvuru No. 15185/05, Karar Tarihi: 23 Ocak 2018; Ulay / Türkiye, Başvuru No. 8626/06, Karar Tarihi: 13 Şubat 2018; Canşad ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 7851/05, Karar Tarihi: 13 Mart 2018; Girişen / Türkiye, Başvuru No. 53567/07, Karar Tarihi: 13 Mart 2018; Ömer Güner / Türkiye, Başvuru No. 28338/07, Karar Tarihi: 4 Eylül 2018; Mehmet Duman / Türkiye, Başvuru No. 38740/09, Karar Tarihi: 23 Ekim 2018; Soytemiz / Türkiye, Başvuru No. 57837/09, Karar Tarihi: 27 Kasım 2018 (polis memurlarının sanık için resmi olarak görevlendirilen avukatı hukuka aykırı bir şekilde sorgu odasından çıkardıkları, daha sonra avukat yokluğunda kendisini suçlayıcı ifadeler vermeye zorladıkları durumlar); Ruşen Bayar / Türkiye, Başvuru No. 25253/08, Karar Tarihi: 19 Şubat 2019; Harun Gürbüz / Türkiye, Başvuru No. 68556/10, Karar Tarihi: 30 Temmuz 2019; Akdağ / Türkiye, Başvuru No. 75460/10, Karar Tarihi: 17 Eylül 2019; Mehmet Zeki Çelebi / Türkiye, Başvuru No. 27582/07, Karar Tarihi: 28 Ocak 2020. Bu davaların bir kısmı daha sonra kaldırılan Devlet Güvenlik Mahkemeleri önünde görülmüştür ancak duruşmalarda yaşananlar nedeniyle hala geçerlidir.

⁴⁵Aydın Çetinkaya / Türkiye, Başvuru No. 2082/05, Karar Tarihi: 2 Şubat 2016 ve Abdulgafur Batmaz / Türkiye, Başvuru No. 44023/09, Karar Tarihi: 24 Mayıs 2016.

gözaltı süresi boyunca avukat yardımından yararlandırılmaması da sorun olarak tespit edilmiştir.⁴⁶

31. AİHM, oldukça farklı durumda masumiyet karinesinin ihlal edildiğini tespit etmiştir. Bunlardan bazıları; yargılamanın yenilenmesine rağmen önceden verilen mahkûmiyet kararına dair kolluk kayıtlarının hala tutulması⁴⁷; davacının haksız yere işten çıkarıldığı gerekçesiyle açmış olduğu hukuk davasının davacının beraat ettiği suça atıfta bulunularak reddedilmesi⁴⁸; disiplin ve yargı makamlarının, ilgili kişinin ceza yargılaması kesinleşmeden suçlarının sabit olduğu ve bu gerekçeyle beraat ettikten sonra dahi meslekten çıkarılması yönünde karar vermesi⁴⁹; kişi hakkında yürütülen ceza yargılaması devam ederken meslekten çıkarılması ve ilgili suçtan beraat etmesine rağmen idare mahkemesinin meslekten çıkarma kararının iptaline dair talebi reddetmesi⁵⁰ ve ilgili ceza davası hakkında düşme kararı verilmesine rağmen, cezai yükümlülüğü sebebiyle kişinin devlet memurluğundan çıkarılmasını onaylanarak, masumiyet karinesinin ihlal edilmesi.⁵¹
32. Bir başka ihlal kararı ise, daha sonra kaldırılan İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesinin bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin olarak verilmiştir.⁵²
33. Mahkemede icra edilen işlemlerin çeşitli açılardan sorunlu olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları; savunmanın tanıklarının dinlenmesinin reddedilmesi⁵³; sanık ve avukatlarının kovuşturmanın hiçbir aşamasında gizli tanıkları ve onların güvenilirliklerini sorgulamaların aînkân verilmemesi⁵⁴; sanığa mahkûmiyetine dayanak oluşturan ifadeleri veren aleyhteki tanıklıkları sorgulama veya sorgulatma fırsatı tanınmaması⁵⁵; ve sanığın kendisine isnat edilen delillere erişimi sağlanmadan mahkûm edilmesi⁵⁶.
34. Ayrıca, AİHM tarafından, çoğunlukla genel uygulamayı yansıtmaya da temyiz sürecine ilişkin de çeşitli sorunlar tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları; sanığın mahkeme huzuruna çıkma ve kendini savunma hakkından feragat etmediği veya adaletten kaçma teşebbüsünde bulunmadığı halde gıyabında yargılandığı ve hüküm giydiği gerekçesiyle davasının yeniden incelenmesi talebinin reddedilmesi⁵⁷; mahkemelerin, ilgilinin cezaya mahkûm edilmesine dayanak gösterilen başlıca delil unsurunun içeriğinin güvenilirliği ve doğruluğuna ilişkin olarak başvuran tarafından temyizde ileri sürülen ilgili iddialara yanıt vermemiş olmaları⁵⁸; savcının görüşlerinin mahiyetinin temyiz mahkemesine bildirilmemesi ve sanığın bunlara yazılı olarak yanıt verme imkânının olmaması⁵⁹; Yargıtay safhasında, Yargıtay Başsavcılığının görüşünün sanığın avukatına tebliğ edilmemesi⁶⁰; ve başvuranların söz konusu cezanın yasal dayanağının bulunmamasına ilişkin iddiaları hakkında karar verilmeksizin, dosya üzerinden yapılan inceleme sonucunda başvuranların itirazının reddedilmesi⁶¹.

⁴⁶Galip Doğru / Türkiye, Başvuru No. 36001/06, 28 Nisan 2015 (olayların yeniden kurgulanması için olay yerine gidilmesi ve polis tarafından ilgilinin ifadesinin alınması).

⁴⁷Dicle ve Sadak / Türkiye, Başvuru No. 48621/07, Karar Tarihi: 16 Haziran 2015.

⁴⁸Alkaşı / Türkiye, Başvuru No. 21107/07, Karar Tarihi: 18 Ekim 2016.

⁴⁹Kemal Coşkun / Türkiye, Başvuru No. 45028/07, Karar Tarihi 28 Mart 2017.

⁵⁰Seven / Türkiye, Başvuru No. 60392/08, Karar Tarihi: 23 Ocak 2018.

⁵¹Urat / Türkiye, Başvuru No. 53561/09, Karar Tarihi: 27 Kasım 2018.

⁵²Çamlar / Türkiye, Başvuru No. 28226/04, Karar Tarihi: 10 Kasım 2015.

⁵³Kuveyardar / Türkiye, Başvuru No. 12047/05, Karar Tarihi: 19 Aralık 2017.

⁵⁴Balta ve Demir / Türkiye, Başvuru No. 48628/12, Karar Tarihi: 23 Haziran 2015.

⁵⁵Gökbulut / Türkiye, Başvuru No. 7459/04, Karar Tarihi: 29 Mart 2016; Daştan / Türkiye, Başvuru No. 37272/08, Karar Tarihi: 10 Ekim 2017; ve Ürek ve Ürek / Türkiye, Başvuru No. 74845/12, Karar Tarihi: 30 Temmuz 2019.

⁵⁶İshak Sağlam / Türkiye, Başvuru No. 22963/08, Karar Tarihi: 10 Temmuz 2018 (bilgisayar disk).

⁵⁷MTB / Türkiye, Başvuru No. 47081/06, Karar tarihi: 12 Haziran 2018 ve İshak Sağlam / Türkiye, Başvuru no. 22963/08, Karar Tarihi: 10 Temmuz 2018.

⁵⁸Hatice Çoban / Türkiye, Başvuru No. 36226/11, Karar Tarihi: 29 Ekim 2019.

⁵⁹Günana ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 70934/10, Karar Tarihi: 20 Kasım 2018.

⁶⁰DYS / Türkiye, Başvuru No. 49640/07, Karar tarihi: 16 Temmuz 2015.

⁶¹Bilen ve Çoruk / Türkiye, Başvuru No. 14895/05, Karar Tarihi: 8 Mart 2016.

35. AİHM ayrıca, ceza yargılaması süresinin aşırı uzun olması sebebiyle Sözleşme'nin 6. maddesinin⁶² ve yargılamaların uzunluğuyla ilgili başvurulabilecek etkin bir hukuk yolunun bulunmaması nedeniyle de Sözleşme'nin 13. maddesinin⁶³ ihlal edildiğine karar vermiştir.

c. Siber Suçlar

36. Siber suçlarla doğrudan ilgili herhangi bir dava olmamasına rağmen, AİHM'in siber suçlarla mücadele için alınan tedbirlerle ilgili olabilecek bazı kararları mevcuttur.
37. Bu bağlamda, bir derginin bilgisayarlarındaki tüm verilerin savcılık tarafından harici disklere aktarılması ve saklanması ile ilgili olarak 10. maddede düzenlenen ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiği tespit edilmiştir. AİHM, bilgisayarlarda yer alan tüm içeriğin harici disklere kopyalanmasının, kaynakların korunması hususunda daha zarar verici olduğunu değerlendirmiştir. Nitekim bilgisayarlarda bulunan tüm verilerin ayırt edilmeksizin çıkarılması, yetkililerin, soruşturulan olaylar ile ilgisi bulunmayan bilgileri elde etmelerine imkân vermiştir.⁶⁴
38. Ayrıca, Milli İstihbarat Teşkilatını ("MİT") iletişimi önleme amaçlı dinlemek üzere yetkilendiren herhangi bir yasanın olmaması nedeniyle görüşmelerin kanuna aykırı bir şekilde dinlenmesine dayalı olarak 8. maddenin ihlal edildiği tespit edilmiştir.⁶⁵
39. Buna ek olarak, adli makamların, avukatlık bürosunu paylaşan avukatlardan biri hakkında yürütülen ceza kovuşturması kapsamında şüpheli olan avukata ait olmayan, avukatın meslek sırrı kapsamına giren ve üçüncü bir kişi hakkında açılan bir soruşturma kapsamında el konulan elektronik verileri iade etmeyi ya da yok etmeyi reddetmeleri ve somut olayda adli makamlar tarafından yorumlandığı ve uygulandığı şekliyle, yasada yeterli usuli güvencelerin bulunmaması nedeniyle 8. maddenin ihlal edildiği AİHM tarafından tespit edilmiştir.⁶⁶
40. Ayrıca, Türkiye'ye karşı olmayan bazı davalarda, cinsel amaçlarla çocukların görüntülerinin gizli bir şekilde kayda alınmasına karşı herhangi bir yasal koruma söz konusu olmaması⁶⁷ ve çocuk pornografisinin paylaşımıyla mücadelede belirli bir dosya paylaşım ağının kullanıcılarının izlenmesi kapsamında dinamik IP adresleri olan abonelerin bilgilerine erişim sağlamak için yasal dayanağın yetersiz olması⁶⁸ sebebiyle AİHM, 8. madde kapsamında özel hayatın gizliliği ilkesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.
41. Bununla birlikte, AİHM, siber zorbalığın kadınlara ve kız çocuklarına karşı şiddetin bir türü olduğunu ve bunun siber mahremiyet ihlalleri, mağdurun bilgisayarına izinsiz giriş ve özel veriler de dâhil olmak üzere veri ve görüntülerin alınması, paylaşılması ve kullanılması gibi biçimlerde kendini gösterdiğini kabul etmiştir.⁶⁹ Ayrıca, faturasız SIM kart kullanıcılarının isim ve adres bilgilerinin alınması zorunluluğunun ve belirli durumlarda bu verilere erişim sağlanmasının da 8. maddeyi ihlal etmeyeceği ifade edilmiştir.⁷⁰

⁶²Galip Doğru / Türkiye, Başvuru No. 36001/06, Karar Tarihi: 28 Nisan 2015; Dilipak / Türkiye, Başvuru No. 29680/05, Karar Tarihi: 15 Eylül 2015; Gurban / Türkiye, Başvuru No. 4947/04, Karar Tarihi: 15 Aralık 2015; Kars ve Diğerleri/Türkiye, Başvuru No. 66568/09, Karar Tarihi: 22 Mart 2016; Bozkaya / Türkiye, Başvuru No. 46661/09, Karar Tarihi: 5 Eylül 2017; Canşad ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 7851/05, Karar Tarihi: 13 Mart 2018; Girişen / Türkiye, Başvuru No. 53567/07, Karar Tarihi: 13 Mart 2018; Uzan / Türkiye, Başvuru No. 30569/09, Karar Tarihi: 20 Mart 2018; İshak Sağlam / Türkiye, Başvuru No. 22963/08, Karar Tarihi: 10 Temmuz 2018 ve Ruşen Bayar / Türkiye, Başvuru No. 25253/08, Karar Tarihi: 19 Şubat 2019.

⁶³Gurban / Türkiye, Başvuru No. 4947/04, Karar Tarihi: 15 Aralık 2015.

⁶⁴Görmüş ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 49085/07, Karar Tarihi: 19 Ocak 2016.

⁶⁵Mustafa Sezgin Tanrıkulu / Türkiye, Başvuru No. 27473/06, Karar Tarihi: 18 Temmuz 2017. Ancak, 2937 sayılı ve 01.11.1983 tarihli Kanunun 3. maddesiyle 17 Nisan 2014 tarihinde 6532 sayılı Kanunun 6(g) maddesinde ve eski kanunun diğer bazı ek maddelerinde yapılan değişikliklerin ardından MİT'e ulusal güvenlik ve terörizmin önlenmesi gibi bazı gerekçelerle iletişimi denetleme yetkisi verilmiştir.

⁶⁶Kırdök ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 14704/12, Karar Tarihi: 3 Aralık 2019.

⁶⁷Söderman / İsveç [BD], Başvuru No. 5786/08, Karar Tarihi: 12 Kasım 2013.

⁶⁸Benedik / Slovenya, Başvuru No. 62357/14, Karar Tarihi: 24 Nisan 2018.

⁶⁹Bkz., Örn., Buturugă / Romanya, Başvuru No. 56867/15, Karar tarihi: 11 Şubat 2020. Başvuranın eski eşinin kendisinin iletişimini uygunsuz şekilde dinlediği, kayıt altına aldığı ve kullandığı yönünde iddialara ilişkin esasların incelenmemesi sebebiyle 3. ve 8. madde kapsamındaki pozitif yükümlülüklerin ihlal edildiğine karar verilmiştir.

⁷⁰Breyer / Almanya, Başvuru No. 50001/12, Karar tarihi: 30 Ocak 2020.

d. Terörizmin Finansmanı

42. Doğrudan terörizmin finansmanı ile ilgili de herhangi bir AİHM kararı mevcut değildir. Ancak, çeşitli suçlar ve bu suçların terörizmin finansmanı kapsamında ele alınıp alınmaması gerektiğine ilişkin olarak hangi suçların “terörizm” çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin bazı kararlar bulunmaktadır.⁷¹
43. Bu bağlamda, “terörizm” tanımının topluma manevi cebir (sindirme) oluşturacak şekilde geniş yorumlanarak insanları terör örgütüne üye olmaktan mahkûm edilmesi, AİHM tarafından Sözleşmenin 7. maddesinde düzenlenen suça ilişkin cezaların yasalarla açık bir şekilde tanımlanması ilkesine aykırı olarak, ceza hukukunun kapsamının gerekçelendirilemeyecek kadar genişletilmesi olarak yorumlanmıştır.⁷²
44. Bir bütün olarak okunduğunda herhangi bir şekilde şiddete, silahlı direnişe veya ayaklanmaya teşvik etmeyen ya da nefret söylemi içermeyen ancak yasadışı silahlı bir örgütün ifadelerine yer veren makaleler/haberler yayınlamaktan verilen mahkûmiyet kararlarının 10. madde kapsamındaki ifade özgürlüğünü ihlal ettiği tespit edilmiştir.⁷³
45. Benzer şekilde, AİHM’e göre, bu tür bir savunuculuk faaliyeti olmadan bir terör örgütüne ve liderine ait sembollerin ve resimlerin gösterilmesi, ilgili terör örgütleri tarafından işlenen yasadışı eylemlere destek olarak yorumlanamaz.⁷⁴ Ayrıca, kişinin terör örgütü üyesinin cenaze törenine katılımı ve bu üyelerin fotoğraflarını ceketine takmasının da aynı şekilde tek başına terör örgütüne destek olarak yorumlanamayacağı ifade edilmiştir.⁷⁵
46. AİHM, hükümetin belirli politikaları, güvenlik güçlerinin uygulamaları ve Abdullah Öcalan’ın tutukluluk koşulları konusundaki hoşnutsuzlukların ifade edilmesinin,⁷⁶ yasadışı silahlı bir örgütün tutuklu liderinin tutukluluk koşulları ve söz konusu liderin Kürt sorununa barışçıl bir çözüm getirmek için oynayabileceği rol hakkında bir televizyon programında açıklamalar yapılmasının⁷⁷ veya terör örgütünün kuruluşu ve gelişimini ve entelektüellerin bu örgütle olan ilişkilerini değerlendiren makalelerin yazılmasının⁷⁸ bir bütün olarak ele alındıklarında, şiddete, silahlı direnişe veya ayaklanmaya ya da terörizmi mazur göstermeye ve nefret söylemine varacak şekilde kimliği belirlenebilir kişilere yönelik olarak derin ve nedensiz bir nefret aşlamak suretiyle şiddete teşvik edici mahiyete sahip olmadıklarından terör propagandası olarak yorumlanmasının doğru olmadığına karar vermiştir.
47. Ayrıca, AİHM, terör propagandası yapılmasına ilişkin bir mahkûmiyet kararının dayanağını oluşturan materyalin potansiyel etkileri⁷⁹ ve yayıncısının yasadışı bir örgüte yardım ve yataklık etmek ve bu örgütün lehine propaganda yapmakla suçlandığı bir kitap hakkında herhangi bir değerlendirme yapılmaması nedeniyle 10. maddenin ihlal edildiğini tespit etmiştir⁸⁰.

⁷¹ Bkz. Örn. *Bakır ve Diğerleri / Türkiye*, Başvuru No. 46713/10, Karar tarihi: 10 Temmuz 2018 ve *İmret ve Türkiye (No. 2)*, Başvuru No. 57316/10, Karar tarihi: 10 Temmuz 2018, yasadışı örgüt üyeliği iddiası.

⁷² *Yasadışı örgüte üye olma iddiasına ilişkin Parmak ve Bakır / Türkiye*, Başvuru No. 22429/07, Karar Tarihi: 3 Aralık 2019.

⁷³ *Bayar ve Gürbüz / Türkiye (No. 2)*, Başvuru No. 33037/07, Karar Tarihi: 3 Şubat 2015; *Belek ve Velioglu / Türkiye (No. 2)*, Başvuru No. 44227/04, Karar Tarihi: 6 Ekim 2015; *Özalp / Türkiye*, Başvuru No. 48583/07, Karar Tarihi: 18 Temmuz 2017; ve *Ali Gürbüz / Türkiye*, Başvuru Tarihi: 52497/08, Karar Tarihi: 12 Mart 2019.

⁷⁴ *Müdür Duman / Türkiye*, Başvuru No. 15450/03, Karar Tarihi: 6 Ekim 2015.

⁷⁵ *Nejdet Atalay / Türkiye*, Başvuru No. 76224/12, Karar Tarihi: 19 Kasım 2019.

⁷⁶ *Öner ve Türk / Türkiye*, Başvuru No. 51962/12, Karar tarihi: 31 Mart 2015 ve *Belge / Türkiye*, Başvuru No. 50171/09, Karar Tarihi: 6 Aralık 2016.

⁷⁷ *Selahattin Demirtaş / Türkiye (No. 3)*, Başvuru No. 8732/11, Karar Tarihi: 9 Temmuz 2019.

⁷⁸ *Fatih Taş / Türkiye (No. 2)*, Başvuru No. 6813/09, Karar Tarihi: 10 Ekim 2017.

⁷⁹ *Mart ve Diğerleri / Türkiye*, Başvuru No. 57031/10, Karar Tarihi: 19 Mart 2019 ve *Özer / Türkiye (No. 3)*, Başvuru No. 69270/12, Karar Tarihi: 11 Şubat 2020.

⁸⁰ *Fatih Taş / Türkiye (No. 4)*, Başvuru No. 51511/08, Karar Tarihi: 24 Nisan 2018.

48. Ayrıca AİHM, ebeveynlerin çocuklarının eğitime ilişkin barışçıl taleplerinin yasadışı bir silahlı örgütün amaçları veya talimatlarıyla örtüşmesi halinde dahi, bu talebin ifade özgürlüğü korumasında olduğunu vurgulamıştır.⁸¹
49. Son olarak, AİHM, yasadışı bir örgüt tarafından çağrısı yapılan bir gösteride yalnızca bulunmuş olma ve açıkça söz konusu örgüte yönelik olumlu bir görüş ifade eder bir tutumla hareket etme eyleminin örgüt “adına” eylemde bulunma olarak kabul etmek için yeterli görülerek ilgili kişinin gerçek bir örgüt üyesi⁸² olarak cezalandırılmasının, cezai sorumluluğun dayanağını oluşturan eylemlerin öngörülebilirliğine ilişkin gereklilikleri karşılamadığını tespit etmiş ve “örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dâhil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişi, örgüt üyesi olarak cezalandırılır” hükmüne ilişkin olarak da aynı tespitte bulunmuştur.⁸³
50. Toplum hoşgörüsüzlüğe veya nefrete teşvik etmemesine rağmen, yasa dışı silahlı örgütlerin açıklamalarını içeren haber ve köşe yazılarının yayınlaması nedeniyle cezaya hükmedilmesine ilişkin kararların icra edilmesi, hâlihazırda Bakanlar Komitesi tarafından gelişmiş izleme süreci kapsamında ele alınmaktadır.

e. Hükümete bildirilen davalar

51. Yapılan başvurular ışığında AİHM’in Türkiye Hükümetine yaptığı bildirimlere bakıldığında, daha önce aynı konularda verilen AİHM kararlarında tespit edilen ihlallerin yanı sıra, henüz ihlal bulunmayan konuların da olduğu görülmektedir.⁸⁴

i. Özgürlük ve Güvenlik

52. Özgürlük ve güvenlikle ilgili olan davalardan bazıları şu hususlardadır: tutuklama için yasal dayanağın varlığı⁸⁵; tutuklamayı meşru kılan makul şüphenin ve/veya ilgili ve yeterli diğer gerekçelerin varlığı⁸⁶; tutuklama kararı veren hâkimlerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı⁸⁷; tutuklama kararlarının hukukiliği⁸⁸; tutuklama kararına dayanak oluşturan makul bir şüphenin varlığı⁸⁹; tutuklama kararının gerekçesinin yeterliliği⁹⁰; özgürlükten mahrum bırakılmanın art niyete

⁸¹Döner ve Diğerleri / Türkiye, No. 29994/02, Karar Tarihi: 7 Mart 2017.

⁸²İşıkırık / Türkiye, Başvuru No. 41226/09, Karar tarihi: 14 Kasım 2017.

⁸³Bakır ve Diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 46713/10, Karar Tarihi: 10 Temmuz 2018.

⁸⁴Raporun taslağının hazırlanmasının ardından, AİHM Hükümete bildirilen davalar listesinde yer alan bu beş başvuruda kararını açıklamıştır: Baş v. Türkiye, Başvuru No. 66448/17, Karar tarihi: 3 Mart 2020 (5(1) ve 5(4) maddelerinden ihlal); Sabuncu ve Diğerleri v. Türkiye, Başvuru No. 23199/17, Karar tarihi: 10 Kasım 2020 (5(1) maddesinin ihlali ancak 5(4) maddesinden ihlal yok); ve Şık v. Türkiye, Başvuru No. 36493/17, Karar tarihi: 24 Kasım 2020 (5(1) maddesinin ihlali ancak 5(4) maddesinden ihlal yok); Selahattin Demirtaş v. Türkiye (No. 2) [GK], Başvuru No. 14305/17, Karar tarihi: 22 Aralık 2020 (10, 5 (1), 5(1)c, 5(3) maddelerinin ve 1 numaralı Protokolün 3. maddesi ile , madde 18+5 ihlali; Atilla Taş v. Türkiye Başvuru No.72/17, Karar tarihi: 19 Ocak 2021 (violations of Article 5(1) ve 10 maddelerinin ihlali ancak and no violation of Article 5(4) maddesinden ihlal yok.

⁸⁵Duğan /Türkiye, Başvuru No. 84543/17; Kılıç / Türkiye, Başvuru No. 208/18; Tercan / Türkiye, Başvuru No. 6158/18; ve Sama / Türkiye, Başvuru No. 38979/19.

⁸⁶Kılıç / Türkiye, Başvuru No. 208/18; Tercan / Türkiye, Başvuru No. 6158/18.

⁸⁷Altan ve Altan / Türkiye, Başvuru No. 13237/17; Akgün / Türkiye, Başvuru No. 19699/18 ve Ablak / Türkiye, Başvuru No. 28566/17

⁸⁸Baş / Türkiye, Başvuru No. 66448/17.

⁸⁹Altun / Türkiye, Başvuru No. 60065/16; Taş ve Aksoy / Türkiye, Başvuru No. 72/17; Ilıcak / Türkiye, Başvuru No. 1210-1217; Altan ve Altan / Türkiye, Başvuru No. 13237/17; Demirtaş / Türkiye, Başvuru No. 14305/17; Buluç / Türkiye, Başvuru No. 25939/17; Yücel / Türkiye, Başvuru No. 27684/17; Güler / Türkiye, Başvuru No. 62170/17; Sabuncu ve diğerleri / Türkiye, Başvuru No. 23199/17; Vik / Türkiye, Başvuru No. 36493/17; Kılıç / Türkiye, Başvuru No. 208/18; Tercan / Türkiye, Başvuru No. 6158/18; Erdal / Türkiye, Başvuru No. 6306/18; Akgün / Türkiye, Başvuru No. 19699/18; Ünal / Türkiye, Başvuru No. 20973/18; Sayılığın / Türkiye, Başvuru No. 53887/18; ve Sama / Türkiye, Başvuru No. 38979/19.

⁹⁰Altun / Türkiye, Başvuru No. 60065/16; Taş ve Aksoy / Türkiye, Başvuru No. 72/17; Ilıcak / Türkiye, Başvuru No. 1210-1217; Altan ve Altan / Türkiye, Başvuru No. 13237/17; Demirtaş / Türkiye, Başvuru No. 14305/17; Sabuncu / Türkiye, Başvuru No. 23199/17; Buluç / Türkiye, Başvuru No. 25939/17; Vik / Türkiye, Başvuru No. 36493/17; Baş / Türkiye Başvuru No. 66448/17; Kılıç / Türkiye, Başvuru No. 208/18; Tercan / Türkiye, Başvuru No. 6158/18; Erdal / Türkiye, Başvuru No. 6306/18; Akgün / Türkiye, Başvuru No. 19699/18; Ünal / Türkiye, Başvuru No. 20973/18; Birlik / Türkiye, Başvuru No. 54469/18; ve Sama / Türkiye, Başvuru No. 38979/19.

dayanması⁹¹; tutukluluk süresi⁹²; tutukluluğun hukukiliğine itiraz edebilme⁹³; tutukluluğun hukukiliğine dair AYM'ye yapılan başvuruların süratle incelenmesi⁹⁴; sulh ceza hâkimlerinin tutukluluğa yapılan itiraz hakkında karar verme yetkisi⁹⁵; tutukluluğa itiraz için avukat yardımı⁹⁶; tutukluluğa itirazda silahların eşitliği ilkesinin gözetilmesi⁹⁷; dava dosyasına erişim veya tutukluluğa itiraz edebilme⁹⁸; tutuklama kararına itiraz başvurularına karşı verilen kararların yeterliliği⁹⁹; 5. maddeye aykırı olarak özgürlükten mahrum bırakmaya yönelik tazminat hakkının bulunması¹⁰⁰.

ii. Adil yargılanma

53. Adil yargılanma hakkının gözetilmesiyle ilgili davalar şu hususlardadır: çocuk şüphelilerin sorgulanmasına yönelik düzenlemelerin uygunluğu¹⁰¹; suçlamaların şüpheliye uygun şekilde bildirilmesi¹⁰²; savunma hazırlamak için verilen süre ve imkânların yeterliliği¹⁰³; masumiyet karinesinin gözetilmesi¹⁰⁴; çocuk sanığın, aleyhindeki yargılamalara etkin bir şekilde katılabilmesi¹⁰⁵; sanığın çoğu duruşmada hazır bulunmaması¹⁰⁶; duruşmada yasal temsilin yeterliliği¹⁰⁷; daha fazla delil toplanması ve incelenmesine ilişkin talebi reddetme gerekçelerinin yeterliliği¹⁰⁸; alternatif bilirkişi raporu edinebilme¹⁰⁹; tapeleri orijinal ses kayıtları ile karşılaştırabilme¹¹⁰; tanıkları sorgulayabilme¹¹¹; delilin doğruluğu ve ispat değerinin test edilmesi¹¹²; bir avukatın yokluğunda elde edilen delillerin güvenilirliği¹¹³; işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele yasağını ihlal ederek elde edilen delillerin güvenilirliği¹¹⁴; mahkûmiyet kararı için sunulan gerekçelerin yeterliliği¹¹⁵; duruşmaya katılma hakkından feragat etmediği veya adaletten kaçmadığı halde gıyaben yargılanan bir kişinin davanın yeniden görülmesini talep

⁹¹Demirtaş / Türkiye, Başvuru No. 14305/17; Kılıç / Türkiye, Başvuru No. 208/18; ve Birlik / Türkiye, Başvuru No. 54469/18.

⁹²Altun / Türkiye, Başvuru No. 60065/16; Taş ve Aksoy / Türkiye, Başvuru No. 72/17; Ilıcak / Türkiye, Başvuru No. 1210-1217; Altan ve Altan / Türkiye, Başvuru No. 13237/17; Demirtaş / Türkiye, Başvuru No. 14305/17; Sabuncu / Türkiye, Başvuru No. 23199/17; Bulaç / Türkiye, Başvuru No. 25939/17; Yücel / Türkiye, Başvuru No. 27684/17; Vik / Türkiye, Başvuru No. 36493/17; Güler / Türkiye, Başvuru No. 62170/17; Baş / Türkiye, Başvuru No. 66448/17; Tercan / Türkiye, Başvuru No. 6158/18; Erdal / Türkiye, Başvuru No. 6306/18; Birlik / Türkiye, Başvuru No. 54469/18; ve Sama / Türkiye, Başvuru No. 38979/19.

⁹³Erdal / Türkiye, Başvuru No. 6306/18 ve Ünal / Türkiye, Başvuru No. 20973/18.

⁹⁴Altun / Türkiye, Başvuru No. 60065/16; Taş ve Aksoy / Türkiye, Başvuru No. 72/17; Ilıcak / Türkiye, Başvuru No. 1210-1217; Altan ve Altan / Türkiye, Başvuru No. 13237/17; Demirtaş / Türkiye, Başvuru No. 14305/17; Sabuncu / Türkiye, Başvuru No. 23199/17; Bulaç / Türkiye, Başvuru No. 25939/17; Yücel / Türkiye, Başvuru No. 27684/17; Vik / Türkiye, Başvuru No. 36493/17; Erdal / Türkiye, Başvuru No. 6306/18; Ünal / Türkiye, Başvuru No. 20973/18; ve Sayılığın / Türkiye, Başvuru No. 53887/18.

⁹⁵Altun / Türkiye, Başvuru No. 60065/16; Baş / Türkiye, Başvuru No. 66448/17; Tercan / Türkiye, Başvuru No. 6158/18; Akgün / Türkiye, Başvuru No. 19699/18; ve Ablak / Türkiye, Başvuru No. 28566/17.

⁹⁶Altun / Türkiye, Başvuru No. 60065/16.

⁹⁷Altun / Türkiye, Başvuru No. 60065/16; Baş / Türkiye, Başvuru No. 66448/17; ve Kılıç / Türkiye, Başvuru No. 208/18.

⁹⁸Altun / Türkiye, Başvuru No. 60065/16; Taş ve Aksoy / Türkiye, Başvuru No. 72/17; Altan ve Altan / Türkiye, Başvuru No. 13237/17; Demirtaş / Türkiye, Başvuru No. 14305/17; Yücel / Türkiye, Başvuru No. 27684/17; Baş / Türkiye, Başvuru No. 66448/17; ve Tercan / Türkiye, Başvuru No. 6158/18.

⁹⁹Altun / Türkiye, Başvuru No. 60065/16 ve Baş / Türkiye, Başvuru No. 66448/17.

¹⁰⁰Altun / Türkiye, Başvuru No. 60065/16; Altan ve Altan / Türkiye, Başvuru No. 13237/17; Yücel / Türkiye, Başvuru No. 27684/17; ve Kılıç / Türkiye, Başvuru No. 208/18.

¹⁰¹Can / Türkiye, Başvuru No. 38578/11.

¹⁰²Yeğner / Türkiye, Başvuru No. 4099/12.

¹⁰³Eraslan / Türkiye, Başvuru No. 45768/12.

¹⁰⁴Pişkin / Türkiye, Başvuru No. 33399/18.

¹⁰⁵Can / Türkiye, Başvuru No. 38578/11.

¹⁰⁶Eraslan / Türkiye, Başvuru No. 45768/12.

¹⁰⁷Bayoğlu / Türkiye, Başvuru No. 72613/11.

¹⁰⁸Çakır / Türkiye, Başvuru No. 24654/19.

¹⁰⁹Yeşil / Türkiye, Başvuru No. 7155/12.

¹¹⁰İnal ve İnal / Türkiye, Başvuru No. 28359/08.

¹¹¹Gökmen / Türkiye, Başvuru No. 67465/12; Alan / Türkiye, Başvuru No. 3137/19; Oğuz / Türkiye, Başvuru No. 37404/18; Baygeldi / Türkiye, Başvuru No. 2577/19; Çakır / Türkiye, Başvuru No. 24654/19.

¹¹²İnal ve İnal / Türkiye, Başvuru No. 28359/08; Gündüz / Türkiye, Başvuru No. 3473/19; ve Gür / Türkiye, Başvuru No. 33372/19.

¹¹³Yeşil / Türkiye, Başvuru No. 7155/12 ve Doğan / Türkiye, Başvuru No. 3324/19.

¹¹⁴Çiçekler / Türkiye, Başvuru No. 37637/18 ve Gür / Türkiye, Başvuru No. 33372/19.

¹¹⁵Gündüz / Türkiye, Başvuru No. 3473/19.

edebilmesi¹¹⁶; Yargıtay tarafından temyiz başvurusunun reddedilmesine dair sunulan gerekçelerin yeterliliği¹¹⁷; Yargıtay kararının benzer davalardaki kararlarıyla tutarlılığı.¹¹⁸

2. Yasal gelişmeler

54. Bu kısımda, Bakanlar Komitesinin mahkeme kararlarının icrası üzerindeki denetim yetkisi kapsamında son yıllarda yapılan yasal ve ilgili reformlar ile bu sürecin dışında kaydedilen gelişmeler yer almaktadır.
55. Bakanlar Komitesinin kararların icrası üzerindeki denetim yetkisine ilişkin olarak özgürlük ve güvenlik hakkı ile adil yargılanma hakkı ile ilgilihususlar ele alınmıştır. Bu kapsamda;
- 2014 yılında yapılan “Yakalanan kişi, en geç yirmi dört saat içinde yetkili hâkim veya mahkeme önüne çıkarılmıyorsa, aynı süre içinde yakalandığı yer adliyesinde, mevcut değil ise en yakın adliyede kurulu sesli ve görüntülü iletişim sisteminin kullanılması suretiyle yetkili hâkim veya mahkeme tarafından bu kişinin sorgusu yapılır veya ifadesi alınır.” şeklindeki değişiklikle yakalanan kişinin mahkemeye götürülmesi¹¹⁹ ve
 - İfadelerin kayda alınması ve saklanmasına ilişkin esas ve usulleri düzenleyen, 20 Eylül 2011 tarihli “Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik” kapsamında tanıklar da dâhil olmak üzere tüm tarafların ifadelerinin alınması için Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin (SEGBİS) kullanılmaya başlaması. Bu sistem, aynı zamanda ses veya görüntülerinin değiştirilmesi vasıtasıyla gizli tanıkların ifadelerinin alınmasını da sağlamıştır.¹²⁰
56. İlgili yasal ve diğer gelişmeler aşağıda belirtilmektedir:
- CMK'nın 158. maddesine 6. paragraf eklenmesiyle ihbar ve şikâyet konusu olan kişi hakkında şüphe olmadığı ve dolayısıyla şikâyet edilen kişinin şüpheli olarak tanımlanamayacağına karar verilebilmesi¹²¹;
 - CMK'nın 102. maddesinin değiştirilerek soruşturma aşamasında tutukluluk sürelerinin yeniden ve daha kısa olacak şekilde düzenlenmesi;¹²²
 - Uzun tutukluluk için tazminat ödenmesine ilişkin CMK'nın 141. maddesinde değişiklik yapılması;¹²³
 - Hâkim ve Savcıların Derece Yükselmesi Esaslarına İlişkin İlke Kararının, yükselme esaslarını düzenleyen 6. maddesinde değişikliğe gidilerek, "Yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı ilkeleri temelinde; AİHM ve AYM tarafından yapılan incelemelerde ihlal kararına sebebiyet verip vermedikleri, neden oldukları ihlalin niteliği ve ağırlığı ile ilgililerin Avrupa İnsan Hakları

¹¹⁶Yeğen / Türkiye, Başvuru No. 4099/12.

¹¹⁷Topçu / Türkiye, Başvuru No. 9302/19.

¹¹⁸Topçu / Türkiye, Başvuru No. 9302/19.

¹¹⁹ 18 Ocak 2017 tarihinde 1275. Bakan Yardımcıları toplantısı kapsamında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen Salih Salman Kılıç / Türkiye kararının icrasına dair CM/ResDH(2017)16 Sayılı Tavsiye Kararı.

¹²⁰ 10 Nisan 2018 Salı tarihinde 1313. Bakan Yardımcıları toplantısı kapsamında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen Balta ve Demir / Türkiye kararının icrasına dair CM/ResDH(2018)160 Sayılı Tavsiye Kararı.

¹²¹ Bu yeni prosedür, Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilmesine Dair 7078 Sayılı Kanununun 140. maddesi ile kabul edilmiştir (8 Mart 2018 tarih ve 30354 sayılı Mükerrer Resmî Gazete'de yayımlanmıştır).

¹²² Değişiklik, 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 18. maddesi uyarınca (24 Ekim 2019 tarih ve 30928 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmış) kabul edilmiştir. Bu bağlamda, kovuşturma süreci ile bağlantılı olmayan, ceza soruşturması boyunca icra edilebilecek azami tutukluluk süresine ilişkin iki yeni paragraf eklenmiştir. Buna göre, ağır ceza mahkemesinin yetki alanına girmeyen suçlar için 6 ay, ağır ceza mahkemesinin yetki alanına giren suçlar için 1 yıl öngörülmüştür. Devletin güvenliği ve terörle mücadele kanunu çerçevesindeki bazı suçlar bu kapsamın haricinde tutulmuş olup bu tür suçlar için azami süre 1 yıl 6 ay olarak belirlenmiş ve bu süreye ek olarak 6 aylık uzatma imkânı tanınmıştır. Bir diğer deyişle, savcının bu süre içerisinde iddianame hazırlaması gereklidir. Ancak, azami tutukluluk süresi (soruşturma ve kovuşturma) CMK'nın 102(1) ve (2) maddesinde belirtilmiştir: Ağır ceza mahkemelerinin yetki alanına girmeyen suçlar için 1 yıl ve bir kereye mahsus olmak üzere 6 aylık uzatma imkânı; ağır ceza mahkemesinin yetki alanına giren suçlarda ise 2 yıl ve çoğu suçlarda 3 yıl ve devletin güvenliğine karşı ya da Terörle Mücadele Kanunu çerçevesinde ele alınan suçlar için de 5 yıl uzatma imkânı.

¹²³ Değişiklik, 6459 sayılı Kanununun 17. maddesi (28633 sayılı ve 30 Nisan 2013 tarihli Resmî Gazetede yayınlanmıştır) ve 6545 sayılı Kanununun 70. maddesi (29044 sayılı ve 28 Haziran 2014 tarihli Resmî Gazetede yayınlanmıştır) yapılmıştır.

Sözleşmesi ve Anayasa ile teminat altına alınan hakların korunması konusundaki gayretleri" hükmünün eklenmesi¹²⁴;

- Makul sürede yargılanma hakkının ihlalinin önlenmesi amacıyla, 01.07.2016 tarih ve 6723 sayılı Kanun ile, 2802 sayılı Hâkim ve Savcılar Kanununun 28. maddesinde soruşturma, kovuşturma veya yargılamanın tamamlanması için öngörülen hedef sürelerin tanımlanmasına yönelik değişiklik yapılması¹²⁵;
- Sırasıyla, iddianamenin iadesine yönelik kısıtlamalar, seri muhakeme, basit yargılama usulü ve ifade özgürlüğüne ilişkin suçlarda istinaftan sonra Bölge Adliye Mahkemesi ceza dairelerinin kararlarının da temyiz edilmesi hususlarında CMK'nın 174.¹²⁶, 250.¹²⁷, 251.¹²⁸ ve 286.¹²⁹ maddelerinde değişiklikler yapılması;
- Meslek içi eğitim faaliyetleri ile uzmanlık programlarının hâkim ve savcılarının terfi durumlarının ve ilk derece hâkim ve savcılarının çalışmalarının değerlendirilmesi için ölçüt haline getirilmesi.¹³⁰

3. Mali Eylem Görev Gücü (FATF) Bulguları

57. FATF'nin 2019 yılı için karapara aklama ve terörizmin finansmanıya mücadele tedbirleri hakkındaki karşılıklı değerlendirme raporundaki temel bulgulardan¹³¹ bu raporun konusu ile bağlantılı olanlar aşağıda belirtilmektedir:

Kısa Vadeli Sonuç 9¹³²

- a) Türk makamları, Türkiye'de terörizmin finansmanı tehditleri konusunda hâkimdir. MASAK ve Emniyet Genel Müdürlüğü ulusal ve uluslararası çapta terörizmin finansmanı riskleri konusunda bilgili olduklarını göstermişler de diğer kolluk güçleri bakımından bu daha az belirgindir.
- b) Türkiye'de çok sayıda terör soruşturması yürütülmektedir ancak bu davalardaki terörizmin finansmanına dair araştırmalar, paranın kaynağı, hareketi ve fonların veya diğer varlıkların kullanımının tanımı yerine büyük ölçüde tutulan varlıkları tespit etmeye yönelik icra edilmektedir.
- c) MASAK, bir şüphelinin mali durumu ve malvarlığı hususunda emniyet teşkilatına¹³³ detaylı bilgi sağlamaktadır ancak, savcıların, FETÖ/PDY araştırmaları dışında araştırmalarını daha büyük ağları da içerecek şekilde genişletmek için MASAK analizlerini kullandıklarına dair kanıtlar sınırlıdır. Ayrıca, Türkiye'nin risk profili ve risk analizi göz önünde bulundurulduğunda, şüpheli işlem Bildirimlerine dayalı olarak açılan dosya sayısı, Türkiye'de açılan terörizmin finansmanı ve terörizm araştırmalarının sayısına kıyasla düşüktür.
- d) Türkiye'de Terörizmin Finansmanını Önlenmesi Hakkında Kanun kapsamındaki mahkûmiyet sayısı düşüktür. Türkiye, Türkiye'de terörizmin finansmanı kapsamında açılan davaların sayıca az olmasına yönelik zincirleme suç hükümlerinin, yani TCK 44. Maddesi'ne göre fikri içtima hükümleri, uygulandığına ilişkin bir açıklama yapmıştır. Bu da terör örgütlerine üyelik veya yardım etme suçlarına terörizmin finansmanı suçuna kıyasla öncelik verilebileceği

¹²⁴ 15 Ocak 2020 tarihli Resmi Gazete.

¹²⁵ 23 Haziran 2017 tarih ve 30105 sayılı Resmi Gazete.

¹²⁶ Değişiklik, 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 20. Maddesi (30928 sayılı ve 24/10/2019 tarihli Resmi Gazete) ve 5353/20 sayılı kanun ile yapılmıştır, 1 Haziran 2005 tarihli Resmi Gazete.

¹²⁷ Değişiklik 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 23. Maddesi (30928 sayılı ve 24/10/2019 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır) ile yapılmıştır.

¹²⁸ Değişiklik 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 24. Maddesi (30928 sayılı ve 24/10/2019 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır) ile yapılmıştır.

¹²⁹ Değişiklik 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 29. Maddesi (30928 sayılı ve 24/10/2019 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır) ile yapılmıştır.

¹³⁰ Sırasıyla, Hâkim ve Savcılar Kurulunun 675/1 ve 675/2 sayılı kararlarda yapılan değişiklikler, 15 Ocak 2020 tarihli Resmi Gazete.

¹³¹ <https://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/documents/mer-turkey-2019.html>

¹³² Soruşturma ve Kovuşturma.

¹³³ Emniyet Teşkilatı.

anlamına gelmektedir. Türkiye'nin bu mahkûmiyetleri vaka bazında değerlendirmesine rağmen, sadece malvarlığı araştırmasından öteye geçen soruşturmaların derinliğini ortaya koyacak nitelikte detay sağlanmamıştır.

- e) Terörizmin finansmanına ilişkin soruşturmaların ulusal terörle mücadele strateji ve soruşturmalarına nasıl destek sağlayacağı hakkında kapsamlı bir strateji veya eylem planı yoktur. Hâlihazırda terörizmin finansmanı için verilen ortalama hapis cezası 5 yıl olmakla birlikte 10 yıla kadar hapis cezası verilebilmektedir. Ancak, paranın kaynağı, hareketi ve fonların kullanımının tanımı için icra edilen terörizmin finansmanına yönelik soruşturma tekniklerine öncelik verilmesi hususunda açık bir strateji mevcut değildir.
- f) Türkiye Emniyet Teşkilatının dört kurumu terörizmin finansmanına yönelik soruşturma görevlilerini eğitmiş olup EGM'de sadece terörizmin finansmanı ile ilgilenen ihtisaslaşmış soruşturma görevlileri mevcuttur. Emniyet Teşkilatı ve MASAK arasında iletişim kanalları açık olup güvenlik ve istihbarat kurumlarına erişmek için EGM tarafından bir yol sunulmuştur. Ancak, istihbarat kurumları tarafından yürütülen terörizmin finansmanına ilişkin soruşturmalar kapsamında kurumlar arası işbirliği veya emniyet teşkilatıyla kurulan iletişime yönelik deliller kısıtlıdır.

Kısa Vadeli Sonuç 10¹³⁴

- a) Türkiye, ilgili BM Güvenlik Konseyi Kararları çerçevesinde Türkiye'yi hedef alan mali yaptırımları¹³⁵ gecikmeksizin uygulamamaktadır¹³⁶. Türkiye'nin yasal çerçevesi, BM Güvenlik Konseyi 1267 Sayılı Kararı kapsamında ifadesini bulan ilanların iç hukuka aktarılmasına uygundur, ancak süreç, Cumhurbaşkanının onayına bağlı olup bu konuda herhangi bir süre kısıtlaması yoktur. Ortalama gecikme 33 gündür. Türkiye, 1267 veya 1373 Sayılı Kararlar kapsamında herhangi bir malvarlığını dondurmamıştır.
- b) Türkiye, ulusal risk analizi çalışması kapsamında büyük ölçüde IŞİD'e ve daha az bir ölçüde El-Kaide tehditlerine maruz kaldığı değerlendirilmiş olmasına rağmen, BM Güvenlik Konseyi 1267 Sayılı Kararı uyarınca herhangi bir ilan önerisinde bulunmamıştır. Değerlendirme ekibi tarafından, Türkiye'nin göstermiş olduğu çabaların, karşı karşıya bulunduğu risk ile tutarsız olduğu değerlendirilmektedir.
- c) Genel olarak, denetleyici, düzenleyici ve icra makamları arasında MASAK tarafından koordine edilen bir işbirliği olmasına rağmen, özellikle uluslararası terörizm bağlamında terörizmin finansmanının önüne geçilmesinden ziyade terör örgütü üyelerine karşı açılan davalar için bu işbirliğinden istifade edilmektedir.
- d) Türkiye, BM Güvenlik Konseyi 1373 Sayılı Kararı çerçevesindeki taleplerine tutarlı bir şekilde yanıt vermemektedir. Saha ziyareti sırasında, 2013-2017 yılları arasında alınan ve cevapsız kalan yurtdışı taleplerin olduğu ve bunların toplam taleplerin %40'ına tekabül ettiği gözlemlenmiştir.
- e) Türkiye'nin BM Güvenlik Konseyi 1373 Sayılı Kararı çerçevesinde yabancı ortaklara gönderdiği talepler, diğer yargı makamları tarafından nadiren kabul edilmektedir. Saha ziyareti dönemi itibarıyla, Türkiye'nin uluslararası ortaklardan hali hazırda 138 talepte bulunduğu ve bunlardan sadece ikisine olumlu dönüt aldığı gözlemlenmiştir.
- f) Türkiye, 1373 Sayılı Karar çerçevesindeki yurtiçi belirlemeleri takip etmemektedir ve bu nedenle kendi isteğiyle herhangi birini belirlememiştir. Türkiye, 1373 Sayılı Karar kapsamında gelen ülke içindeki terör örgütlerinin listelerinin yayınlanmasına ilişkin bazı talepleri kabul etmiştir. Değerlendirme ekibi, 1373 Sayılı Karar kapsamında öngörüldüğü gibi yurtiçinde belirlemelerin yapılmamasını Türkiye'nin terörizmin finansmanı açısından maruz kaldığı riskler ve kendi risk analizi temelinde tutarsız olarak değerlendirmektedir.

¹³⁴ Önleyici Tedbirler ve Mali Yaptırımlar.

¹³⁵ Hedefli Mali Yaptırımlar.

¹³⁶ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları.

g) Türkiye, FATF tarafından terörizmin finansmanı bağlamında en yüksek suiistimal riskine maruz olarak tanımlanan kar amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik sektörel bir risk analizi çalışması yürütmüş¹³⁷ ve bu çalışmaya Ulusal Risk Analizi kapsamında yer verilmiştir¹³⁸. Türkiye’de terörizmin finansmanı riski ile karşı karşıya olan kar amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik destek programı mevcut değildir ve Türkiye’deki kar amacı gütmeyen kuruluşların genel denetim sistemi büyük ölçüde dolandırıcılık ve kötü yönetimin önlemesine odaklanmaktadır.

Kısa Vadeli Sonuç 11¹³⁹

- a) Türkiye, kitle imha silahlarının yayılmasının finansmanı ile ilişkili mali yaptırımları uygulamamaktadır. Buna ek olarak, BM Güvenlik Konseyi 1718 Sayılı Kararının iç hukuka aktarılması da Cumhurbaşkanı onayına bağlı olup, bu hususta herhangi bir zaman sınırı bulunmamaktadır. Ortalama gecikme süresinin 160 gün olduğu göz önünde bulundurulduğunda, BM Güvenlik Konseyi 1718 Sayılı Kararı çerçevesindeki ilanların iç hukuka derhal aktarılmadığı görülmektedir; ayrıca Türkiye’de bu karar çerçevesindeki yaptırımlara maruz olan herhangi bir malzeme tanımlanmamıştır. Türkiye’de, BM Güvenlik Konseyi 2231 Sayılı Kararı ve bunu takip eden diğer kararların uygulanması için yasal bir dayanak mevcut değildir. Buna ek olarak, silahların yayılmasının finansmanına ilişkin bu yaptırımların ihlal edilmesine dair herhangi bir ceza veya denetim yoktur.¹⁴⁰
- b) FK¹⁴¹ ve BFOİM¹⁴² kitle imha silahların yayılmasının finansmanı hakkındaki farkındalık düzeyi ve uyguladıkları prosedürler açısından farklılık göstermektedir. Belirli finansal olmayan işletme ve meslekler ile özellikle döviz bürosu gibi küçük finansal işletmeler, genellikle silahların yayılmasının finansmanına ilişkin uygulanacak yaptırımlar listesine göre gerekli kontrolleri yapmamaktadır ve bu hususta tanımlanan prosedür ve maruz kaldıkları risk hakkında farkındalık düzeyleri düşüktür.
- c) BM Güvenlik Konseyi 2231 Sayılı Karar ve bunu takip eden kararlar çerçevesinde tanımlanan gerekliliklere uyum, yetkili makamların denetim gündeminde yer almamaktadır. Bununla birlikte, bazı uluslararası finansal kuruluşlar, gönüllü olarak 2231 Sayılı Karar çerçevesinde müşteri taramalarını yapmakta, ancak bu kuruluşların uyguladıkları prosedürler (eğer varsa) önemli ölçüde farklılık göstermektedir.

¹³⁷ Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar.

¹³⁸ Ulusal Risk Analizi.

¹³⁹ Mali Yaptırımlar.

¹⁴⁰ Kitle İmha Silahların Yayılmasının Finansmanı.

¹⁴¹ Finansal Kuruluşlar.

¹⁴² Belirli Finansal Olmayan İşletmeler ve Meslekler.

C. ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI

58. İhtiyaç analizi çalışması kapsamında özellikle kolluk ve savcılar olmak üzere çeşitli muhataplar, AİHS'in 5. maddesi uyarınca özgürlük ve güvenlik hakkının gözetilmesiyle açıkça bağlantılı olmamakla birlikte, bunun üzerinde bazı etkileri olması muhtemel olan çeşitli sorunları doğrulamıştır.
59. Bu bağlamda ifade edilen hususlar şu şekilde özetlenebilir:
- Kolluğun siyasi süreçten bağımsız olmaması;
 - Sulh ceza hâkimleri, kolluk ve savcılarının aşırı iş yükü;
 - Gerekli niteliklere sahip olmayan bazı savcılarının hatalı kararlara ve gereksiz itirazlara yol açması;
 - Yasal bir gereklilik olmasına rağmen, savcılarının aramalarda yer almaması ve
 - Savcılarının AİHM ve AYM içtihadı altındaki yükümlülükleri hakkındaki bilgi düzeylerinin düşük olması.
60. Bu hususlar, adil yargılanma hakkına ilişkin bir sonraki bölümde daha detaylı olarak alınmıştır.
61. Bununla birlikte, bu konular dışında, sorun yaratabileceği düşünülen on üç konuya aşağıda yer verilmiştir:
- Kolluk soruşturmasının kalitesi;
 - Yakalama ve gözaltına almanın dayanağı;
 - Polis merkezine ilk gelişin kayıt altına alınması;
 - Şüpheliler için yapılan "mülakat" uygulaması;
 - Tutukluluğa alternatif tedbirler;
 - Tutuklama kararının gerekçelendirilmesi;
 - Avukata erişim;
 - Tutuklama kararına itiraz;
 - Belirli suçlarda tutukluluk için adli denetim;
 - Olağanüstü hal sırasında CMK'da yapılan değişiklikler;
 - Tutukluluk süresi;
 - Mahkûmiyet kararı sonrası tutukluluğa itiraz;
 - Gereksiz veya uzun süren tutukluluk için tazminat ve
 - Uygulamaların AYM ve AİHM kararları ışığında uyarlanması.

1. Kolluk soruşturmasının kalitesi

62. Polis memurları tarafından yürütülen cezai soruşturmalarının kalitesinin genel olarak yetersiz olduğu ve soruşturma ve önleme rollerinin düzenlenmesinin yanı sıra bilgi, eğitim ve uzmanlık noktalarında da yaşanan eksikliklerin bu sürece yansdığı düşünülmektedir. Özellikle, "Şahsın suçu işlediğine dair inancı gösteren delile" her zaman el konulmadığı ifade edilmiştir.¹⁴³ Bu, öncelikle bir bütün olarak ceza yargılamasının adilliğine etki etse de tutuklama ve adli kontrol tedbirlerinin alınmasına ilişkin kararlara da etki edebilmektedir.
63. Soruşturmanın daha etkin bir şekilde yapılabilmesi ve kolluğun önleyici işlevlerinin yargısal işlevine göre daha ön planda olması adına kolluk kuvvetlerinin doğrudan savcıya bağlanması adli kolluk sistemine yönelik kayda değer bir adım olarak görülmektedir. Ancak, belirli bir yetki kaybına sebep olacağından bu durumun Hükümet tarafından kabul görmediği ifade edilmiştir. Bu konu, adil yargılanma hakkı açısından daha geniş kapsamlı sonuçları olabileceğinden aşağıdaki bölümde daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.¹⁴⁴

¹⁴³ CMK madde 91(2).

¹⁴⁴ Bkz. Aşağıda 148-164 paragraflar.

2. Yakalama ve gözaltına alınmanın dayanağı

64. Bu bağlamda üç sorun tespit edilmiştir.
65. İlk olarak, CMK'nın 98. maddesi uyarınca belirtilen "soruşturma evresinde çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılamayan şüpheli" hükmü karşılanmamasına rağmen savcılar şüpheli hakkında yakalama emri düzenlenmesi yönünde istemde bulunmaktadır ve bunun herhangi bir yasal dayanağı yoktur. Bu uygulama, organize suç ve terörizmle ilgili davalarda, şüphelilerin soruşturma evresinde çağrı üzerine ortaya çıkmalarını beklemenin mümkün olmadığı ve bu nedenle yakalanmaları gerektiği görüşünü yansıtmaktadır. Ancak, bu kişilerin suç işliyor veya işlemiş olduklarına dair makul bir şüphe bulunması halinde, bu kişilerin yakalanmaları AİHS'in 5(1) maddesi ile uyumsuz olmayacaktır.
66. *Dolayısıyla, kolluğun CMK'nın 98. maddesinde belirtilen şartlara uyulması hususunda yönlendirilmesi gerekmektedir - Polis memurları için talimatlar.* Buna ek olarak, şüphelilerin yakalanmasına yönelik mevcut yetkilerde herhangi bir boşluk olup olmadığının belirlenmesi ve eğer böyle bir boşluk varsa, buna göre kanunun değiştirilmesi gerekmektedir-Mevzuat değişikliği.
67. İkincisi, herhangi bir şahsın yakalandıktan sonra gözaltına alınmasının dayanağı sadece "şahsın suçu işlediğine dair delilin varlığı" olabilir.¹⁴⁵ Bu, AİHM içtihadında açıklandığı üzere, AİHS'in 5(1)(c) maddesi uyarınca "makul şüphe" gerekliliği ile aynı değildir. Çünkü bu hükmün lafzı, ilgili kişinin suç işlemiş olabileceği konusunda objektif bir gözlemciyi tatmin edecek olgu veya bilgilerin varlığının gerekmesiyle de aynı değildir. 5(1)(c) maddesini uygularken AİHM'inkinden farklı bir formülasyon kullanılması, kaçınılmaz olarak, daha az titiz bir test uygulanması ve içtihat hakkında eğitim verilirken kafa karışıklığı yaşanması riskini barındırmaktadır.
68. *Dolayısıyla, CMK'nın 91(2)maddesi kapsamındaki yetkilerin makul şüphe ile ilgili AİHM içtihadına uyarlanması için maddede değişiklik yapılması gereklidir- Mevzuat değişikliği.*
69. Üçüncüsü, CMK'nın 91(4)maddesi çerçevesinde mülki amirlere herhangi bir mahkeme denetimi veya savcılık emri olmadan iki güne kadar gözaltına alma yetkisi verilmesidir. Bu yetki, "şiddet olaylarının yaygınlaşarak kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına yol açabilecek toplumsal olaylar sırasında ve toplu olarak işlenen suçlarda" kullanılabilir. Bu bağlamda, ilgili şahsın mahkemeye çıkarılmasının uygulanabilirliğine bakılmaksızın iki güne kadar çıkabilen gözaltı süresi, AİHS'in 5(3) maddesi kapsamında belirtilen "derhal" hâkim önüne çıkarılma ilkesinin ihlaline sebebiyet verebilmektedir.
70. AİHM, şahsın suç işlemesini engellemek için gerekli görülmesi ve makul gerekçelerin olması halinde bu tür bir gözaltı tedbirini 5(1)(c) maddesi kapsamında ayrı bir şekilde tanımaktadır.¹⁴⁶ Bununla birlikte, bu gibi durumlarda, kişi nispeten kısa bir süre sonra mahkemeye çıkarılmadan serbest bırakılacaktır. Ayrıca, bu durumlarda yine de keyfiliğe karşı yeterli önlem alınmalı ve bu önleyici yetkinin kullanımı da ulusal yasalar çerçevesinde güvence altına alınmalıdır.91(4) maddedeki yetki bu yaklaşımla uyumlu değildir.
71. *Dolayısıyla, gözaltına alınan kişinin birkaç saat içerisinde serbest bırakılması ya da bir mahkeme önüne derhal çıkartılmasının sağlanması için CMK'nın 91(4) maddesindeki özgürlükten mahrum bırakma ihtimalinin değiştirilmesi gereklidir - Mevzuat değişikliği.*

3. Polis merkezine ilk gelişin kayıt altına alınması

72. Avukat yardımının sağlanmadığı iddia edilen durumlarda¹⁴⁷, gerçekten şüpheli olan kişilerin ifadelerinin kullanılmasına ilişkin çelişkili belirtiler göz önünde bulundurulduğunda, bir kişinin polis merkezine şüpheli, tanık olarak ya da "mülakat" için hangi sıfatla geldiğinin kayıt altına

¹⁴⁵ CMK madde 91 (2).

¹⁴⁶ Bkz. S., V. ve A. / Danimarka [BD], Başvuru No. 35553/12, Karar Tarihi: 22 Ekim 2018.

¹⁴⁷ Bkz. aşağıda 165-180 paragraf.

alınması hususunda yetersizlikler olduğu görülmektedir. Bir şüpheliyle ilgili her işlemin gözaltı defterine¹⁴⁸ kaydedilmesi, polis merkezlerine kamera yerleştirilmesi (CCTV)¹⁴⁹ ve gözaltı memurunun sorumluluklarının¹⁵⁰ açık bir şekilde belirlenmesi gereklidir. Ayrıca, CCTV tarafından elde edilen kayıtlar, bu kayıtların incelenmesi gerektiğinde kullanılacak kadar uzun süre muhafaza edilmemektedir.

73. *Bu nedenle, bir polis merkezine polis memurları dışında şüpheli, tanıklar ve diğer herhangi bir kişinin giriş ve çıkışlarının kayıt altına alınmasına ilişkin düzenlemelerin yeterliliğinin gözden geçirilmesi ve bu hususta video kayıtlarının sağlanması gerekli görülmektedir-Polis memurları için eğitim ve talimatlar.*

4. Şüpheliler için yapılan “mülakat” uygulaması

74. Terörizm ile bağlantılı suçlarda, şüphelilerin ifade ve sorgu sürecinin resmi olarak başlatılmasından önce ifade alma sırasında şüphelinin suçu itiraf etmesi için yapılan “mülakat” uygulamalarının varlığı doğrulanmaktadır.¹⁵¹
75. Bunlar, açık bir gözaltı olmaksızın etkili bir zorlama altında gerçekleşebilmekte ve bu gibi durumlarda AİHS’in 5(1) maddesine aykırı bir şekilde özgürlükten mahrum bırakmaya sebebiyet vermektedir.
76. *Dolayısıyla, hâlihazırda suçlu olduklarına ilişkin şüphe olan kişilerle “mülakat” uygulamasının yasaklanması gereklidir - Polis memurları için talimatlar.*

5. Tutukluluğa alternatif tedbirler

77. CMK’da, ancak “adli kontrol”¹⁵² olarak anılan tutukluluk dışındaki tedbirler, 100(2) maddesinde belirtilen “nedenleri” karşılama konusunda yetersiz kaldığı durumda tutukluluk kararı verilmesi gerektiği düzenlenmiştir ve savcının da bu durumu taleplerinde belirtmesi gerekmektedir.¹⁵³ Bununla beraber, tutukluluğa her zaman son çare olarak başvurulması gerektiği CMK’da daha da açık biçimde düzenlenebilir, çünkü uygulamanın buna aykırı olduğu gözükmemektedir.
78. Şüphesiz, birçok tutuklama kararı, adli kontrol tedbirlerinin neden yetersiz kalacağı ya da hangi tedbirlerin alınabileceğine dair detaylı bir değerlendirmeden yoksundur. Bir şüphelinin kaçması, delilleri yok etmesi, gizlemesi ve değiştirmesi veya tanık, mağdur veya başkaları üzerinde hukuka aykırı bir baskı kurulmasına yönelik endişelerin varlığında, AİHS’in 5(3) maddesi uyarınca mevcut koşullarda tutukluluğa herhangi bir alternatif olmadığına ortaya koyulması zorunluluğu karşılanmamaktadır. Birçok durumda tutukluluğa başvurulması haklı olabilecek ise de başka tedbirlerin ilgili endişeleri ortadan kaldırmak için yeterli olabileceği hallerde de bu durumun ortaya çıkması riski mevcuttur.
79. *Dolayısıyla, tutuklamaya başvurmayı değerlendirmeden önce öncelikle “adli kontrol” tedbirlerinin yetersiz olduğunun tespit edilmesi gerektiğinin CMK’da daha da açık halde düzenlenmesi değerlendirmelidir. Her halde, AİHS’in 5(3) maddesinin gerektirdiği yaklaşımlara dair hâkim ve savcılara bir kılavuz sağlanmalıdır. – Mevzuat değişikliği ve hâkim ve savcılar için kılavuz.*
80. Ayrıca, “adli kontrole” ilişkin kararların, hakkında tedbir uygulanan kişinin gıyabında, örneğin kişi dinlenilmeden, duruşma yapılmadan alınabildiği görülmektedir.

¹⁴⁸ CMK madde 92 (1).

¹⁴⁹ Polis Merkezi Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği, madde 36.

¹⁵⁰ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği, madde 4.

¹⁵¹ Anayasa Mahkemesi’nin bir kişinin soruşturma başlatılmadan kısa bir süre (36 dakika) karakolda tutulmasının özgürlük ve güvenlik hakkını ihlal ettiğine karar verildiği not edilmelidir. bkz Mehmet Baydan [GK], Başvuru No: 2014/16308, 12 Nisan 2018.

¹⁵² “Adli kontrol” terimi tutukluluğa alternatif tedbirleri ifade etmek için yeterince uygun değildir, zira tutukluluk halinde de adli bir kontrol uygulanmaktadır. Dolayısıyla, Avrupa standartları ve uluslararası standartlar ile içtihatla görülen yaklaşıma uygun olmayan bu kullanıma dikkat çekmek için bu terime yapılan referanslar tırnak içinde kullanılacaktır.

¹⁵³ CMK madde 101(1) ve 109.

81. *Dolayısıyla, normalde bu tedbirlere karar verilirken kişinin dinlenmesi ve duruşma yapılması gerektiği CMK'da açıkça düzenlenmeli ve böyle bir kararın duruşma yapılmadan alınabileceği ilgilihallerde açıkça belirtilmelidir – Mevzuat değişikliği.*

6. Tutukluluğun gerekçelendirilmesi

82. Genellikle, hem makul şüphe hem de CMK'da tutuklama için belirtilen yasal dayanaklar açısından, tutuklama kararları için yeterli gerekçeler sunulmamaktadır. Bunun yerine, genellikle aynı ve basmakalıp gerekçelerin yazıldığı görülmektedir.
83. CMK'nın 101(1) maddesi uyarınca savcılarının kararlarının gerekçeli olması gerekliliği ve Anayasanın 19. maddesi ile AİHS'in 5. maddesindeki benzer hükümlere rağmen, bu durum genellikle problem oluşturmuş ve hem AYM hem de AİHM kararlarında ihlale neden olan bir husus olmuştur.
84. AYM, tutuklama kararı verilmesinde AİHM'nin 5. maddenin uygulanmasına ilişkin yaklaşımına benzeyen ancak bu yaklaşımla aynı olmayan; yasal dayanak, kuvvetli suç şüphesinin varlığı, meşruluk ve orantılılık hususlarını içeren dört bölümlü bir test uygulamıştır.¹⁵⁴
85. Yeterli gerekçe sunulmaması, kısmen savcılarının kaçma veya delillere müdahale şüphesi nedeniyle tutuklama veya "adli kontrol" tedbirlerine karar verilmesi gerektiğine dair taleplerini destekleyebilecek, polis tarafından hazırlanan soruşturma dosyasında yer alan bilgilerden savcılarının uygun biçimde yararlanmamasına bağlıdır. Ancak bu durum, ilgili mahkemelerin savcılarının uygun gerekçelendirme yapmasını aramamasından; onun yerine mahkemelerin önlerindeki davaya özgü koşulları dikkate almayan, özellikle de dosyadaki delil düzeyi (ki gerçekten de suçluluğa işaret ediyor olabilir) ve suçun mahiyeti gibi genel kurallara başvurmasından kaynaklanmaktadır.
86. Polis memurları ile yapılan görüşmede, kolluğun savcılığa sunmuş olduğu belgelerde tutuklama kararını destekleyen bilgilerin vurgulanmadığı ancak bu tür bilgilerin sözlü olarak kendilerine aktarıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca, tutuklamagibi tedbirlerin kullanımı için herhangi bir gerekçe oluşturma yetkilerinin olmadığını belirtmişlerdir.
87. *Dolayısıyla, polislerin, savcılığa iletecekleri belgelerde "adli kontrol" veya tutuklama tedbirlerinin alınması için kendi değerlendirmelerine ilişkin gerekçeleri yazılı olarak vurgulamaları ve savcılarının da mahkemelere sunacakları görüşlerin uygun olgusal temeller içermesi uygun olacaktır. -Polis memurları ve savcılar için kılavuzlar.*
88. Herhangi bir şahıs hakkında tutuklama kararı vermek için kuvvetli suç şüphesi olması gerektiği savcılar tarafından vurgulanmış olsa da, pek çoğunun bu tür bir önlem almak için göz önünde bulundurulması gereken diğer hususları ele almaması veya "adli kontrol" adı altındaki alternatif tedbirlerin değerlendirilmemesi, AİHS'in 5(3) maddesi uyarınca gerekli görülen yaklaşımın tam olarak benimsenmediğine işaret etmektedir. Savcılardan bazıları kararların ilgili davaya ilişkin koşullar temelinde verildiğini ifade etmişlerdir. Ancak, bu bağlamda başvurulabilecek herhangi bir kontrol listesi mevcut değildir.
89. Buna ek olarak, tutuklama kararının kişi hakkında elde edilen delilin kişinin suçu işlediğine dair makul bir şüphe teşkil etmesi halinde verilmesi gerekirken, şüpheliyle ilgili delil bulunması için tutuklama tedbirine başvurulduğu durumların olduğu da bazı savcılar tarafından kabul edilmiştir. Buna karşın, bunun her durumda yaşandığı ileri sürülmemiştir.
90. Genel olarak, her gün çok sayıda davaya bakan sulh ceza hâkimlerinin ağır iş yükü nedeniyle tutuklama kararı alırken dosyayı okumaya zamanları olmadığı ve bu yüzden dosyaya

¹⁵⁴ Anayasa Mahkemesi, tutukluluğun hukukiliğinin ya da tutukluluğun süresinin kanunda öngörülen sınırı aşp aşmadığının her başvurunun somut koşullarına göre değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Mahkeme ayrıca kararlarında değerlendirme kriterlerini de açıkça ortaya koymaktadır. Örneğin bkz. *Şahin Alpay*[GK], Başvuru No: 2016/16092, 11 Ocak 2018 ve *Erdal Tercan* [GK], Başvuru No: 2016/15637, 12 Nisan 2018.

daha aşına oldukları varsayılan savcılarının beyanlarına dayalı olarak karar verdikleri ifade edilmiştir.

91. *Dolayısıyla, hâkimlerin “adli kontrol” ya da tutuklama şeklinde tedbirlerin kullanımına ilişkin gerekçelerin yeterliliğini değerlendirmek için daha donanımlı olmaları gereklidir-Sulh ceza hâkimleri için kontrol listesi.*
92. Ayrıca, bazı sulh ceza hâkimlerinin, tarafsızlık veya masumiyet karinesi ilkelerine uyulmadığı yönünde yorumlanabileceği gibi yanlış bir izlenim ile tutuklama kararı verirken detaylı bir karar yazmaktan kaçındıkları da ifade edilmiştir.
93. Sulh ceza hâkimleri, gerekçenin terörizm davalarında dosyaya erişim üzerindeki kısıtlamalardan etkilenebileceğini ancak bilgilerin gizli tutulması gerekliliğinin, bir karar hakkında verilen gerekçeleri etkilememesi gerektiğini ifade etmişlerdir.
94. Bununla birlikte, sulh ceza hâkimlerinin, sadece yasa maddelerine atıfta bulunmanın herhangi bir kişinin tutuklanması için yeterli olmadığına farkında olmasına rağmen, kararlarının gerekçe açısından eksik kalmaya devam ettiği gözlemlenmektedir.
95. Hem savcı hem de sulh ceza hâkimleri, gerekçe konusundaki eksikliklerin, adli kolluğun olmayışından kaynaklanabileceğini ileri sürmüşlerdir. Hâkimlerin kollukla doğrudan iletişim kurarak bu boşluğu gidermesi hususunda bazı önerilerde bulunulmuştur. Ancak bu, çelişmeli yargılama usulü ile uyuşmayacaktır ve bazı sulh ceza hâkimleri, kolluğun mahkemede bulunması halinde dosyanın boş olduğunu düşüneceklerini belirtmiştir. Her halükarda, delillerin eksikliği halinde- AİHS’in 5(3) maddesi gerekleriyle tutarlı bir şekilde-davanın temellendirilmemiş olması sebebiyle tutuklama talebinin reddedilmesi gereklidir.
96. Hâkimler, şüphelinin ülkeyi terk etmeye çalışırken yakalandığı terör davalarında kaçma riski bulunduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca, ByLock kullanımının, Yargıtay’ın bu konudaki kararına atıfta bulunarak, ilgilinin teröriste karıştığına dair kuvvetli bir delil olduğunu belirtmişlerdir.
97. Bu durumda bahsi geçen ilk durum makul gözükmektedir. Yine de bu durum ilgili kişinin diğer bireysel koşulları ele alınmadan AİHM önünde kesinlik kazanmaz. İkinci durum ise, önceden de atıfta bulunulan ve Hükümet’e bildirilen iki AİHM davasında hâlihazırda ele alınmaktadır.¹⁵⁵
98. Sulh ceza hâkimleri, yürütme organlarından veya sosyal medya üzerinden, karar alma süreçlerinde herhangi bir baskı altında hissetmediklerini vurgulamış ve duruşma salonunda yanlarında cep telefonu bulunmadığını ifade etmişlerdir.
99. Tutuklama kararının gerekçesinin ayrıntılı bir şekilde açıklanmaması halinde müdafî karara itiraz etmek için gerekçesini sunma olanağı bulamamaktadır.
100. *Dolayısıyla, hâkim ve savcılarının belirli bir davada “adli kontrol” veya tutukluluğa başvurulmasının uygun olup olmadığına ilişkin karar verirken faydalanacakları kılavuzların hazırlanması gerekmektedir¹⁵⁶ - Yargı mensupları (hâkimler ve savcılar için) kılavuz.*
101. *Ayrıca, AİHS’in 5(3) maddesinin uygulanmasına ilişkin AİHM tarafından belirlenengereklilikler hakkında, özellikle tutuklama kararlarının gerekçesi, kararın hukukiliğinin mahkeme tarafından değerlendirilmesi, tutukluluğa alternatif tedbirlerin kullanılması, bir davada yargılama sırasında verilen tutuklama kararı ile nihai karar arasındaki ayırım konularında Adalet Akademisi gözetiminde aday ve hâlihazırda görev yapmakta olan hâkim ve savcılar için eğitimlerin düzenlenmesi gereklidir-Hâkim ve savcılar için (meslek öncesi ve meslek içi) eğitim modülleri/materyalleri/faaliyetleri.*

¹⁵⁵Güler / Türkiye, Başvuru No. 62170/17 ve Akgün / Türkiye, Başvuru No. 19699/18.

¹⁵⁶ Kılavuzda, gerekçeli karar örneklerine ve kısıtlama tedbirinin alınmasını gerekli kılan durumlara karar verirken göz önünde bulundurulması gereken hususlara yer verilmeli ve bu tür durumlarda hangisinin uygun olacağı açıklanmalıdır.

7. Avukata erişim

102. Avukata erişimde yaşanan gecikmeler, şüphelilerin adil yargılanma hakkı üzerinde açık bir etkiye sahiptir.¹⁵⁷
103. Ancak, böyle bir gecikme, tutuklamanın hukukiliğine ve tutuklama kararı verilmesine veya tutukluluğun devam ettirilmesine karşı itiraz süresini de engellemektedir.
104. Güvenlik güçlerinin, şüphelilerin avukatla irtibat veya iletişim kurmalarını mümkün olduğunca geciktirme eğiliminde olabileceği gözlemlenmektedir. Ayrıca olağanüstü halin sonunda CMK'nın 154(2) maddesinde yapılan değişiklik uyarınca,¹⁵⁸ organize suç olaylarında gözaltındaki şüphelinin müdafisi ile görüşme hakkı Cumhuriyet savcısının istemi üzerine, hâkim kararıyla 24saat süreyle yasaklanabilmektedir.
105. Ayrıca, baroların CMK merkezleri tarafından şüphelilere atanan bazı avukatlar ancak kişiler kendileri hakkında önyargıya sebep olabileceki ifadelerde bulunduktan sonra müvekkilleriyle görüşmektedir. Buna rağmen, bu olay gerçekleştiğinde avukatlar oradaymış gibi gösterilmekte, böylece avukatın yokluğunda alınan şüpheli ifadelerinin yargılama sırasında sanıklara karşı kullanılamayacağını yönelik güvence zedelenmektedir.
106. *Dolayısıyla, her durumda avukata erişimin gecikmesi ve özellikle organize suç ve terörizm davaları gibi 24 saat boyunca avukata erişimin kısıtlanması gibi durumlarda uygulanacak kriterlerin belirlenmesi gereklidir-Polis memurları için talimatlar.*

8. Tutuklama kararına itiraz

107. İlk tutuklulukya da tutukluluğun devamı kararlarına itiraz etmek isteyen bazı avukatların dava dosyalarına erişemedikleri ifade edilmiştir. Bu tür kısıtlamalar, CMK'nın 153(2) maddesinde ifade edilen "müdafinin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisi, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim kararıyla kısıtlanabilir" hükmü uyarınca uygulanmaktadır.
108. Bu tür kısıtlamaların, özellikle uyuşturucu kaçakçılığı, çevrimiçi bahis, organize suç veya terörizmle ilgili olan veya ilgili olduğu düşünülen, takip gerektiren ve birden çok şüphelinin olduğu davalarda uygulandığı görülmektedir. Bir kişiden fazla kişinin dahil olduğu suçlar hakkındaki davalar, genellikle daha az ciddi bir çağrışım yapan ortaklaşa işlenen suç olarak görülebilecek olmasına rağmen organize suça dahil olma olarak kategorize edilmektedir.
109. Ayrıca, yakalanan kişi veya şüpheliler tarafından yapılan başvuru, bilirkişi raporları (niteliğine ve emniyet, adli tıp kurumu veya MASAK gibi hazırlayan makama bakılmaksızın) ve bahsi geçen şahısların yer alma hakkı olan diğer adli işlem kayıtlarına kısıtlama getirilemeyeceği halde, genellikle dosyaya erişimin tamamen kısıtlandığı (yani bir dosyanın bir kısmı yerine tümüne erişimin kısıtlandığı) görülmektedir. Buna ek olarak, kısıtlama kararları sulh ceza hâkimleri tarafından verilmekte ve kararlar hakkında yeterli gerekçe sunulmamaktadır.
110. MASAK tarafından hazırlanan raporlara erişimde özellikle zorluklar yaşandığı belirtilmiştir. Bu raporların niteliği terörizmin finansmanı kısmında ele alınmaktadır. Raporlar, şüphelilere sunulması halinde soruşturma kalitesini zedeleyeceği esasına dayanılarak saklı tutulmaktadır. Savcılık çalışanları bu tür raporların içeriği hakkında müdafiyeye sözlü ve çok kısaca bilgi vermektedir.
111. Kısıtlamalar iki yıla kadar sürebilmekte ve çoğunlukla da altı ayı aşmaktadır. Bu da tutuklamaya başvurulması ve hatta tutukluluğunun hukukiliği konusunda bir anlaşmazlık ile ilgili olabilecek bilgilere, yargılama sırasında dayanmanın mümkün olmayacağı anlamına gelebilir.

¹⁵⁷ Bkz. 167-182 paragraflar.

¹⁵⁸ 2018 tarih ve 7070 sayılı Kanun ile yürürlüğe girmiştir.

112. Şu ana kadar, dava dosyasına erişimin reddedilmesinin özgürlükten mahrum bırakmaya itiraza karşı engel teşkil ettiğine ilişkin AYM'ye çok fazla başvuru olmamıştır. Ancak, erişim ile ilgili muafiyetler çok geniş görünmektedir.
113. (a) Kısıtlama kararının kendisinin de kısıtlamaya dâhil olması, dolayısıyla yazılı olarak talep edilmesi ve daha sonrasında itiraz edilebilmesi-ve genellikle başarısızlıkla sonuçlanması- ve (b) Uygulamada yaşanan müdafinin savcılarla görüşmesine karşı kısıtlamalar, özellikle terör davalarıyla ilgilenen savcıların müdafinin erişimi olmadığı katta çalışması gibi engeller, dava dosyasına erişim üzerindeki kısıtlamaların getirdiği zorluğu daha da artırmaktadır.
114. *Dolayısıyla, müdafilerin tutuklama kararlarına itiraz ederken daima dava dosyasına erişebilmesi ve bununla ilgili bir kısıtlama kararı alındığında bilgilendirilmeleri gerekmektedir- Sulh ceza hâkimleri için kılavuz.*
115. Savunmanın başvuruda bulunabilmesi, özellikle tutukluluğun devamına ilişkin karar verilen yargılamalarda, şüphelinin veya avukatının yokluğundan olumsuz etkilenebilir. Bu bağlamda, şüphelinin yalnızca 90 günlük incelemelere katıldığı, diğer aylık incelemelerin yalnızca dosya üzerinden yapıldığı görülmektedir.
116. Ayrıca, duruşma zamanlarında, duruşmaların yüz yüze veya SEGBIS (Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi) aracılığıyla yapılması ve şüphelinin avukatına duruşmadan hemen önce haber verilmesi ve hatta çoğu zaman haber verilmemesi sebebiyle şüphelinin avukatının duruşmada yer alamaması ihtimali artmaktadır.¹⁵⁹ Bu gibi durumlarda, şüpheli, mahkemesi tarafından atanan ve yeterli nitelikte olmayabilen bir CMK avukatı tarafından temsil edilecektir. Ayrıca, duruşma için belirlenen 90 günlük sürenin sıklıkla aşıldığı ve bunun sonucunda herhangi bir şey yapılmadığı görülmektedir.
117. Ayrıca, bir şüpheli veya sanığın tutukluluğunun devam ettirilmesine itiraza karşı savcının mütalaasının bildirilmemesinin AİHS'ye ve Anayasa'nın 19(8) maddesine aykırı olduğu tespit edilmiş olmasına rağmen¹⁶⁰, AYM, en az bir davada, konunun Anayasal ve kişisel önemden yoksun olduğuna¹⁶¹ karar vermiştir. Sonuç olarak, müdafiler bu tür davalar için gerekli şekilde hazırlık yapamamaktadır.
118. Bu bağlamda bir başka zorluk, müdafilerin müvekkilleri ile yargılamaya ilişkin hususları duruşma salonundayken görüşebilmeleriyle ilgilidir.
119. *Dolayısıyla aşağıdaki hususların sağlanması gerekmektedir: (a) Tutukluluğun aylık olarak duruşma kapsamında incelemeye tabi tutulması ve şüphelinin bu duruşmalara katılım sağlaması; (b) bu incelemelerin öngörülen süre içinde yapılması (c) şüphelinin avukatına her bir inceleme hakkında makul bildirimlerin yapılması ve (d) müdafilerin inceleme sırasında müvekkilleri ile görüşebilmesi-Sulh ceza hâkimleri için kılavuz.*
120. Son olarak, tutuklama kararının verilmesi veya tutukluluğun devam ettirilmesine karşı yapılan itirazların dinlenmesi ve karara bağlanması için gerekli görülen süre çok uzun olduğundan, yapılan itirazın haksız yere özgürlükten mahrum bırakmaya karşı bir koruma sağlama değerini düşürmektedir.
121. *Dolayısıyla, tutuklama kararına veya kararın devamına ilişkin yapılan itirazlar için yapılacak duruşmaların, başvuru yapıldıktan birkaç gün sonra gerçekleşmesi ve karara bağlanması gereklidir-Sulh ceza hâkimleri için kılavuz.*

¹⁵⁹ Avukatların önceden e-posta yoluyla bilgilendirildiği hukuk davaları ile kıyaslanabilir.

¹⁶⁰ Bkz. Anayasa Mahkemesi'nin *Firas Aslan ve Hebat Aslan* kararı, Başvuru No. 2012/158, 21 Kasım 2013 ve *Erman Ergin* kararı, Başvuru No. 2014/2680, 27 Ekim 2016.

¹⁶¹ Bkz. *Devran Duran*, Başvuru No. 2014/10405, 25 Mayıs 2017.

9. Belirli suçlarda tutukluluk için adli denetim

122. CMK'nın 100(3) maddesinde hüküm kapsamında sayılan çok sayıda suçtan birinin işlendiğine dair "kuvvetli şüphe" sebeplerinin varlığı halinde, "tutuklama nedeni var sayılabilir" denilmektedir. Bu hüküm, bu gibi durumlarda tutuklamaya başvurulmasını şart koşmayı amaçlamıyor olabilir. Ancak uygulama bu yöndedir, zira tutuklama kararı verilmesine gerek olup olmadığına değil, belli bir durumda suçun maddede listelenenlerden biri olup olmadığına odaklanılmaktadır. Sonuç olarak bu durum, bu gibi tedbirlerin alındığı tüm hallerde AİHS'in 5(3) maddesi uyarınca bağımsız bir yargı denetimi yapılması gereğine aykırı davranılmasının neden olmaktadır.¹⁶²Tutuklama nedenlerinin "var sayılabileceği" ifadesinin kuvveti dikkate alındığında, yönlendirmelerin bu uygulamayı değiştirmek için yeterli olması pek mümkün değildir.
123. *Bu nedenle, tutuklama sebeplerinin varlığının her halde tespit edildiğini temin etmek için madde 100(3)'ün CMK'dan çıkarılması gerekmektedir.- Mevzuat değişikliği.*

10. Tutukluluk süresi

124. 24.10.2019 tarihinde yürürlüğe giren 7188 Sayılı Kanun ile CMK'nın 102(3) maddesinde yapılan değişiklikle soruşturma evresinde tutukluluk süresine ilişkin üst sınırlar belirlenmiştir.
125. Buna göre, soruşturma evresinde tutukluluk süresi ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen suçlarda altı ayı, ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçlarda (5337 Sayılı TCK'nın ikinci kitap, dördüncü kısım, dört, beş, altı ve yedinci bölümleri kapsamında ve Terörle Mücadele Kanunu kapsamında tanımlanan suçlar hariç) ise bir yılı geçemez.
126. Ancak, bu süreler toplam üç yıla kadar uzatılabilir. İstisnai olarak yukarıda bahsi geçen suçlar için tutukluluk süresi beş yılı aşamaz. Ancak, Terörle Mücadele Kanunu uyarınca, belirli suçlar için (özellikle Devlete ve Devlet güvenliğine karşı olanlar) tutukluluk süresi yedi yıla kadar uzatılabilmektedir.
127. Çoğu durumda uygulanan tutukluluk sürelerinin, AİHS'in 5(3) maddesi uyarınca gerekli görülen yaklaşımla uyumlu olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda AİHM tarafından verilen ihlal kararlarının yanı sıra, AYM de önüne gelen pek çok dosyada tutukluluk süresinin çok uzun olduğuna karar vermiştir.
128. Ancak bazı savcılardan edinilen intiba, kişinin mahkûmiyeti kesinleşinceye kadar kişiye sanık gözüyle bakıldığından, azami tutukluluk sürelerinin dikkate alınmadığı yönündedir. Bu yaklaşıma göre, ilgili kişinin en nihayetinde hükümlü olacağı varsayılmaktadır ki bu, AİHS'in 5(3) maddesi kapsamındaki, tutukluluğun –gerekçesi olduğu durumlarda- süresinin makul tutulması ve dolayısıyla dosyanın gerekli özenle ele alınması hükmü ile çelişmektedir.
129. Tabii ki, CMK ve Terörle Mücadele Kanunu kapsamında ifade edilen tutukluluk sürelerinin uygulanmasının AİHS'in 5(3) maddesi ile uyumlu olduğu davalar da olabilir. Ancak, daima uygun olacağını düşünmek yanlış bir tutum olacaktır.
130. Savcılar tarafından hâkimlerin ve savcılarının sayısı arttıkça davaların ele alınmasına ilişkin sorunların azalacağı da ileri sürülmüştür. İş yüküyle başa çıkmak için savcılarının şüpheli ile doğrudan iletişime geçebileceği bir pilot uygulamadan da bahsedilmiş, böyle bir uygulamanın kabul edilmesi halinde dosya mahkemeye hiç gitmeden çözülebileceği ifade edilmiştir. Ayrıca, arabuluculuk kurumunun oluşturulması, bazı suçların kabahat olarak yeniden sınıflandırılması ve beş yıla kadar hapis cezası verilebilecek suçlarda davanın açılmasının ertelenmesinin de iş yüklerini azaltmada etkili olduğu ifade edilmiştir.
131. Bu tedbirler, gerçekten hâkim ve savcılarının iş yükünü hafifletmekte etkili olabilir. Ancak asıl önemli olan, tutukluluğun mümkün olduğunca kısa sürmesi için gerekli çabanın

¹⁶² Bakınız, örneğin, *Caballero v. Birleşik Krallık* [BD], Başvuru No. 32819/96, Karar tarihi: 8 Şubat 2000, *Boicenco v. Moldova*, Başvuru No. 41088/05, Karar tarihi: 11 Temmuz 2006 ve *Piruzyan v. Ermenistan*, Başvuru No. 33376/07, Karar tarihi: 26 Haziran 2012.

gösterilmesidir.¹⁶³Uzun tutukluluk sürelerine dair güncel sorun, mevzuatta belirtilen azami tutukluluk süreleriyle ilgili değil; katlanılan tüm tutukluluk süresini dikkate almaksızın ve dolayısıyla tutukluluğun aşırıolmadığını temin etmeksizin münferit davalarda tutukluluk sürelerinin uzatılmasına karar veren yaklaşımla ilgilidir.

132. *Dolayısıyla, her bir uzatma kararının bütüncül etkisi tam olarak incelenmeden -AİHS madde 5(3) çerçevesinde belirtilen makul sürede yargılanma veya tutuksuz yargılama şartlarıyla uyumlu olarak- uzatma karariverilmemelidir. Mevzuat değişikliği.*

11. Gereksiz veya uzun süren tutukluluk için tazminat

133. CMK'nın 141. maddesi, hukuka aykırı yakalama, gözaltı ve tutukluluğa karşı tazminat istemine imkân sağlamaktadır. Bu, AİHM tarafından etkili bir hukuk yolu olarak görülmüştür.¹⁶⁴ Ayrıca, AYM'nin, Anayasaya aykırı olduğu tespit edilen özgürlükten mahrum bırakmaya yönelik tazminat başvuruları için kullandığı bir ölçek mevcuttur.
134. Ancak, uygulamada verilen tazminatların ne kadar yeterli olduğuna ilişkin bir değerlendirme yoktur. Verilen tazminatların aslında AYM'nin tarifesi veya AİHM tarafından uygun kabul edilen miktarlar ile bağdaşmadığı görülmektedir. Bu nedenle, haksız veya uzun süren tutukluluğa maruz kalan kişilerin AİHS'in 5(5) maddesinin gerektirdiği yaklaşımla uyumlu olmaması muhtemeldir. Dolayısıyla bu konuda daha detaylı bir araştırma yapılması, özellikle bir bütün olarak mahkemelere de yol gösterebileceğinden faydalı olacaktır.
135. *Dolayısıyla, CMK'nın 141. maddesi uyarınca tazminat verilmesine ilişkin uygulamanın gözden geçirilmesi, göz önünde bulundurulmuş hususların tespit edilmesi ve AİHS'in 5(5) maddesinin gerektirdiği yaklaşım ile uygunluğun değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın ışığında, ilk derece mahkemelerinin uygulamaları arasında bir uyumlaştırmanın sağlanması için, tazminata hükmedilirken benimsenecek uygun yaklaşıma dair hâkimlere eğitim verilmesi gerekmektedir. – Tazminat hükümleri ve hâkimler için eğitim modülleri/materyalleri/etkinlikleri.*

12. Uygulamaların AYM ve AİHM kararları ışığında uyarlanması

136. AYM ve AİHM tarafından tespit edilen ihlallerin, eylemleri ya da kararlarıyla bu ihlallere sebebiyet veren kolluk, savcılık veya mahkemelere etkili bir şekilde iletilmediği gözlemlenmektedir.
137. Buna ek olarak, bildirim yapılsa bile ilgili kişilerin başka görevlere atanmış olması da muhtemeldir. Ayrıca, bu iki mahkeme tarafından alınan kararlar genellikle uygulamaya yönelik ve münferit olmayan kararlar olmasına rağmen bu kararlara uyumu izlemek için sistematik bir düzenleme bulunmamaktadır.
138. Buna ek olarak, tutuklulukla ilgili konulara ilişkin hâkim, savcı ve kolluk için ortak bir eğitim programı mevcut değildir.
139. *Ayrıca, hâkim, savcı ve kolluk personeline elektronik ortamda sağlanacak–hem güncel gelişmelere hem de belirli konulara odaklanan¹⁶⁵- AYM ve AİHM tarafından ceza adaleti alanında alınan kararları kapsayan düzenli bir bülten ihtiyacı duyulmaktadır- Bültenin oluşturulması.*
140. *Buna ek olarak, hâkim ve savcı adayları için uygulanan müfredata AYM içtihatlarının da dâhil edilmesi gereklidir -Hâkim ve savcı adaylarının eğitim programı.*

¹⁶³ Ayrıca bkz. Kovuşturmaların uzun sürmesi hakkında 225-234 paragraflar.

¹⁶⁴ AİHM, yakın zamanda vermiş olduğu Selahattin Demirtaş v. Türkiye (No. 2) [GK], Başvuru No. 14305/17, Karar tarihi: 22 Aralık 2020 kararının 214. paragrafı ile madde 14'ün sadece uzun tutukluluk süresine ilişkin etkili bir hukuk yolu olduğunu ancak bir bireyin suç işlediğine dair makul bir şüphe bulunmadığı iddiası veya tutukluluğunu haklı kılabacak ilgili ve yeterli gerekçelerin bulunmadığı iddiası açısından etkili bir hukuk yolu olmadığını netleştirmiştir..

¹⁶⁵ Bu bültenler, bu bölüm kapsamında ifade edilen hususların (gerekçeli karar yazımı ve yasal tutukluluğa ilişkin standartlar gibi) yanı sıra diğer bölümlerde ifade edilen hususları (çocukların çevrimiçi istismarı ve diğer siber suçlar) da içerebilir.

D. ADİL YARGILANMA HAKKI

141. Yukarıda belirtildiği üzere¹⁶⁶ CMK'nın 158, 174, 250, 251 ve 286. maddelerinde yapılan değişiklikler olumlu gelişmelerdir. Buna ek olarak, 01.07.2016 tarih ve 6723 sayılı Hâkim ve Savcılar Kanununun 28. maddesinde makul sürede yargılanma hakkının ihlalinin önlenmesine ilişkin yapılan değişiklik de olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. CMK'nın 250 ve 251. maddelerinde¹⁶⁷ yapılan değişikliklere ilişkin tavsiyeler aşağıda belirtilmiştir, bu değişikliklerin de olumlu olup olmayacağı belirsizliğini korumaktadır.
142. *Dolayısıyla, bu değişikliklerin etkilerinin izlenmesi ve uygulama ışığında AİHS'in 6. maddesi çerçevesindeki gerekliliklerin karşılanması için gözden geçirilip geçirilmemesi gerektiğine karar verilmelidir – Etki analizi çalışması.*
143. Ayrıca, diğer maddelerde veya uygulamalarda, sorun yaratabilecek on üç husus tespit edilmiştir:
- Yargı bağımsızlığı;
 - Adli kolluk;
 - Şüphelilerle “mülakat” ve avukata erişim;
 - Gizli soruşturma teknikleri;
 - Dava dosyasında hukuka aykırı yollarla elde edilen delillerin tutulması;
 - Dava dosyasına erişim;
 - Adil yargılama ile ilgili diğer unsurlar;
 - Alternatif yargılama yöntemleri, cezada pazarlık, seri muhakeme veya basit yargılama usulleri;
 - Yargılama süresi;
 - Olağanüstü hal sırasında CMK'da yapılan değişikliklerin muhafaza edilmesi;
 - AYM, Yargıtay ve AİHM kararlarının dikkate alınması;
 - AİHM kararları gereği yargılamanın yenilenmesi ve
 - MASAK tarafından gerçekleştirilen işlevler.
144. Bu maddelerden sonuncusu aşağıda terörizmin finansmanı kısmında ele alınacaktır.¹⁶⁸

1. Yargı bağımsızlığı

145. Bu husus genel olarak bir sorun olarak kabul edilmemiş olsa da çeşitli kaygıların varlığı ceza adalet sistemine olan güveni zayıflatma kapasitesine sahiptir. Bu bağlamda, gerçekte icra edilmemiş olsa bile, yargı üzerindeki siyasi veya diğer herhangi bir etki sorun oluşturabilir. Bu, toplumun ceza adalet sistemindeki farklı aktörlerin rolünü ve sorumluluğunu tam anlamıyla idrak edemediği zaman olabilir.
146. Bu tür etkiler aşağıdaki durumlarda oluşabilir: (a) Hâkim ve savcılar arasındaki yakın ilişki (savcının hâkimlerle aynı statüde olması, kendileriyle aynı sosyal haklara ve kıdem düzeyine sahip olup aynı adliyede görev yapması); (b) Hâkimler ve Savcılar Kurulunun yapısının değiştirilerek üyelerin yarısının Cumhurbaşkanı tarafından atanması ve (c) hükümeti memnun etmeyen kararlar alan hâkimlerin açığa alınacakları veya başka bir yere atanacakları izleniminin varlığı.
147. *Dolayısıyla, yargı atamalarında ve münferit hâkimlerin görev yeri değişikliği üzerindeki siyasi etkinin azaltılması için yöntemler geliştirilmelidir. Aynı zamanda, ceza yargılaması sisteminin organizasyonu ve işleyişi hakkında kamunun bilgisinin de artırılması gerekmektedir.-Ceza adalet sistemine ilişkindiğer mevzuat veya politika değişiklikleri ve kamusal eğitim faaliyetleri için mevcut durumun değerlendirilerek Adalet Bakanlığı'na bildirilmesi.*

¹⁶⁶ Bkz. 55. paragraf.

¹⁶⁷ Bkz.221-224. paragraflar.

¹⁶⁸ Bkz. 311-368. paragraflar.

2. Adli Kolluk

148. Polis memurlarının, yetkili savcının altında adli kolluk görevlerinin yanı sıra EGM bünyesindeki diğer idari ve kolluk görevlerini icra etmeleri¹⁶⁹ ve EGM bünyesindeki görevlerinin önceliklendirilmesi, soruşturma sürelerinin uzamasına, soruşturma aşamalarının yeterli nitelikte olmamasına ve soruşturma dosyalarının eksik tutulmasına sebebiyet vermektedir.
149. Ayrıca, kolluk ve savcılar arasında aralarındaki iletişimin kalitesi konusunda anlaşmazlıklar olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, kolluk temsilcileri iletişim konusunda herhangi bir sorun olmadığını ifade ederken, savcılar ise, CMK'nın 160. maddesi uyarınca ceza soruşturmalarının başlangıcından itibaren nihai sorumlu yetkili olmasına rağmen, ceza soruşturmalarına kolluk üzerindeki yönetim ve kontrol düzeylerinin her zaman yeterli olmadığını ifade etmişlerdir.
150. Yargıtay'ın çoğu kez cevaplanması gereken soru listesiyle birlikte dosyayı geri göndererek soruşturmanın yeniden açılması isteminde bulunması göz önünde bulundurulduğunda, savcıların görüşünün doğru olduğu düşünülebilir. Karapara aklama davalarına ilişkin çok sayıda bozma kararı, ilk aşamalarda usule ilişkin sorunların bir göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır.
151. Soruşturma aşamasında kolluk ile ilgili özel sorunlar olarak hem savcılar hem de Yargıtay temsilcileri, kolluk kuvvetlerinin bilimsel yöntemlerden faydalanarak delil arama konusunda eğitilmiş olmadıkları ve şüphelinin tutuklanmasından sonra, ya da tutuklama kararı olmayan hallerde iddianamenin kabulünden sonra, delil aramaya devam etmediklerini belirlemişlerdir.
152. Bu da kolluk kuvvetlerinin daha çok savcıların kontrolüne alınacağı bir adli kolluk sistemi ihtiyacının hâkim ve savcılar tarafından vurgulanmasına temel oluşturmuştur.
153. Polis memurlarının birçoğu, savcılık ile ilişkilerinde genel olarak herhangi bir zorluk olmadığını ve Adalet Bakanlığının bünyesine alındıklarında tarafsızlıklarının etkilenebileceğini ileri sürmüşlerdir. Onlara göre, her ceza soruşturması yetkili savcının emri üzerine ve yine bu savcının sorumluluğu altında gerçekleştirilmektedir.
154. Buna ek olarak, yetkili savcının emri alınmadan hiçbir soruşturma adımının atılmadığı da kendilerince vurgulanmıştır (CMK 160. madde uyarınca). Sözlü talimatların, alındığı anda polis memurları tarafından yazılı tutanağa dönüştürüldüğü ifade edilmiştir. Bu bağlamda, savcı karar verici ve soruşturmanın baş sorumlusu olarak nitelendirilmiştir. Sonuç olarak, mevcut durumun değiştirilmesine çok az ihtiyaç duyulduğunu ve özellikle adli kolluk düzenlemesinin gerekli olmadığı kanaatinde idirler.
155. Adli kolluğun yokluğunun gerçek bir sorun olup olmadığı tam olarak açık değildir. Kuşkusuz, kolluk tarafından yürütülen soruşturmanın etkinliği ve eksiksizliğine ilişkin endişeler, kolluk kuvvetlerinin bağımsızlığı ve profesyonelliğini güçlendirerek ve uzmanlıklarını artırarak aşılabılır. Polis memurlarının doğrudan savcılık bünyesine alınması bir yandan iki ayrı görev arasında karışıklığa sebep olabileceken bir yandan da kolluğun önleyici rolünü olumsuz etkileyebilir.
156. Kolluğun valiliğe veya diğerlerine soruşturma ile ilgili bilgi vererek soruşturmanın gizliliğini ihlal etmesi gibi uygulamalara bakıldığında, soruşturmanın yürütülmesinde kolluk kuvvetlerinin yeterince profesyonel davranmadığı görülmektedir. Bilgilerin bu şekilde açıklanması AİHS'in 8. maddesi kapsamındaki özel hayatın gizliliği ve 6(2) maddesi altında masumiyet karinesi ilkelerinin ihlaline sebebiyet vermektedir.¹⁷⁰
157. *Dolayısıyla bu hususlar bakımından, özellikle de polisin bağımsızlığı ve profesyonelliğinin güçlendirilmesi ve polisin ihtisaslaşmasının artırılması konusunda daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.-Mevzuat veya politika değişiklikleri için mevcut duruma ilişkin daha detaylı bir değerlendirme çalışması yapılarak Adalet Bakanlığı'nın bilgilendirilmesi.*

¹⁶⁹ EGM bünyesindeki görevini yerine getirirken, yerel idarenin başındaki kişi, polis memurunun amiridir.

¹⁷⁰ Bkz. Örneğin *Craxi / İtalya (No. 2)* Başvuru No. 25337/94, Karar Tarihi: 17 Temmuz 2003; *Toma / Romanya*, Başvuru No. 42716/02, Karar Tarihi: 24 Şubat 2009 ve *Natsvlishvili ve Togonidze / Gürcistan*, Başvuru No. 9043/05, Karar Tarihi: 29 Nisan 2014.

158. Her halükarda, savcıların rehberliğinde daha verimli ve donanımlı bir şekilde çalışmalarını sağlamak için kolluğun bağımsızlığının ve profesyonelliğinin artırılması gereklidir.- Savcılık ile İçişleri Bakanlığı / Jandarma Genel Komutanlığı arasında bir mutabakat zaptı veya işbirliği protokolünün imzalanması.
159. Buna ek olarak, soruşturmanın gizliliğinin kolluk tarafından daha iyi korunması gerekmektedir- Polis memurları için talimatlar.
160. Aynı zamanda, mağdurların ve diğer şikâyetçilerin olası bir suçla ilgili olarak savcılara doğrudan başvurabileceği ve bunu takiben savcının suçlu olduğu iddia edilen kişi hakkında cezai takibati başlatabileceği de not edilmelidir.
161. Savcılar bu durumun bazen polis memurlarının sorumluluklarından kaçarak mağdurları ve şikâyetçileri savcılığa yönlendirmesinden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Ancak, hakarete uğradıklarını düşündüklerinde devlet yetkililerinin de öncelikle savcılara başvurdukları görülmektedir.
162. Buna ek olarak, savcılığa doğrudan erişimin iş yükünü artırabileceği ve bir başvuru ücretinin getirilmesiyle gereksiz iş yükü gibi durumların önüne geçilebileceği ifade edilmiştir.
163. Ancak, daha da önemlisi, bu, sürecin başından sonuna kadar kontrol altında tutan savcının soruşturmanın başlatılmasını ve yürütülmesini denetleme sorumluluğuna aykırıdır. Mevcut durumda, savcılara doğrudan erişim imkânı verilmesi savcının, suçun bildirildiği andan nihai karara kadar olan aşamaların tamamında yer almasına neden olabilir.
164. Dolayısıyla, ilk suç duyurusunun savcılıklara yapılması usulünün kaldırılmasıve bundan doğabilecek yeniden kaynak tahsisi ihtiyacı değerlendirilmelidir. Her halde, şikâyetçileri savcılara yönlendirmemeleri konusunda polise talimatlar verilmeli ve kendilerine doğrudan yapılan bir suç duyurusuna binaen kendi açtıkları dosyayla ilgilenmemeleri için de savcılara kılavuzlar hazırlanmalıdır. – Mevzuat değişikliği ve polisler için talimatlar ve savcılar için kılavuzlar.

3. Şüphelilerle “mülakat” ve avukata erişim

165. Kişiler şüpheli olarak nitelendirilmeden- özellikle de terörizm ve kamu güvenliği davalarıyla ilgili olarak- “mülakat” uygulamasının yasal bir dayanağı yoktur, ancak- daha önce de belirtildiği gibi¹⁷¹ - bu yöntemin genellikle uygulandığı bilinmektedir.
166. Bu tür “mülakatlar” genellikle, şüphelilerin sorgulanması, onlardan bilgi alınması ve suçun itiraf edilmesini sağlamak amacıyla - şüphelinin uzun hapis cezasına çarptırılacağı, iyi hal indirimi veya TCK'nın 62 ve 221. maddelerinde yer alan etkin pişmanlık gibi hususlardan faydalanamayacağı yönünde tehditler vasıtasıyla- resmi işlemler başlamadan önce uygulanmaktadır.
167. “Mülakatlar” resmi olarak kayıt altına alınmadığından uygulandıkların kanıtlanmak da zordur.¹⁷² Bu mülakatlar, şüphelilerin avukatın yardımını reddetmesine ve böylece sonraki yargılama işlemlerinde önyargıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum özellikle bu tür “mülakatlar” sonrasında verilen ifadelerin ifade verilirken orada bulunmayan CMK avukatı tarafından imzalandığı durumlarda geçerli olmaktadır ve avukatın yokluğunda alınan ifadelerin yargılama sırasında sanıklara karşı kullanılamayacağına yönelik güvenceyi zedelemektedir.
168. Dolayısıyla, bir şüphelinin ifadesini imzalayan avukatların ifade ve sorgu sırasında şüphelinin yanında olması sağlanmalıdır- Polis memurları için talimatlar ve avukatlar (barolar) için kılavuzlar.
169. CMK'nın 154(1)maddesi uyarınca, şüpheli avukatıyla diğer kişilerin konuşmalarını duyamadığı bir ortamda herhangi bir zamanda bir araya gelme hakkına sahiptir. Ancak, daha önce de

¹⁷¹ Bkz. 74-76. paragraflar.

¹⁷² Polis merkezlerindeki hücrelerde ve diğer odalarda alınan video kayıtları (eğer kaydediliyorsa) en fazla 30 gün süreyle saklanmaktadır.

belirtildiği gibi ¹⁷³, artık, madde 154(2) uyarınca, savcının istemi üzerine hâkim kararıyla bu hak, 24 saate kadar kısıtlanabilmektedir.

170. Suçun mahiyeti dışında, bu hüküm kapsamında verilen kararları düzenleyen herhangi bir kriter yoktur.¹⁷⁴ Buna karşın, bu durum, avukata erişime izin verilmesinin soruşturmaya veya terör eyleminin önlenmesi gibi başkaca güçlü bir kamu menfaatine hâlel getireceği sonucunun çıkarılmasına tek başına dayanak teşkil etmez.¹⁷⁵
171. Savcılar, ilk 24 saat içinde avukata erişim hakkının kısıtlanmasının çok istisnai bir durum olduğunu ve sadece soruşturmaya ilişkin belirgin bir tehdit olması halinde uygulandığını ifade etmişlerdir. Buna rağmen, bu yetkinin sınırlı bir şekilde kullanılması, erişimin kısıtlanmasına ilişkin güçlü gerekçelerin sunulması gerekliliğini ortadan kaldırmamaktadır.
172. CMK'nın 154(2) maddesine başvurulması halinde, ilgili süre boyunca şüphelinin ifadesinin alınmaması gerekmektedir. Ancak, aksine, şüphelinin ifadesinin alındığı, ifade alınırken kayıt altına alınmadığı ve önceden ifade edilmiş olan "mülakat" kapsamındaki amaçlar ile ifade alındığı durumlar gözlemlenmektedir.
173. *Dolayısıyla, organize suç ve terör davalarında avukata erişim hakkının 24 saat kısıtlanmasının meşru kabul edilebileceği durumlara ilişkin kriterlerin belirlenmesi gereklidir-Gerekli çalışma yapılarak, sonuçlarının CMK veya diğer politika dokümanlarına dâhil edilmesinin önerilmesi.*
174. CMK'nın 154(2) maddesinin uygulanmadığı durumlarda bile, şüpheli olarak görülen kişilerin avukat yardımı olmaksızın ifadelerinin alındığı ve sorgulandığı örnekler vardır. Bunların arasında, kıdemli bir polis memurunun katılımıyla "gizli" olarak ve CMK'nın 91(3)maddesi uyarınca müsaade edilen dört günlük süre zarfında -özellikle böyle bir zamana ihtiyaç duyulmadığı halde- şüpheliye uygulanan psikolojik baskı neticesinde "sonuç" elde etmek için yapılan mülakatlar da yer almaktadır. Bu gibi durumlarda uygulanan baskı, Terörle Mücadele Kanunu'nun 19. maddesi uyarınca müsaade edilen 12 günlük zaman zarfında daha da şiddetli olabilmektedir.
175. Savcıların, ne zaman yakalandığına bakılmaksızın, şüphelinin avukata yalnızca "mesai saatleri" içinde erişmesine izin verme eğilimi ile avukat olmaksızın ifade alma olasılığı artabilmektedir. Ayrıca, özellikle şehir merkezleri dışında, avukatın aynı yerde olmaması sebebiyle ulaşımının uzun sürmesiyle de gecikmelerin yaşanması mümkündür.
176. Buna ek olarak, şüphelinin avukatla görüşme hakkından feragat ettiği durumlar da olabilir. Ancak, özellikle avukat yokken ve şüphelide bir avukatın yardım sağlamak üzere geleceği izlenimi oluşturulmuşken alınan ifadelerin CMK avukatı tarafından imzalandığı durumlarda şüpheli, avukata erişim hakkından feragat etmemiş olsa bile bu durumun tersinin ispatı zorlaşabilmektedir. Bazı durumlarda gerek baskı ve gerekse ekonomik sebeplerle şüphelinin kendi avukatının yerine CMK avukatı polis merkezine çağrılabilir.
177. Ancak, gözaltı memurunun sorumluluklarını yerine getirerek, gözaltı ve yakalama defterini gerekli şekilde doldurduğu ve şüpheliye haklarını bildiren formları verdiği durumlarda bu tür sorunlar yaşanmayacaktır. Ayrıca, AYM de şüphelinin avukata erişiminin reddinin açık bir şekilde Anayasa'ya aykırı olduğunu belirtmiştir.
178. CMK'nın 147(1)(b) maddesi uyarınca, "ifade veya sorgunun kaydı için teknik araçlar kullanılacaktır" ibaresiyle SEGBİS sisteminin kullanılması için yasal bir temel oluşturulmuştur.¹⁷⁶ Bazı emniyet temsilcileri, -Avrupa Konseyi tarafından öngörülen¹⁷⁷ ve bazı ceza adalet

¹⁷³ Bkz. 104. paragraf.

¹⁷⁴ Yani "Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümlerinde tanımlanan suçlar ve Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ile örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu ve uyarıcı madde imâl ve ticareti suçları".

¹⁷⁵ Bkz. *İbrahim ve Diğerleri v. Birleşik Krallık* [BD], Başvuru No. 50541/08, *Karar tarihi*: 13 Eylül 2016.

¹⁷⁶ Ses ve görüntü bilişim bilgi sistemlerinin ceza muhakemesinde kullanımı hakkındaki Yönetmeliğin 9. maddesi uyarınca: "(1) Görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması olanağının varlığı hâlinde, kanunlardaki usul ve esaslar dairesinde, soruşturma veya kovuşturma aşamasında yapılan her türlü işlem SEGBİS ile kayda alınır. (2) Ancak; a) Mağdur çocukların, b) Duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin, tanıklığında bu kayıt zorunludur.

¹⁷⁷ El kitabına bkz, *The European Convention on Human Rights and Policing* (https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_European_Convention_Police_ENG.pdf).

sistemlerinde örneği görülen- şüpheli ile bu aşamada kurulan tüm irtibatın ses ve görüntü bilişim sistemleri kullanılarak kayıt altına alınmasının tüm taraflar için bir güvence sağlayacağını ve şüphelinin haklarına saygı gösterildiğini ve aksine iddiaların asılsız olduğunu göstereceğinden, yakalama sonrasında olanlara ilişkin tüm ihtilafları ortadan kaldıracabileceğini belirtmişlerdir.

179. Ancak, avukata erişimin engellenmediği durumlarda, görüşme sırasında polis memurlarının hazır bulunması veya video kaydı yapılması, mahremiyetin ortadan kalkmasına neden olacağından avukata erişim hakkının tam olarak etkili bir şekilde kullanılmasını olumsuz etkileyebilir.
180. *Dolayısıyla, kişilerin şüpheli, tanık ya da başka bir sıfatla alınan ifadelerinin ses ve/veya video kaydının yapılarak polis merkezine giren ve çıkan kişilerin etkin bir şekilde kayıt altında tutulması gerekmektedir.- Polis memurları için talimatlar.*

4. Gizli soruşturma teknikleri

181. Gizli soruşturma teknikleri (takip, teknik araçlarla izleme ve iletişimin denetlenmesi), ciddi suçlarla mücadelede çoğu zaman esastır.
182. Örgütlü suçlarla ilgilenen polis memurlarının, bu tür tekniklerin kullanımında orantılılık, yasallık ve gerekliliğin gözetilmesinin yanı sıra, AİHS'in 8. maddesi uyarınca özel hayata saygı üzerindeki etkilerine yönelik sorumluluklarına dair farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir.
183. Ancak, uygulamaya bakıldığında; polis memurlarının bu tür tekniklerin kullanımına ilişkin taleplerini onaya sunarken nelerin rapora dâhil edilmesi gerektiği; bu teknikler kullanılırken özel yaşam, kasıt dışı toplanan bilgiler, adil yargılanma hakkı gibi unsurlar üzerindeki etkilerin nasıl ele alınacağına dair bir planla birlikte, orantılılık, yasallık ve gereklilik ilkelerinin nasıl gözetileceği hususlarında yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir.
184. Bu bağlamda, gizli soruşturma tekniklerinin yetkilendirilmesi, başlatılması ve uygulanmasına yönelik yaklaşımların geliştirilmemesi halinde, AİHS'in 6. ve 8. maddelerinin uygulamada ihlal edilme ihtimali ortaya çıkmaktadır.
185. *Dolayısıyla, gizli soruşturma teknikleri konusunda uluslararası iyi uygulama örneklerinin belirlenip kolluk personelinin eğitim ve operasyonel düzenlemelerine dâhil edilmesi gereklidir-İyi uygulama örnekleri, kılavuz ve eğitim faaliyetlerine yönelik çalışma.*

5. Dava dosyasında hukuka aykırı yollarla elde edilen delillerin tutulması

186. Genel olarak, hukuka aykırı yollarla (işkence veya kötü muamele dâhil olmak üzere)¹⁷⁸ elde edilen delillerin kabul edilemezliğine rağmen, bu tür delillerin dava dosyasında saklandığı durumlar olduğu ifade edilmiştir. Sonuç olarak, bu deliller dava hakkında nasıl bir karar vereceklerine karar verirken ilk derece veya istinaf hâkimleri tarafından görülebilmektedir.
187. Ancak, bu tür delillerin dava dosyasında yer aldığı durumlar hakkında istatistiki bir veri yoktur. Bu nedenle, yargılamaların sonuçlarının bu durumdan ne kadar etkilendiğini tespit etmek mümkün değildir. Ayrıca, AYM'nin önüne gelen davalara bakıldığında da hukuka aykırı elde edilmiş delillerin dava dosyasında tutulmasına ilişkin bir dosya olmadığı görülmektedir. Ancak, AYM, delil olarak kullanılmaması gereken istihbarat bilgilerinin dava dosyasında yer almasının potansiyel olarak AİHS'in 8. maddesi çerçevesinde özel hayata saygı ilkesinin ihlaline sebebiyet verebileceğini kabul etmiştir.
188. Ağır ceza mahkemesi hâkimleri, işkence altında yapılan itirafı tamamen göz ardı edemeyeceklerini belirtmiştir. Ancak, elbette bu itirafı yok saymaları durumunda kararlarının ne olacağını da göz önünde bulundurduklarını ifade etmişlerdir.

¹⁷⁸ Yargıtay'ın bu konuda kapsamlı bir içtihadı bulunmaktadır.

189. Aynı zamanda, hukuka aykırı olarak elde edilmiş bir delili değerlendirmeye tabi tutmasalar bile delilden etkilenmemenin imkânsız olduğu da ifade edilmiştir. Bu yaklaşım, CMK'nın 217. maddesinde ifadesini bulan "Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir" hükmüne rağmen duruşmaya getirilen deliller "hâkimin vicdanî kanaatiyle serbestçe takdir edilir" hükmü ile temellendirilip olabilir.
190. Mevcut düzenlemelere bakıldığında, sanıkların haksız yere hüküm giyebileceği ve dolayısıyla belirli uygulamaların değiştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.¹⁷⁹
191. *Dolayısıyla, kabul edilemez delillerin, hâkimin önüne gitmeden önce dava dosyasından çıkarılması ve hâkimlerin bu tür delillere erişiminin ortadan kaldırılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Savcılar için kılavuzlar.*
192. *Ayrıca, delillerin kabul edilebilirliğinin nasıl değerlendirileceğinin tanımlanması ve gerekli görülmesi halinde de AİHS'in 6. maddesi çerçevesindeki hükümlere uyulduğunun kontrol edilmesi gereklidir. Yargı mensupları (hâkim ve savcılar) için kılavuzlar.*

6. Dava dosyasına erişim

193. CMK'nın 153(2) maddesi uyarınca getirilen kısıtlamaların, dava dosyalarının içeriğinin müdafiler tarafından gözden geçirilmesi üzerindeki etkisi, tutuklama kararlarına itiraz başvurularıyla bağlantılı olarak daha önce değerlendirilmiştir.¹⁸⁰
194. Ancak, bu tür kısıtlamalar -kısıtlamaların (sadece soruşturmanın amacını engelleyecek veya tanıklar için risk oluşturacak unsurlar üzerinde değil) tüm dosyayı kapsayacak şekilde getirilmesi ve yargılamanın başlangıcı ve hatta bitişine kadar devam etmesi göz önünde bulundurulduğunda- müdafilerin savunma hazırlamasına ciddi şekilde etki etmektedir. Bazı durumlarda, mahkeme delillere eriştiğini ifade etmekte ancak bu delillere ilişkin bir özet dahi sunmadığından savunmanın yapılması zorlaşmaktadır.
195. *Dolayısıyla, kısıtlamadaşında kalacak bilgi ve belgeleri belirten mevzuat ve kısıtlama uygulanması sırasında takip edilecek kontrol listeleri aracılığıyla, CMK'nın 153(2) maddesi uyarınca müdafilerin dava dosyasına erişimin kısıtlanmasının yalnızca soruşturmayı gerçekten engelleyebilecek unsurlarla sınırlandırılması gerekmektedir. – Mevzuat değişikliği ve hâkim ve savcılar için kontrol listeleri.*

7. Adil yargılama ile ilgili diğer unsurlar

196. Yargılama işlemlerinin yalnızca AİHS'in 6. maddesi değil, aynı zamanda Anayasa hükümlerine de aykırı olduğunu gösteren bazı unsurlar da görülmektedir.
197. Bunlar şu şekilde ifade edilebilir:
- Savunmanın hazırlanması için verilen zaman ve imkânların yetersizliği;
 - Hâkimlerin sıklıkla değişmesi;
 - Tanıkların sanığın hazır bulunmadığı duruşma sırasında sorgulanması veya tanığın çapraz sorgulanması için imkân tanınmaması;¹⁸¹

¹⁷⁹ İşkence ile elde edilen delillerin kullanımına dayalı olarak verilen bir mahkûmiyet kararı (*Harutyunyan / Ermenistan*, Başvuru No. 36549/03, Karar Tarihi: 28 Haziran 2007), insanlık dışı ve onur kırıcı muamele vasıtasıyla elde edilmiş delillere dayalı bir mahkûmiyet kararında (*Jalloh / Almanya* [BD], Başvuru No. 54810/00, Karar Tarihi: 11 Temmuz 2006) olduğu gibi AİHS'in 6. maddesini ihlal edecek veya delillerin güvenilirliği hakkında şüphe uyandıracaktır (*Sakit Zahidov / Azerbaycan*, Başvuru No. 51164/07, Karar Tarihi: 12 Kasım 2015). Diğer hukuka aykırı elde edilen deliller, özellikle güvenilirliğine ilişkin şüphe olmaması, elde edilen tek delil olmaması ve destekleyici delillerin olması halinde, verilen mahkûmiyet kararının 6. maddeyi ihlal etmesine neden olmayabilir (*Khan / Birleşik Krallık*, Başvuru No. 35394/97, Karar Tarihi: 12 Mayıs 2000; *Heglas / Çek Cumhuriyeti*, Başvuru No. 5935/02, Karar Tarihi: 1 Mart 2007; ve *Akhlyustin / Rusya*, Başvuru No. 21200/05, Karar Tarihi: 7 Kasım 2017). Ancak, bu durumun lekeleneme hakkının ihlaline yol açması haksızlık olacaktır (*Allan / Birleşik Krallık*, Başvuru No. 48539/99, Karar Tarihi: 5 Kasım 2002).

¹⁸⁰ Bkz. 107-114. paragraflar.

¹⁸¹ Yukarıda 33. paragrafta anılan davalarda olduğu gibi.

- Duruşmaya geçerli nedenle katılmayan tanığın ifadesinin, tanık çapraz sorgulanmamış olsa da dikkate alınması durumunu telafi edecek unsurlara dair bir hüküm olmaması;¹⁸²
 - Soruşturmanın gizliliği ve silahların eşitliğine aykırı diğer uygulamalar sebebiyle sanıklardan saklanan delillerin kullanılması;
 - Savunma için delil toplanması ve sunulması;
 - Kararların diğer davalarda hüküm giymiş kişilerin ifadelerine dayanması;
 - Yetersiz ve basmakalıp gerekçeler;
 - İtiraz/temyiz hakkına dair bildirim/tebligat yapılmaması ve
 - Çocuk izlem merkezlerinde cinsel istismar mağduru çocukların ifadelerinin alınmasını etkileyebilecek olan altyapı düzenlemelerinin yeterliliği.
198. Buna ek olarak AYM, hâkimlerin sistemin işleyişine yeterince aşına olmamaları sebebiyle SEGBİS yoluyla yapılan duruşmaların adil yargılanma hakkını ihlal edebileceğinden endişe duymuştur.
199. Hâkimlerin, sorulan soruları filtrelemelerine ve bu sayede çapraz sorgu yapılmasını kısıtlamalarına imkân veren, CMK'nın 201. maddesinde yer alan "Sanık ve katılan da mahkeme başkanı veya hâkim aracılığı ile soru yöneltebilir" düzenlemesine dayandıkları görülmektedir. Bu durum özellikle sorunludur, zira savcılık makamının tanıklarının kamu tanığı olarak tanımlanması yönünde bir eğilim vardır ve bu tanıkların ifadelerine savunmanın tanıklarının ifadelerinden daha fazla itibar edilmektedir.
200. *Dolayısıyla hâkimlerin, AİHS'in 6(3)(d) maddesi uyarınca sanık ve müdafilerin tanık ve bilirkişileri çapraz sorguya alabilmelerini temin etmeleri gerekir – Hâkimler için kılavuzlar ve çalıştay ve eğitimler. Buna ek olarak, duruşmaya geçerli nedenle katılmayan tanığın ifadesinin, tanık çapraz sorgulanmamış olsa da dikkate alınması durumunu telafi edecek unsurlara ihtiyaç vardır – Mevzuat değişikliği. Dahası, çocuk izlem merkezlerinde cinsel istismar mağduru çocukların ifadelerinin alınmasını etkileyebilecek olan altyapı düzenlemelerinin yeterli olduğunun temin edilmesi gerekmektedir – Organizasyonel ve pratik düzenlemeler. Ayrıca hâkimler ve hâkim adayları AİHM ve AYM tarafından tespit edilen gereklilikler ışığında SEGBİS kullanımı hakkında eğitim almalıdır – Düzenli eğitim faaliyetleri/seminerler.*
201. Yargılama sırasında davaya bakan hâkimin değişmesi, hâkimin delilleri bizzat dinlememiş olması nedeniyle delillerin nihai değerlendirmesi üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir.¹⁸³
202. *Belli ceza yargılamalarına katılan hâkimlerin değiştirilmesinin kapsamı daraltılmalıdır – Mevzuat veya politika değişiklikleri ve organizasyonel ve pratik düzenlemeler yapılması için mevcut durumu değerlendiren bir çalışma Adalet Bakanlığına sunulacaktır.*
203. CMK'nın 209(1) maddesindeki değişiklik neticesinde delillere ilişkin belgelerin hâkim tarafından "okunması" yerine "anlatılması" ibaresi gelmiş ve savunmanın dijital delillerin doğruluğunu test etme olanağı kalmamıştır.¹⁸⁴ Bununla birlikte, bu durum teknik bilgiye sahip olmayann bazı kişilerin anlamasına yardımcı olabilmektedir.
204. *Dolayısıyla, delillerin doğruluğunun nasıl test edilebileceğinin tanımlanması ve gerekli görülmesi halinde de AİHS'in 6. maddesinin hükümlerine uyulduğunun kontrol edilmesi gereklidir -Yararlı mensupları (hâkim ve savcılar) için kılavuz.*
205. Uygulamaya bakıldığında, uzmanlar tarafından delillerin toplanmasında müdafinin herhangi bir etkisi yoktur, ancak –belirli koşullar altında- mahkemeye bilirkişi/uzman raporu sunabilirler.¹⁸⁵ Buna ek olarak, savcılık her zaman şüpheliye, 147(1)(f)maddesi uyarınca şüphelinin suçsuzluğunu ispatlayan delillerin toplanmasını talep etme ve kendisine karşı mevcut şüpheleri geçersiz kılma ve kendi lehine olan hususları ileri sürme hakkı olduğuna dair bir bilgilendirme

¹⁸² AİHM'in *Schatschaschwili v. Almanya* [BD] (Başvuru No. 9154/10, Karar tarihi: 15 Aralık 2015) gibi davalarda belirttiği gibi.

¹⁸³ Bkz. örneğin, *Svanidze v. Gürcistan*, Başvuru No. 37809/08, Karar tarihi: 25 Temmuz 2019.

¹⁸⁴ 696 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 97. Maddesi. Bu KHK mecliste onaylanmış ve 1.2.2018 Tarih ve 7079 Sayılı Kanunun 91. maddesi uyarınca yürürlüğe girmiştir.

¹⁸⁵ CMK madde 67(6).

yapmamaktadır. Ayrıca, CMK'nın 170(5) maddesi uyarınca, iddianamenin sonuç bölümünde "şüphelinin aleyhine olan hususların yanı sıra lehine olan hususlara da yer verilmesi" gerekmesine rağmen uygulamada bunun her zaman karşılanmadığı gözlemlenmektedir.

206. CMK'nın 217(1) maddesinde ifadesini bulan "hâkimin vicdanî kanaatiyle serbestçe takdir edilir" ibaresi dışında hâkimlerin delilleri değerlendirirken başvurabilecekleri bir değerlendirme sistemi mevcut değildir.
207. Bağlantısız konuların göz önünde bulundurulması, savunma tarafından öne sürülen noktaların ele alınmaması ve yargılamada sunulan delillere dayalı olarak ulaşılan sonuçların doğruluğunun ispat edilmemesi gibi hususları göz önünde bulunduran Yargıtay ve AİHM kararlarına bakıldığında nitelikli gerekçe yazımı noktasında eksikliklerin yaşandığı aşikârdır. Bu konuda, ilk derece mahkemesihâkimlerinin sosyal medya üzerindeki baskılar neticesinde bazı suçlarla ilgili ivedi karar almaya çalışması ve dolayısıyla kararların gerekçelerinin yeterince nitelikli olmadığı da Bölge Adliye Mahkemesi hâkimlerince ifade edilmiştir.
208. *Dolayısıyla özellikle delillerin kabul edilebilirliği, kabul edilemez delillerin kullanılması, çapraz sorgu ve gerekçeli karar yazımı konularında AİHM tarafından AİHS'in 6. maddesinin uygulanmasına yönelik tanımlanan gereklilikler hakkında aday ve hâlihazırda görev yapmakta olan hâkim ve savcılar için eğitimlerin düzenlenmesi ve bu eğitimlerin Türkiye Adalet Akademisi bünyesinde verilmesi gereklidir–Hâkim ve savcılar için (hizmet öncesi ve hizmet içi) eğitim modülü/materyalleri/faaliyetleri.*
209. Mevcut durumda, Bölge Adliye Mahkemelerinin gerekçe yetersizliği nedeniyle ilk derece mahkemeleri tarafından verilen kararları bozması mümkün değildir. Yani, bu davaların Yargıtay'a taşınması gereklidir. Bölge Adliye Mahkemelerinin duruşma yapması ve bu sayede eksikliği ilk derecede gidermesi mümkündür. Ancak bu, problemin ilk derece mahkemelerinin dikkatine sunulmasını sağlamayacaktır ve eğitimle ilgili önceden belirtilen tavsiyeyi daha önemli kılacaktır. Ayrıca Bölge Adliye Mahkemelerinin istinaf mahkemesi yerine ilk derece mahkemesine dönüşmesine neden olacaktır.
210. *Dolayısıyla, Bölge Adliye Mahkemelerinin, ilk derece mahkeme kararlarının gerekçeleri yetersiz olduğunda ve delillere dair değerlendirilmesi gereken önemli hususlar olduğunda bu kararları bozabilmeleri için gerekli düzenlemelerin yapılması gereklidir - Mevzuat değişikliği.*

8. Alternatif yargılama yöntemleri, cezada pazarlık, seri muhakeme veya basit yargılama usulleri

211. Hâkim ve savcıların iş yükü konusunda ciddi endişeler mevcuttur. Bu, tüm ceza adalet sistemlerinde karşılaşılan bir sorundur. Sorunun çözülmesi için kovuşturma sürecinden kaçınmak ve ayrıntılı bir yargılama sürecine duyulan ihtiyacı azaltmak için bazı tekniklerin devreye sokulması değerlendirilebilir.
212. Hâlihazırda, tüm davalar savcıya bildirilmekte ve neticede –uzlaşma ile sonuçlananlar da dâhil olmak üzere kovuşturmaya yer olmadığına karar verilen veya kamu davasının açılmasının ertelendiği durumlar dışında- davanın sonuçlanması için mahkeme kararına ihtiyaç duyulmaktadır.
213. Özellikle, diğer birçok yetki alanından farklı olarak, genç suçlular ve/veya ikaz, uyarı ve idari para cezası gibi hükümlerle sonuçlanan kabahatlere bakan mahkemelerin alternatifi yoktur.
214. Aynı şekilde, genellikle AİHS'in 10. maddesi uyarınca ifade özgürlüğü hakkının gözetilmesi açısından sorun teşkil eden yargılamaların olduğu hakaret suçunun da kabahat olarak değerlendirilmesi veya hukuk yargılaması çerçevesinde ele alınması faydalı olacaktır.

215. Alternatif yargılama yöntemlerinin oluşturulması, hâkim, savcı ve kolluk personelinin iş yükünün hafifletilmesinin yanı sıra, failin sabıkası olmayan biri veya çocuk olması halinde daha orantılı bir karar alınmasını da sağlayacaktır.¹⁸⁶
216. *Dolayısıyla, daha fazla alternatif yargılama yönteminin getirilmesi ve bazı eylemlerin suç kapsamından çıkarılması gerekmektedir- Mevzuat veya politika değişikliklerine dair çalışma yapılması ve Adalet Bakanlığı'na sunulması.*
217. CMK kapsamında -cezada pazarlık uygulamasının bir biçimi olan- yargılamadan feragat edilmesine yönelik bir düzenleme yapılmıştır. Ancak, bu, savcılar tarafından olumlu karşılanmamaktadır. Bu bağlamda, özellikle savcı başına 2000 dosyalık bir iş yükü ile çalışırken böyle bir yöntemin uygulanmasının zor olacağı ifade edilmiştir.
218. Bu düzenlemenin ceza adaleti sistemi üzerindeki yükü genel olarak hafifletip hafifletmeyeceği değerlendirilmelidir.
219. Aynı zamanda, bu programın özellikle mahkemelerin tüm süreç üzerindeki kontrolü ve şüphelilerin etkin temsili açısından AİHM tarafından belirlenmiş olan AİHS yükümlülüklerine uygun olup olmadığı da değerlendirilmelidir.
220. *Dolayısıyla, cezada pazarlık modelinin, mahkemelerin süreç üzerindeki kontrol yetkisini ve şüphelilerin etkin temsili zedelemeyecek şekilde ve savcılar da iş yükü açısından uygunluğunu göz önünde bulundurarak yeniden değerlendirilmesi faydalı olacaktır-Hâkim ve savcılar için çalışma yapılarak kontrol listesinin oluşturulması.*
221. Son olarak, tüm ceza adalet sistemlerinde olduğu gibi, çok sayıda basit ve orta düzeyde suçların olması ve kovuşturma sürecinin karmaşıklığı fazladan iş yüküne sebebiyet vermektedir. Sonuç olarak, AİHS'in 6. maddesinin gerektirdiği şekilde, adil yargılama şartlarına zarar vermeden bu tür davaların kovuşturulmasını basitleştirmek için çaba harcanmaktadır.
222. Bu amaçla, hâkimlerin iş yükünün azaltılmasını sağlamak üzere 2019 yılında yürürlüğe giren 7188 sayılı Kanun uyarınca seri muhakeme ve basit yargılama usulleri getirilmiştir.
223. Bu tür prosedürler tek başlarına sorun teşkil etmemekle birlikte, savcıların cezayı belirleme yetkisi ve suçun şüpheliye bildirilmesinden sonraki 15 gün içinde yanıt verilmemesi halinde kişinin *gıyaben* yargılanması ve suçlu bulunması halinde de iki yıla kadar hapis cezasına çarptırılmasına yönelik bazı endişeler ifade edilmiştir.
224. *Dolayısıyla seri muhakeme ve basit yargılama usullerine yönelik düzenlemelerin AİHS'in 6. maddesi ile uyumlu olacak şekilde açıklanması gereklidir -Mevzuat veya politika değişikliklerine dair çalışma yapılması ve Adalet Bakanlığına sunulması.*

9. Yargılama süresi

225. Yargılama sürelerinin uzamasına ve AİHS'in 6(1) maddesi çerçevesinde makul sürede yargılanma hakkının ihlaline ve bu bağlamda mağdur olarak nitelendirilebilecek kişilerin potansiyel olarak zarar görmesine sebebiyet veren çeşitli unsurların olduğu görülmektedir.
226. Öncelikle, savcıların, kovuşturma başlatmak için makul şüphenin varlığına rağmen kovuşturmayı başlatmaması, tutukluluğun tercih edilmesi ve iddianame hazırlanana kadar otuz aya kadar zaman geçmesi bu duruma örnek olarak verilebilir.
227. İkinci olarak, geçirilen zamana rağmen, soruşturmada belirli eksiklikler olması, ek delillerin toplanması gerektiği ve iddianamenin eksik olması (bilirkişi tutanağının eksikliği veya delillerin belirsizliği dâhil) gibi gerekçelerle davanın istinaf mahkemelerinden geri dönmesi de sürecin uzamasına sebebiyet vermektedir.

¹⁸⁶ Bkz. Avrupa Savcılar Danışma Konseyinin 2(2008) Sayılı Görüşü, <https://rm.coe.int/168074773f>.

228. Üçüncüsü, delillerin orantısız toplandığı bazı dava dosyalarının idaresinin güç olmasının yanı sıra dosyalarda birden çok sanığın olması da bir etkindir.
229. Son olarak, karşılıklı adli yardımlaşma taleplerinde iş birliği yapılmaması da duruşmaların ertelenmesine neden olabilir.
230. Görüldüğü üzere, sayılan unsurlardan sonuncusu dışındakiler aşırı iş yükü veprofesyonel yetersizliklerden kaynaklanmakta olup daha fazla kaynak sağlanması ve etkili eğitimlerin yürütülmesiyle çözülebilecek sorunlardır.
231. Ancak, soruşturmaların olması gerekenden daha karmaşık hale getirilmesi yönünde bir eğilim olduğu da görülmektedir.
232. Ayrıca, bozulan davalarda mahkemelerin hükmü belli bir yönde kurma kararlılığı ile dava dosyasında kısmen değinilen veya ima edilen delillere baktıkları görülmektedir. İspat yükü iddia makamında olduğundan, bu durum, yargı bağımsızlığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.
233. Ayrıca, dosyanın “tamamlanması” için geri gönderilmesi eğilimi debüyük ihtimalle dosyaların hazırlanması ile ilgili çok büyük bir değişiklik sağlamayacak; bu sürecin etkisizliğini kesinleştirecek ve ceza adalet sisteminindeğerli kaynaklarının israfına yol açacaktır.
234. *Dolayısıyla, yargılama sürelerinin uzamasına yol açan unsurların ve bunların önüne geçmek için atılabilecek adımların açık bir şekilde tanımlanması ve 01.07.2016 tarih ve 6723 sayılı Hâkim ve Savcılar Kanunu’nun 28. maddesinde yapılan değişikliğin yargılama sürelerinin uzunluğuna olan etkilerinin izlenmesi gerekmektedir-Mevzuat ve politika değişikliğine ilişkin çalışma (etki analizi çalışması dâhil) yapılması ve Adalet Bakanlığına sunulması.*

10. AYM, Yargıtay ve AİHM kararlarının dikkate alınması

235. AYM tarafından tespit edilen Anayasa’ya aykırılıklar, ilgili mahkeme ve başvuruçunun yasal temsilcisi ile paylaşılmaktadır. Aynı zamanda internet sitesinde de yayınlanmaktadır. Ancak, bu tür kararların sonuçlarının daha genel ve resmi şekilde ele alındığı değerlendirmeler ve bunlarla ilgili iyi uygulama örneklerinin açıklanıp daha geniş kesimlerle paylaşıldığı bir kanal mevcut değildir.
236. *Dolayısıyla, ilgili hükmü tekrar ele alacak olan mahkemeye AYM tarafından tespit edilen ihlalin gerekçesinin açık bir şekilde ifade edilmesi gereklidir-Yeni mevzuat veya politika değişiklikleri için Adalet Bakanlığı’na sunulacak bir çalışma yapılması.*
237. Ayrıca, AYM tarafından bireysel başvurulara ilişkin alınan kararlara uyulmasının veya özellikle de, uyulmamasının hâkimlerin terfi kararlarına etki etmediği görülmektedir.¹⁸⁷
238. Bu, adil yargılanma hakkının uygulanması açısından önemli bir zayıflık olarak görülmektedir. Dolayısıyla, kararların daha etkili bir şekilde yayılması (gerekli görülmesi halinde çevrilmesi) ve kararlar kapsamında öngörülen gerekliliklerin açıklanması gereklidir. Bu bağlamda, gerekli bilgilendirme ve açıklamalar yapılırken, hâkim, savcı ve polis memurlarının çeşitli düzeylerde mesleki yeterliliklerinin olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.
239. AYM verdiği kararlara, Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemelerinin daha fazla uyması gerektiği kanaatindedir. Ancak, Yargıtay da kararlarında genellikle AİHM ve AYM içtihatlarına atıfta bulunduğunu ve alt derece mahkeme hâkimleri tarafından da bunların göz önünde bulundurulduğunu ifade etmiştir.
240. Ayrıca, Yargıtay temsilcileri, AİHM kararlarının düzenli olarak Türkçe’ye çevrildiğini ve AİHM’in Yüksek Mahkemeler Ağının bir üyesi olarak, Yargıtay içtihadının AİHM içtihadı ile uyumlulaştırılması için yapılan çalışmaların da düzenli olarak paylaşıldığını ifade etmişlerdir.

¹⁸⁷ Bkz. 55. paragrafta atıfta bulunulan reform.

241. Bununla birlikte, mahkemelerin genellikle, AYM ve AİHM kararlarından ziyade, Yargıtay kararlarını dikkate aldıkları ve ihlal kararlarının tekrarlanmasının önlenmesi için AİHM ve AYM tarafından verilen kararları tam olarak özümsemedikleri yönünde bir izlenim mevcuttur.
242. *Dolayısıyla, önceki Avrupa Konseyi projelerinde hazırlanmış el kitapları ve diğer materyallerin kullanılması ve (çevirilerinin yapılması ve güncellenmeleri de dâhil) daha etkili şekilde yayılmasının ve AİHM, AYM ve Yargıtay kararlarının gereklerinin hâkimlere, polis memurlarına ve savcılara açıklanması gerekmektedir. Bunun yanı sıra açıklamaların bu şekilde yayılması hem aday hem kıdemli hâkimlere ve savcılara AİHS'nin 6. maddesiyle bağlantılı konular hakkında Türkiye Adalet Akademisi yardımıyla organize edilen düzenli seminerler aracılığıyla bu kararların tutarlı biçimde uygulanmasının sağlanması için gerçek bir liderlik ortaya konulmalıdır.-
Seminerler.*

11. AİHM kararları gereği yargılamanın yenilenmesi

243. Adil yargılanma hakkının ihlalinin giderilmesi için en etkili yol yargılamanın yenilenmesi olabilir. Ancak, AİHM tarafından verilen ihlal kararları gereği yapılan yeni yargılamalar her zaman bu hususta beklenen neticeyi sağlamamaktadır.
244. Bu, ihlale sebebiyet veren gerekçe hakkında ilgili mahkeme hâkim(lerin)in yeterince bilgi sahibi olmamalarının bir sonucu gibi görülmektedir.
245. AİHM kararlarının uygulanmasının gözetiminden AİHM kararlarının çevirisini yapan ve bunları açıklayıcı bir not ile ilgili birimlere ileten Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı (İNHA) sorumludur. Başkanlık, gerektiğinde yasa da ihtiyaç duyulan değişikliklerle ilgili genel yorumlar yapsa da mevzuatta değişiklik yapma veya değişiklik önerme yetkisi yoktur. Bununla birlikte, Başkanlık, yeniden yargılamanın AİHS'nin 6. maddesinin ihlal edildiğini tespit eden bir kararın uygulanmasının bir parçası olduğu hallerde belirli bir rol üstlenmemektedir, ancak ilgili mahkemenin talep etmesi halinde -hâlihazırda bir çeviri yapılmamışsa- ilgili kararın çevirisini en kısa sürede hazırlayacaktır.
246. Bu tür bir karar Başkanlık tarafından açıklanmamakta veya mahkemeye sorunun nasıl giderilebileceği hakkında bir rehberlik sunulmamaktadır. Benzer şekilde, AİHM'e tek taraflı bir deklarasyon yapıldığı ve yargılamanın yenilenmesine karar verildiği durumlarla ilgili de detaylı bilgi sağlanmamaktadır. Dahası, AİHM tarafından verilen ihlal kararları hakkında tüm hâkim ve savcıların sistematik bir şekilde bilgilendirilmesini sağlayacak bir düzenleme mevcut değildir. Harekete geçmek konusunda isteksiz davranılmasının, yargının bağımsızlığına saygı gösterme kaygısından kaynaklandığı gözükmektedir. Böyle bir saygı gösterilmesi yerindedir, ancak AİHM kararına veya sunulan tek taraflı deklarasyona dair bilgi verilmesi buna halel getirmeyecektir. Zira bu uygulama, yalnızca ilgili mahkeme önündeki yargılamalar için önem taşıyan AİHM kararlarının bağlamını ortaya koymaktadır. Mahkemenin, AİHM kararının önündeki yargılamalarla ne derece ilgili olduğunu tespit etme sorumluluğuna müdahale edilmemektedir.
247. *Dolayısıyla, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının, yargılama yenilenirken ve tek taraflı deklarasyon kabul edilirken göz önünde bulundurulması için, AİHS'in 6. maddesinin ihlaline ilişkin AİHM kararlarının gerekçesini ilgili mahkemeye vakitlice açıklaması gerekmektedir- İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı için öneriler.*

E. SİBER SUÇLAR

248. MASAK tarafından yürütülen işler hakkındaki hususlar, Terörizmin Finansmanı bölümünde ele alınmış olup, bu bölümde genellikle mevzuatın yeterliliği, kolluk kuvvetleri ve internet erişiminin engellenmesine dair hususlara yer verilmiştir.

1. Mevzuatın yeterliliği

249. Genellikle maliyet ve erişim ile ilgili sorunlar sebebiyle gerçek zamanlı trafik verilerinin toplanmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Bazı ek kaynaklar vasıtasıyla trafik verilerinin toplanması kolaylaştırılabilir, ancak ilgili mevzuatta bu kavramın içeriğinin açıklığa kavuşturulması ve bu konuda sadece tek bir mevzuatın olmadığı da göz önünde bulundurularak ilgili mevzuatta sadeleştirmelerin yapılması gerekli gibi görünmektedir.
250. Aynı zamanda, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 6. ve 7. maddeleri uyarınca ceza soruşturmaları bağlamında polis memurlarına verilen yetkilere denk bir düzenlemenin Jandarma için yapılmamış olması, siber suçlara yönelik soruşturmanın yürütülmesini zorlaştırmaktadır.
251. Buna ek olarak, elektronik delillerin elde edilebileceği cihazlarda fiziksel hasar olması halinde, delillerin çıkartılması için "rooting", "chip-off" ve "jailbreak" gibi işlemlerin uygulanması gerekmektedir.¹⁸⁸ Ancak, CMK kapsamında bu tür işlemler için yetki verilmemiştir.
252. Polis memurlarının suç önleme görevini yerine getirmesinin yasal bir dayanağı yoktur (kapalı internet gruplarına sızma, hackerların internet tabanlı platformlarını hackleme vb.). Örneğin, CMK'nın iletişimin denetlenmesine dair Beşinci Bölümü, internet trafiğinin izlenmesi ile ilgili herhangi bir hüküm içermemektedir. İnternetteki kapalı gruplara veya "Dark Net" (Karanlık Ağ) üzerindeki internet sitelerine sızarak, uygunsuz çocuk görüntüleri çeken, yayan ve hatta genellikle çocukları cinsel olarak istismar eden failerin yakalanması ve mağdurların kurtarılması mümkündür. Ancak, bu eksiklik, sızma işlemi gibi gizli soruşturma yöntemlerinin yürütülmesine karşı bir engel teşkil etmektedir.
253. Buna ek olarak, uluslararası veya ulusal bulut uygulamaları ya da kripto para birimlerine ilişkin suçlar hakkında bilgi toplanmasına yönelik açık bir yasal dayanak mevcut değildir.
254. Ayrıca, CMK kapsamında ifadesini bulan katalog suçların siber suçları kapsamaması da delillerin toplanmasını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.
255. Kredi kartı veya bankamatik kartı vasıtasıyla işlenen dolandırıcılık suçlarına yönelik cezalar yeterince caydırıcı nitelikte değildir.
256. Budapeşte Sözleşmesi hükümlerinin iç hukuka aktarılması hem karşılıklı adli yardımlaşma hem de insan haklarının korunması açısından büyük önem arz etmektedir. Ancak Sözleşme hükümlerinin (tanımlar kısmı da dâhil olmak üzere) iç hukuka yeterince aktarılmadığına dair endişeler mevcuttur. Buna ek olarak, ulusal mevzuat hükümlerinin insan haklarını olumsuz etkilemesi halinde Budapeşte Sözleşmesi hükümlerine öncelikli olarak riayet edilip edilmeyeceği hususunda da belirsizlik söz konusudur. Ancak, sorun olarak ele alınabilecek bu iki husus hakkında net bir tanımlama da yapılmamıştır.
257. *Dolayısıyla, yukarıda belirtildiği şekilde siber suçlarla mücadele tedbirleri açısından yaşanan yasal boşlukların giderilmesi ve Budapeşte Sözleşmesi'nin hükümlerinin iç hukuka tam ve yeterli bir şekilde aktarılması gerekmektedir. Bununla birlikte, herhangi bir mevzuat değişikliğine gitmeden önce Avrupa Konseyi Güneydoğu Avrupa ülkelerinde ve Türkiye'de siber suçlardan gelir elde edilmesi ile mücadele projesi (IPA) (iPROCEEDS) ekibiyle koordinasyon kurmak uygun olacaktır - Mevzuat değişikliğinden önce koordinasyon.*

¹⁸⁸<https://www.techradar.com/uk/how-to/phone-and-communications/mobile-phones/what-is-jailbreaking-1322927>

258. CMK'nın 134(2)maddesi uyarınca "Şifrenin çözümünün yapılması ve gerekli kopyaların alınması halinde, el konulan cihazlar gecikme olmaksızın iade edilir."
259. Bu madde hükmüne göre cihazların iade edilmesi halinde, şüpheli suç teşkil eden çocuk görüntülerine veya Bitcoin ve Monero gibi kripto para hesaplarına tekrar erişim sağlayabilir. Bu durumda, şüphelinin görüntüleri veya ilgili para miktarını kolluk kuvvetlerinin erişemeyeceği yerlere aktarma tehlikesi ortaya çıkmaktadır. Böyle bir iade doğru değildir, zira bizzat suç oluşturur unsurları şüpheliye geri vermektedir.
260. *Dolayısıyla, özellikle uygunsuz çocuk görüntüleri ve kripto para hesapları bulunan bilgisayar ve diğer elektronik cihazların gecikme olmaksızın şüphelilere iadesini öngören CMK'nın 134. maddesinin değiştirilmesi gereklidir- Mevzuat değişikliği.*
261. Ön ödemeli SIM kart kullanan kişilerin isim ve adreslerinin kartları satan kişiler tarafından toplanmaması, bu kartların kullanıldığı davalardaki soruşturmalar önünde engel teşkil edebilir.
262. *Ön ödemeli SIM kart satan kişilerin isim ve adres bilgisi toplama konusundaki yasal yükümlülüklerinin arttırılması gerekir gerekmediği değerlendirilmelidir.*

2. Kolluk

263. Kolluk kuvvetlerinin etkinliğine ilişkin sorunların bir kısmının teşkilat yapısına ilişkin düzenlemelere bir kısmının da mesleki yeterliliklere dayalı olduğu gözlemlenmektedir.
264. Soruşturmanın yürütülmesine ilişkin olarak, siber suçlara dair davalarda çok sayıda bozma kararı verilmesi hakkında Yargıtay tarafından bazı sorunlar daha önce ifade edilmişti.¹⁸⁹ Bunlardan bir tanesi, bağımsız adli kolluk sisteminin¹⁹⁰-Bölge Adliye Mahkemesi hâkimlerinden biri de bu hususta hemfikirdir- ve ihtisaslaşmanın eksik olmasıdır.
265. EGM Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı uzun yıllardır Türkiye adına tek irtibat noktası olarak 7/24 hizmet vermektedir. Ancak, darbe girişimi sonrasında görevden alınan memurlar sebebiyle açığa çıkan niteliksel eksiklikleri gidermek için hâlihazırda bazı çalışmalar yürütmektedir. Buna ek olarak, ByLock uygulaması nedeniyle çok sayıda cihaza el konulması ve OHAL süresince gerekli görülen diğer hususlar, adli bilişim bürosunun oldukça büyük kaynak sıkıntıları yaşamasına sebebiyet vermektedir.
266. EGM Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, kripto paralara ilişkin blok zinciri delillerinin soruşturulması ve somut davada bu şekilde elde edilen suç gelirlerine el konulması açısından yetkin ve deneyimli bir makam olarak gözlemlenmektedir. Daire, bu işlemlerin nasıl yapıldığı ve şüphelinin hukuksuz müdahalesini engellemek için suç gelirlerini (kolluk denetiminde) aktarılacağı kripto para cüzdanlarının nasıl kullanılacağı hakkında rehberlik sağlayan bir genelgesi vardır. Bu, artık pek çok siber suçlarla mücadele biriminde yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir.
267. Jandarma Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı ise 2019 yılında kurulmuş ve henüz kapasite ve yeterlilik çalışmaları devam eden bir kurumdur. Bu kurumdan görüşme yapılan yetkililer konuya şevkle yaklaşmakla birlikte, yetkililerin genel bilgi düzeyi ve siber suçlara nasıl müdahale edilmesi gerektiği hakkında gelişime açık oldukları gözlemlenmektedir. Jandarmanın temel isteklerinden biri, İnternet üzerinden gizli soruşturmanın yürütülmesi için sınırsız yetki ("sanal devriye") atamalarının yapılmasıdır. Ancak bu bağlamda fren ve denge mekanizmalarının önemi ve yasallık, gereklilik ve orantılılık gibi ilkelere riayet edilmesi hususu göz ardı edilmemelidir.
268. EGM ve Jandarma arasındaki ilişkiye bakıldığında iki kurumun birbirini destekler bir yaklaşım içinde olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, EGM'nin Jandarmaya rehberlik etmesi ve onu desteklemesi mümkün görünmektedir.

¹⁸⁹Bkz. 150. paragraf.

¹⁹⁰ Bkz. yukarıda 148-164. paragraflar.

269. *Dolayısıyla, siber suçlar alanında çalışan EGM ve Jandarma birimlerinin birbirleri ve çeşitli illerdeki ilgili savcılık birimleri ile bilgi ve deneyimlerini paylaşmaya teşvik edilmeleri gerekmektedir - Düzenli seminer ve çalıştaylar ve ilgili paydaşlar arasında Mutabakat Zaptı veya benzeri işbirliği belgelerinin hazırlanması.*
270. EGM Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı yetkilileri, farklı görev alanları çerçevesinde aynı konuya ilişkin çeşitli soruşturmalar yürütüldüğünü ve bu bağlamda bir koordinasyon eksikliği olduğunu ifade etmiştir.
271. *Dolayısıyla, siber suçlar alanında çalışan çeşitli ulusal kurumların ortak kullanımına açık merkezi bir dosya sisteminin geliştirilmesi gerekli görülmektedir - Mevzuat değişikliği.*
272. Ayrıca, 7/24 irtibat noktası hususunda siber suçlarla mücadele alanında çalışan kolluk ve savcılar arasında (özellikle delillerin korunması taleplerine ilişkin) savcılarının eğitim eksikliğine dayalı bazı sorunlar olduğu ifade edilmiştir. Bu durum, savcılarının soruşturmaları yönetme sorumluluğu göz önünde bulundurulduğunda büyük bir önem arz etmektedir.
273. *Dolayısıyla, Budapeşte Sözleşmesi taraflarınca talep edilen delillerin korunması için koordinasyondan sorumlu merkezi bir savcılık biriminin kurulması değerlendirilmelidir - Mevzuat değişikliği.*
274. Sadece Ankara, İstanbul, İzmir, Diyarbakır, Antalya, Samsun, Konya ve Adana ile sınırlı olan bilişim ve siber suçlar bürolarının açılmış olmasına rağmen, savcılarının konuya ilişkin uzmanlık bilgisinin olmaması, soruşturmaların açılması ve yürütülmesinin yanı sıra “saklama talebi” gibi alana özgü talepleri karşılama anlamında da belirli sorunlara yol açmaktadır.
275. Benzer şekilde, MASAK yetkilileri ile yapılan görüşmelerde cumhuriyet savcılarının etkinlik ve uzmanlık noktasında eksiklikler yaşadıkları, bilgi alışverişinde bazı sorunlar yaşanabildiği ve bu durumun soruşturmaların yasal süreler içinde ele alınmasını tehlikeye attığı ifade edilmiştir. Bununla bağlantılı olarak ifade edilen bir başka husus da etkin bir şekilde takip edilmesi gereken durumlarda uluslararası ortakların adli yardımlaşma taleplerine geç cevap vermesidir.
276. Buna ek olarak, EGM Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı tarafından irtibat kurulan savcılarının görev alanı, buldukları il ile sınırlıdır. Sonuç olarak, siber suç soruşturmalarının karmaşık ve uluslararası nitelikte bir yapısı olması ve böylesine bir soruşturmanın yerel meselelerle ilgilenirken zaman ve kaynak açısından büyük bir yük oluşturacağı sebebiyle savcılar soruşturmayı başlatma ve yürütme noktasında isteksiz davranabilmektedir.
277. *Dolayısıyla, cumhuriyet savcılıklarında sadece siber suç davalarıyla ilgilenen ihtisaslaşmış savcılık birim veya bürolarının kurulması gereklidir -Organizasyonel ve pratikdeğişiklik.*
278. Bölge Adliye Mahkemesihâkimleri, bilişim suçlarında belirli bir akreditasyona sahip adli bilirkişilere ihtiyaç duyulduğunu ifade etmişlerdir.
279. *Dolayısıyla, bilişim teknolojileri alanında hem savcılık hem de savunma tarafınca danışılacak bilirkişilerin akreditasyonu için gerekli planlamaların yapılması dikkate alınmalıdır = Organizasyonel ve pratikdeğişiklik.*
280. ATK, dijital cihazların güvenli bir şekilde incelenmesi için gerekli niteliklere sahiptir. Ancak, bu cihazların tamamının ATK tarafından incelenmesi halinde giderek artan bu suç türüne yönelik işlem sürelerinde aksaklıkların yaşanması muhtemeldir. Bu nedenle, bazı incelemeler kolluk tarafından daha iyi yapılabilir – ki hâlihazırda polis laboratuvarlarında bir ölçüde yapılmaktadır- ve böylece kurum sürekli büyümek zorunda kalmayabilir.
281. Bununla birlikte, avukatlar siber suç ve elektronik delil içeren davalarda, polisin şüphelinin yasal temsilcisi olmadan, bazen avukatın yolda olduğu bilindiği halde, cihazların aranmasına ve imajının alınmasına başladığı yönünde bazı endişeleri olduğunu dile getirmişlerdir.
282. *Dolayısıyla, ATK'nın gittikçe büyüyerek etkinliğine zarar gelmemesinin sağlanması ve güvenliliğinin sorgulanmayacağı durumlarda, bilişim ekipmanının kolluk tarafından doğrudan*

incelenemesi için gerekli eğitim ve kaynakların sağlanması gereklidir- Eğitimler ve polis memurları için gerekli ekipmanın sağlanması.

283. Ayrıca, daha sonradan kabul edilemez delil olarak sayılmalarını önlemek için kolluk personeli tarafından elektronik delillerin nasıl ele alınacağına ilişkin bir kontrol listesinin hazırlanması gereklidir – Kolluk için kontrol listesi.
284. Buna ek olarak, Avrupa Konseyi Elektronik Delil Kılavuzunun (Siber Suçlar Birimi tarafından hazırlanmış olan kılavuz) Türkiye bağlamına uygun şekilde güncellenmesi ve uyarlanması gereklidir – Elektronik delil kılavuzu.
285. Her ne kadar bu, finansal düzenlemeler ve teşkilat yapısı ile ilgili olsa da, ATK'nın Adalet Bakanlığı'na bağlı olması bağımsız bir kurum olarak görülmemesine neden olabilecektir. Buna ek olarak, sadece analizden sorumlu bir kurumdan ziyade soruşturma aşamasında da rol üstlenecek bir yapıya ulaşma hevesi de olumsuz bir etki yaratabilir.
286. Dolayısıyla, ATK'nın bağımsızlığını zedelemek yerine kuvvetlendirecek adımların atılması gereklidir. - Mevzuat değişikliği.
287. Hâlihazırda, elektronik deliller adliyelerin dışındaki depolarda saklanmaktadır. Bu depolar, delillerin sağlıklı bir şekilde saklanması için gerekli nem ve sıcaklık koşullarını sağlamayabilir.
288. Dolayısıyla, ülke genelinde elektronik delillerin saklanması için uygun koşulların oluşturulması gereklidir- Altyapının geliştirilmesi.
289. Siber suçlarla mücadelede, yargı, kolluk ve savcılık arasındaki ihtisaslaşma düzeyinin farklı olduğu açık bir şekilde gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, müstakil kurumların yanı sıra ülke genelinde özellikle elektronik deliller ve bu delillerin saklanmasına ilişkin teknik hususlar, kripto para birimleri, karapara aklama ve karşılıklı adli yardımlaşma alanlarında gelişmelerin sağlanması gerekmektedir.
290. Elektronik delillerin pek çok suç türü ile ilişkilendirilmesi mümkün olduğundan, tüm çalışanların bu konu hakkında temel bilgilere sahip olması gerekir. Ancak bu, uzmanların yetiştirilmesi ve ihtisaslaşmış birimlerin kurulmasına engel değildir.
291. Elektronik ortamda işlenen suçlarla, herhangi bir yargılama sürecinde karşılaşılacağı için, , ihtisas mahkemeleri yerine ihtisaslaşmış yerel mahkemelerinin kurulması daha faydalı olabilir. Böylece, yargılama mağdurlara daha yakından yürütülebilecek ve elektronik suç veya deliller herhangi bir yargılamanın parçası olabilecektir.
292. Bilgilerin ivedilikle paylaşılması ve delillerin korunması siber suçlarla etkin mücadelede büyük önem arz ettiği için, ihtisaslaşma için yürütülen çalışmalar, iletişim eksikliğine sebebiyet vermemelidir.
293. Dolayısıyla, tüm hâkim, savcı ve kolluk personelinine elektronik deliller ve siber suçların günlük işlerine etkileri konusunda genel eğitim alması gereklidir -Düzenli eğitim faaliyetleri/seminerler.
294. Aynı zamanda, kendi görev alanlarında özel olarak elektronik deliller ve siber suçlarla ilgili davalardan sorumlu olacak ihtisas hâkimi, savcı ve kolluk personeli yetiştirilmesi gereklidir- İleri düzey eğitim.
295. DİABGM, siber suçlar alanında çalışan birimler arasında ulusal iş birliğinin sağlanmasına yönelik teknik kapasitesinin güçlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.
296. Dolayısıyla, Adalet Bakanlığının savcılardan talep ettiği uluslararası yardım dadâhil olmak üzere, kurumlar arasında daha hızlı iletişim sağlamak için kılavuz ilke ve şablonların uygulanması gereklidir- İlgili devlet daireleri, kolluk ve savcılar için kılavuz ve şablonlar.
297. Ayrıca, bankacılık alanında artan dolandırıcılıkla mücadele için bankalar, kolluk ve savcılık arasında daha geniş kapsamlı bir iş birliği mekanizması kurulabilir.
298. Dolayısıyla, Bankalar Birliği, Adalet Bakanlığı/Savcılık hizmetleri ve İçişleri Bakanlığı/Jandarma arasında bankacılık alanındaki dolandırıcılıkla mücadele çalışmaları kapsamında bir mutabakat

zaptı yapılması veya iş birliği politikasının geliştirilmesi gereklidir – Bankalar Birliği, Adalet Bakanlığı/Savcılık hizmetleri ve İçişleri Bakanlığı/Jandarma arasında bir mutabakat zaptı veya işbirliği politika belgesi.

3. İnternet erişiminin kısıtlanması

299. İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlara Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun (“İnternet Kanunu”)¹⁹¹, kişilerin bireysel haklarının korunması ve diğer gerekçelerle internete erişimin kısıtlanmasına temel oluşturmaktadır.
300. İnternet Kanunu, erişimin engellenmesine ilişkin dört usulü kapsamaktadır; 8. madde uyarınca erişimin engellenmesi kararı verilmesi ve bu kararın yerine getirilmesi; içeriğin kaldırılması ve/veya gecikmenin 8 Amaddesi kapsamında risk teşkil etmesi halinde erişimin engellenmesi; 9. madde uyarınca içeriğin yayından kaldırılması ve erişimin engellenmesi; 9 Amaddesi kapsamında özel hayatın gizliliği ilkesi uyarınca içeriğin engellenmesi.
301. 8. madde uyarınca erişimin engellenmesi, 8(1) (a) ve (b) maddesi kapsamında listelenmiş olan suçlara ilişkin ceza kovuşturması çerçevesinde soruşturma aşamasında hâkim tarafından, kovuşturma aşamasında mahkeme tarafından ya da gecikmenin risk teşkil etmesi halinde ise soruşturma aşamasında savcı tarafından alınan “koruma tedbir” (önleyici) veya “idari tedbir” (geçici) olarak ele alınmaktadır.
302. 8. maddenin ilk paragrafında ifade edilen suçlara ilişkin soruşturma neticesinde savcılığın kovuşturmayaya yer olmadığı kararına istinaden beraat kararı verilmesi halinde, erişimin engellenmesi kararı kendiliğinden hükümsüz kalır. Öte yandan, İnternet Kanununun diğer hükümlerinde belirtilen yetkiler herhangi başka bir ceza veya hukuk usulü ile bağlantılı değildir.
303. 8. madde uyarınca erişimin engellenmesi kararı ancak, 8(1)’de¹⁹² belirtilen, cumhuriyet savcısının iddianame hazırlamasına neden oluşturan suçlara dair “yeterli şüphe” olması halinde verilebilir.
304. Buna ek olarak, Başkanlık tarafından erişim sağlayıcısı tarafından uygulanmak üzere *re’sen* erişimin engellenmesi kararı verilebilir. Bu karar iki durumda verilebilir: (a) 8(1) maddesinde belirtilen suçları teşkil eden yayınların içerik veya yer sağlayıcısının ülke dışında bulunması ve (b) yayınların içerik veya yer sağlayıcısının yurt içinde olmasına rağmen içeriğin çocukların cinsel istismarı veya fuhuş suçlarını oluşturmaları. Bu yetkinin yasa dışı içeriğin engellenmesine ilişkin “Uyar ve Kaldır” vasıtasıyla son seçenek olarak icra edildiği gözlemlenmektedir.
305. İhlale sebebiyet veren içeriğin engellenmesinin teknik olarak mümkün olmadığı veya ilgili içeriğin engellenmesiyle ihlalin önüne geçilemeyeceği hallerde¹⁹³, 8(17) maddesi uyarınca tüm internet sitesine erişimin engellenmesi mümkündür.
306. Bu yetkilerin icrası, etkileri açısından orantısızlık riskini barındırmaktadır. Bu nedenle, bu yetkilerin kullanılması AİHS’in 10. maddesi çerçevesindeki ifade özgürlüğü ile çelişkiye sebebiyet verebilir. Özellikle kanun çerçevesindeki yetkilerin daha geniş bir şekilde yorumlanmasıyla bazı suçlara ilişkin verilen kararlarda bu tür etkileri görmek mümkündür.¹⁹⁴
307. CMK’nın 286(3)amaddesi çerçevesinde -önleme tedbir olarak alınan erişimin engellenmesi kararlarına (BTK Başkanı tarafından idari önlem olarak alınanların aksine hâkim veya savcı tarafından alınan kararlar) itiraz edilmesi mümkündür. Ancak, 8(2) maddesi çerçevesinde erişimin engellenmesi için alınan tedbir ve bunun gerekçeleri ile ilgili içerik sağlayıcılarına bilgi

¹⁹¹ 23.05.2007 Tarih ve 26530 sayılı Resmi Gazete.

¹⁹² Bunlar, intihara yönlendirme; çocukların cinsel istismarı; uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma; sağlık için tehlikeli madde temini; müstehcenlik, fuhuş, kumar oynanması için yer ve imkan sağlama; ve 25/7/1951 tarihli ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanunda yer alan suçlar.

¹⁹³ Örneğin, HTTPS protokolü kullanan internet siteleri, kriptolu erişim kullandıkları için sayfa tabanlı engelleme teknik olarak mümkün değildir.

¹⁹⁴ Bkz. Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu), *5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun (İnternet Kanunu) Hakkında Görüş*, CDL-AD (2016) 011, 15 Haziran 2016, § 47.

verilmesine ilişkin bir hüküm yoktur. Buna ek olarak, sadece Erişim Sağlayıcılar Birliğinin bu tedbirlere itiraz hakkı vardır ve bu da tüm içerik sağlayıcıları temsil etmemektedir. Dahası, yargılamanın yapıldığı mahkemenin alınan önleme tedbirinin gerekli olup olmadığını belirlemesine ilişkin de bir hüküm yoktur.

308. İdari bir kurum olan BTK'nın Başkanı tarafından alınan engelleme kararlarının önceden hâkim onayı almasına dair bir hüküm yoktur. Ancak yayın sahibi kişi teşhis edilmişse Başsavcılığa şikâyetle bulunulmalıdır. Bununla beraber, ceza yargılaması başlatılması herhangi bir hâkim veya savcı tarafından uygun bulunmamışken, bu gibi tedbirler almaya neden ihtiyaç duyulduğu da çok açık değildir.
309. *Dolayısıyla, İnternet Kanununda (a) ilgili içerik sağlayıcıların erişim engelleme kararları ve bunların gerekçeleri hakkında bilgilendirilmesini ve (b) kendilerini etkileyen bu kararlara itiraz edebilmelerini sağlayacak değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Ek olarak, bu kararları alan veya itiraz başvurularına bakan hâkim ve savcıların AİHS'in 10. maddesi çerçevesindeki gereklilikleri göz önünde bulundurmalarının sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, BTK Başkanının engelleme kararı verme yetkisinin yerine 8 (1) maddesi çerçevesinde ifade edilen suçların işlendiği şüpheleri hakkında savcıya bildirimde bulunma hükmü getirilmelidir- Mevzuat değişikliği*
310. *Bu yetkileri kullananlar, AİHS'nin 10. maddesinden doğan gereklilikler hakkında eğitim almalıdır – Düzenli eğitim aktiviteleri/seminerler.*

F. TERÖRİZMİN FİNANSMANI¹⁹⁵

311. Şüpheli işlemlerin izlenmesi açısından gelişmiş bir bankacılık sistemi olduğu görülmektedir. Ancak, teröristler ve teröre yardım ve yataklık edenlerin fon toplamak, aktarmak ve finansman kaynaklarına erişmek için kullandıkları tek yöntem bu olmadığı için bankacılık sistemlerinin gelişmiş olması terörizmin finansmanının önlenmesi için tek başına yeterli değildir.
312. Bu bağlamda temel olarak altı sorun tespit edilmiştir: mevzuat hükümlerinin netliği; MASAK'ın rolü; MASAK raporlarının doğruluğu ve raporlar hakkında bilgilendirme; MASAK'a bilgi akışı; BM yaptırımlarının uygulanabilirliği, eğitim ve ihtisaslaşma.

1. Mevzuat hükümlerinin netliği

313. Terörizmin evrensel olarak kabul gören bir tanımı yoktur. Ancak, görüşme yapılan taraflar, başta TCK'nın 220(6). ve (7).fıkraları olmak üzere çeşitli yasal düzenlemeler çerçevesinde "terörizm" tanımının net bir şekilde ifade edilmediğini ve bu durumun AİHS kapsamındaki öngörülebilirlik ilkesiyle çelişen uygulamalara sebebiyet verdiğini belirtmişlerdir.¹⁹⁶
314. Ayrıca, Türk mevzuatı ve uygulamaları kapsamında "terörizm" olarak nitelendirilen eylemler, Türkiye'nin adli yardımlaşma talebinde bulunduğu diğer ülkeler tarafından aynı şekilde tanımlanmamaktadır. Adli yardımlaşma ve internet sayfalarından içeriğin çıkarılmasına yönelik taleplerde bulunan devletlerin tam iş birliği sağlamaması, bu devletlerin ifade özgürlüğünü korumak için takınmış oldukları tutumun bir göstergesidir. Buna dayanarak adli yardımlaşma/istinabe taleplerinin yerine getirilmemesinin Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli yardımlaşma Avrupa Sözleşmesi altındaki yükümlülüklerle uyumlu olup olmadığı tartışma konusudur (2. madde uyarınca, kendisinden yardım istenilen Taraf, talebin yerine getirilmesini egemenlik, güvenlik, kamu düzeni veya ülkesinin diğer öz çıkarlarına hanel getirecek nitelikte görüyorsa, yardımda bulunmayı reddedebilir). Adli yardımlaşmanın yanı sıra, terörle mücadele alanında çalışan kolluk personeli de aynı sebepten uluslararası ortakları ile ortak paydada buluşmakta sorun yaşamaktadır.
315. Her ne kadar Birleşmiş Milletler gibi uluslararası bir kuruluş tarafından kabul edilen ortak bir terörizm tanımı bu anlamda kolaylık sağlasa da konuya ilişkin uluslararası bir mutabakatın sağlanması mevcut koşullarda mümkün görünmemektedir.
316. Bununla birlikte, terörizm tanımının kapsamının daraltılması halinde diğer devletler ile kurulacak adli yardımlaşma ilişkilerinin kolaylaşabileceği düşünülmektedir. Bu şekilde, AİHS kapsamındaki öngörülebilirlik şartı da sağlanabilir. Bu gözlemi yaparken Türkiye'deki tanımın, öngörülebilirlik meselesi dışında, uluslararası standartlarla uyumsuz olduğu ileri sürülmektedir. Ancak bazı durumlarda iş birliği yapılmasının önündeki mevcut, pratik engeller yansıtılmaktadır.
317. Ayrıca, Yargıtay tarafından da ifade edildiği şekilde, "terörizmin finansmanı" kapsamının da net bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Bu konuda, bir miktar ekonomik değeri olan gıda, çadır veya diğer ufak tefek malzemelerin de terörizmin finansmanı olarak kabul edililmeyeceğinin belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda son zamanlarda 6415 Sayılı Yasa'nın 4. maddesi altında işlenmiş olan bir suç örneğine bakıldığında sağlanan malzemeler arasında baharat, kamufraj ve bıçak olduğu görülmüştür.¹⁹⁷ Bu sonuca göre, sunulan malzemelerin sunulma amacından ziyade içeriğine bakılmaktadır (doğrudan veya dolaylı olarak terörist eylemlere destek olmasına bakılmaksızın).

¹⁹⁵7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun, 31 Aralık 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Venedik Komisyonunun bu yeni kanun hakkındaki görüşünü Temmuz 2021'de kabul etmesi beklenmektedir.

¹⁹⁶ Bkz. *Parmak ve Bakır v. Türkiye*, Başvuru No. 2429/07, Karar tarihi: 3 Aralık 2019 ve *Sabancı ve Diğerleri v. Türkiye*, Başvuru No. 23199/17, Karar tarihi: 10 Kasım 2020.

¹⁹⁷ Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 2017/692 E., 2018/41 K. sayılı ve 13.02.2018 tarihli kararı.

318. Ayrıca, bu tür eylemlerin terörizmin finansmanından ziyade TCK'nın 220(7) maddesinde düzenlenen yardım ve yataklık suçu bağlamında ele alınması hususunda da bir değerlendirme yapılmadığı gözlemlenmektedir.
319. Elbette, her iki suç da terörizmle mücadele için tamamen uygun araçlardır.
320. Teröre yardım ve yataklık suçunun yorumlanmasında yaşanan belirsizlik AYM'ye yapılan başvuruların da konusu olmaya başlamıştır. Ancak henüz bu hususta verilmiş bir karar yoktur.
321. Bu belirsizliğin gereksiz yere uzamasını engellemek adına 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanunun maddelerinin daha açık bir şekilde ifade edilmesi veya detaylandırılması faydalı olacaktır.
322. *Dolayısıyla, mevcut mevzuatın, terörizmi diğer suçlardan ayıran nitelikleri net bir şekilde tanımlayacak ve özellikle AİHS kapsamında öngörülebilirlik gerekliliği ile tutarlı olacak şekilde gözden geçirilmesi gereklidir. Aynı zamanda, yardım ve yataklık yerine terörizmin finansmanı ve terörizme fon sağlanması olarak nitelendirilecek eylemlerin de açık bir şekilde tanımlanmasınaihtiyaç vardır- Mevzuat değişikliği.*
323. *Buna ek olarak, savcıların terörizmin finansmanı veya fon sağlanması ve yardım ve yataklık suçlarını nasıl tanımlayacaklarına ilişkin rehberlik sağlanmalıdır - Savcılar için kılavuz.*

2. MASAK'ın rolü

324. MASAK, Türkiye'de¹⁹⁸ Finansal İstihbarat Birimi mahiyetinde bir rol oynamakta olup 1998 yılında Egmont Grubuna katılmıştır¹⁹⁹. Görev ve yetkileri Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'yle belirlenmiştir.²⁰⁰
325. 5549 sayılı Kanunda MASAK, kendini idari Finansal İstihbarat Birimi olarak tanımlamaktadır. Buna göre, MASAK, finansal kuruluşlar ve kolluk arasında "tampon" görevi gören, merkezi ve bağımsız bir idari yapıdır.
326. MASAK yetki alanının istihbarat ve analizle sınırlı olduğunu ifade etmesine rağmen uygulamada, savcılık ve kolluk için mali müfettiş raporlarına benzer nitelikte finansal veri raporları hazırlamaktadır. Sonuç olarak, delil zincirine dâhil olan raporlarıyla birlikte aslen karma bir rol icra ettiği söylenebilir. Yargıtay, MASAK'ı sadece istihbarat değil, delil de toplayan bir kurum olarak görmektedir.
327. Türkiye'deki kolluk birimleri aynı zamanda mali müfettişlerden de istifade etmektedir. Rollerine bakıldığında öncelikle mahkemeden emir almaları gerektiği gözlemlenmektedir. Ancak, MASAK tarafından hazırlanan raporlar için bu durum söz konusu değildir. MASAK bu faaliyetleri "inceleme" olarak tanımlamaktadır.
328. MASAK uzmanlarının mahkeme kararı veya emri olmaksızın UYAP verilerine, vergi bilgileri, banka hesap ve işlemleri ve tapu kayıt bilgilerine erişimleri vardır. Bu verilere doğrudan ulaşamazlar ancak veri sahibinin (banka gibi) gerekli yetkiyi vermesi gerekmektedir. Ancak, 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanunun 7. maddesi ve 1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 231. maddesitüzel kişi ve kurumların talep etmesi halindemahkeme kararına ihtiyaç duyulmaksızın MASAK'ın verilere erişmesine izin vermesini hükme bağlar.

¹⁹⁸ 160'tan fazla ülke, ulusal Finansal İstihbarat Birimlerini tesis etmiştir. Bu birimler aşağıda sayılanların alınması ve analiz edilmesinden sorumlu ulusal merkez olarak çalışmaktadır: (a) Şüpheli İşlem Bildirimleri; (b) karapara aklama, ilgili öncül suç ve terörizmin finansmanı ile ilgili diğer bilgiler ve (c) analizi takiben sonuçların yayılması.

¹⁹⁹FATF Bilgi Notuna göre (Tavsiye 29), ülkeler, Finansal İstihbarat Birimlerinin, Egmont Grubu'nun amaç beyanı ve karapara aklama ve terörizmin finansmanı davalarına ilişkin bilgi akışının sağlanmasına dair ilkelerine bağlı kalmasını sağlamalıdır.

²⁰⁰ Sayı. 1, 231 ve 232 maddeler.

329. Bu bağlamda, CMK kapsamındaki güvencelerin soruşturmaları engellediği düşünülse de MASAK bu engellere takılmamakta ve ihtisaslaşmış emniyet birimlerinden daha kolay bir şekilde bilgilere ulaşmaktadır.
330. Ayrıca, 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanununun 14. maddesi uyarınca, kişilerin MASAK tarafından talep edilen bir materyali sunmaları yasal bir yükümlülüktür. Bu yükümlülük, uyulmaması halinde uygulanan cezai yaptırımlar ile desteklenmektedir.
331. Ayrıca, MASAK, uzun süren karşılıklı adli yardımlaşma talebi gibi süreçlerden etkilenmemek için Egmont Grubu gibi diğer uluslararası istihbarat paylaşım anlaşmalarından faydalanabilmektedir.
332. MASAK'ın, raporlarına gerekçe yazma veya sağlamış olduğu veri ve bulguların güvenilirliğinin doğrulanması için herhangi bir belgelendirme yapma yükümlülüğü yoktur. MASAK analizleri gizli olup, ilgili kişilerin de bu analizlere erişimi yoktur.
333. Bu bağlamda, MASAK "Analistinin" iki rolü olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi, karapara aklama şüphesine ilişkin değerlendirmelerde bulunmak için bilgi ve istihbarat toplama, diğeri ise ihtiyaç duyulması halinde savcılara, mahkemelere, kolluk kuvvetlerine ve ilgili diğer kamu kurumlarına sunulmak üzere finansal soruşturma raporları hazırlamaktır.
334. MASAK, üstlenmiş olduğu rolü, savcı tarafından yürütülen soruşturmayı destekleyici bir rol olarak tanımlamaktadır. Ancak, uygulamaya bakıldığında, MASAK'ın pek çok davada savcılık tarafından kullanılan diğer kaynakları güçlendirici veya ek bir bilgiden ziyade tek bilgi kaynağı olduğu görülmektedir.
335. Türkiye'deki mevcut düzenlemelere göre, gizli bilgiler, savcılığa veya mahkemeye sunulan raporların desteklenmesi için kullanılabilir. Bu da, savunmanın ilgili belgelerde yer alan iddiaların aksini ispat etme ya da bunlara itiraz etme olanağını düşürmektedir.²⁰¹ MASAK'ın güvenilirlik düzeyi yüksek bir kamu kuruluşu olması temelinde, MASAK uzmanları bazı mahkemeler tarafından bilirkişi olarak kabul edilmektedir (ancak, bazı mahkemeler ek bilirkişi tutanaklarının ibrazını gerekli görmektedir ve bazı BAM hâkimleri de MASAK raporlarına çok önem verildiğini ancak bu raporların bilirkişi tutanağından ziyade istihbarat raporu olarak ele alındığını ifade etmişlerdir).
336. Ayrıca, çapraz sorgulamaya yönelik uygulamada yaşanan kısıtlılıkların dışında²⁰² MASAK tarafından hazırlanmış bir raporun aksini ispat edecek derecede güçlü bir bilirkişi tutanağının edinilmesi de mümkün görünmemektedir.
337. Normal koşullarda, delil standartlarına uygun olarak hazırlanmış materyallerin kullanılmasını gerektiren mali soruşturmalar için istihbarat verileri dayanak alınmamalıdır.
338. Bu bağlamda, çeşitli bilgileri ortaya çıkarmak amacıyla MASAK tarafından hazırlanan istihbarat raporlarının kullanılmasının AİHS'in 6(1) maddesi uyarınca kişinin kendi aleyhine tanıklık etmemehakkını ihlaline sebebiyet verdiğini söylemek mümkündür. Ancak, Yargıtay ve AYM, savunmanın CMK'nın 67. maddesi uyarınca, bu raporların kullanımına itiraz edebileceklerini belirterek bu durumu bir sorun olarak nitelendirmemektedir.
339. Buna ek olarak, MASAK'ın açık yasal dayanağına karşın mahkeme kararı olmadan bu bilgilere erişim sağlanması, AİHS'in 8. maddesi çerçevesinde kolluk tarafından daima gözetilmesi gereken güvencelerle bağlı olmadığına işaret eder.

²⁰¹ Ayrıca avukatlar dava dosyasına erişememeleri nedeniyle bu raporları kovuşturma aşamasına kadar görmemiş olabilirler; bkz. 135-195 paragraflar.

²⁰²Bkz. 199-200 ve 208. paragraflar.

340. Sonuç olarak, MASAK'ın üstlenmiş olduğu iki farklı rolün iki ayrı organ tarafından icra edilmesi mümkündür. Bu organlardan biri gizli istihbarat bilgilerine dayalı olarak çalışırken, diğeri deliller üzerinde çalışacaktır.²⁰³
341. Ayrıca, CMK'nın 64(3) maddesi uyarınca, kamu görevlileri bağlı buldukları kurumla ilgili davalarda bilirkişi olarak atanamazlar. Her ne kadar MASAK personeli kurumlarının dâhil olduğu yargılamalarda bilirkişi olarak görev almasa da, bu durum mahkemelerin MASAK tarafından hazırlanan raporları bilirkişi delili olarak kabul etmesine engel değildir.
342. *Dolayısıyla, MASAK'ın ya mali araştırma faaliyetlerini durdurarak yalnızca Finansal İstihbarat Birimi olarak çalışmaya devam etmesi ya da bu iki rolün birbirinden ayrılarak iki farklı kurum olarak hizmet vermesi gerekmektedir. Aynı zamanda, MASAK'ın mevcut verimlilik düzeyine herhangi bir zarar gelmemesi için yeniden yapılandırma sürecinde gerekli özen gösterilmelidir - Mevzuat değişikliği.*
343. *Ayrıca, şu anda MASAK tarafından üstlenilen roller hangi kurum tarafından yerine getirilirse getirilsin, bu kurum, AİHS'in 6. ve 8. maddeleri ile CMK'nın 64(2) maddesi çerçevesindeki güvencelerle bağlı olmalıdır - Mevzuat değişikliği.*
344. *Ayrıca, MASAK (veya bu işlevi yerine getirecek yeni makamlar) tarafından hazırlanan materyal, bir delil değil istihbarat raporu olabileceği için, dava dosyasında yer almamalıdır- Mevzuat değişikliği.*
345. Hâlihazırda, MASAK'ın yetkileri Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi uyarınca düzenlenmiş olup, Hazine ve Maliye Bakanlığı kararlarına bağlı olarak hareket etmektedir.
346. *Dolayısıyla, MASAK'ın mevcut rollerini üstlenecek organların özerkliğinin garanti altına alınması gereklidir - Mevzuat değişikliği.*

3. MASAK raporlarının doğruluğu ve raporlar hakkında bilgi

347. MASAK raporlarındaki yazımla ilgili maddi hatalara itiraz etmek mümkündür, ancak bunların doğruluğu ile ilgili diğer hususlara itiraz edilemez.
348. Ayrıca, taşınmaz mal, hak ve kredilere el konulması için kullanılan MASAK raporları gizlidir ve bu nedenle raporlara itiraz edilemez.
349. Buna ek olarak, MASAK uzmanları tarafından araştırmaya tabi tutulan kişilere araştırma sonuçları hakkında bilgi verilmeyecektir.
350. MASAK raporlarında görülebilecek eksikliklere ilişkin kurum içi bir güvence sistemi mevcuttur. Bu bağlamda, kurum içi veya verilen rehberlik doğrultusunda kurum dışı uzmanlar (genellikle her şehir merkezindeki vergi denetçileri) tarafından hazırlanan raporlar, gerekli standartların sağlanıp sağlanmadığının kontrolü için Ankara'da yer alan bir kurul tarafından okunmaktadır.
351. MASAK raporlarına maddi hatalar dışında itiraz edilememesi, malvarlığı ve belirli haklara el koymak için kullanılan gizli raporların açıklanmaması ve araştırmaya tabi olan kişiyi bilgilendirme zorunluluğunun bulunmaması, şüphelilerin ilgili ceza kovuşturmasında kendilerini savunmasına engel teşkil edebilmektedir (*Buna karşılık* CMK'nın 137. maddesi uyarınca, iletişimin denetlenmesi sırasında herhangi bir şüphenin tespit edilmemesi halinde kişinin bilgilendirilmesi gerekmektedir.)
352. Ayrıca, MASAK raporlarının ceza kovuşturmasında kullanılmasına ilişkin olarak, çapraz sorguya dair uygulamadaki kısıtlılıklar, yargılama sırasında da MASAK raporlarına itiraz edilmesini

²⁰³ İngiltere İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan "Mali Müfettişlerin Rollerini" raporu (https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/753212/exploring-the-financial-investigator-report-horr104.pdf), ceza kovuşturmasında yer alan bir mali müfettişin rollerinin açıklanması adına faydalı bir kaynak teşkil etmektedir. Bu belgenin "İngiltere Ulusal Suç Ajansı bünyesindeki Finansal İstihbarat Biriminin" rolü hakkındaki belge (<https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/what-we-do/crime-threats/money-laundering-and-terrorist-financing?highlight=WyJmaXVzIl0=>) ile karşılaştırılması faydalı olacaktır.

engellemektedir. Ancak, bu sorun aşılsa bile,²⁰⁴ şüphelilerin bu raporlara itiraz etmek için kovuşturmanın bu aşamasına kadar bekletilmesi doğru değildir.

353. *Dolayısıyla,(a) mali araştırma raporlarına maddi hataların dışında itiraz yolu açılmalı ve (b) araştırmaya konu olan kişinin araştırma sonuçları hakkında bilgilendirilmesi gerekliliği getirilmelidir- Mevzuat değişikliği.*
354. Savcı ve hâkimlerin çevrimiçi bahis veya dolandırıcılık gibi karapara aklama (terörizmin finansmanı) suçunun tespit edilmediği hallerde de MASAK'tan bilgi talebinde buldukları gözlemlenmektedir. Ancak, ulusal Mali Soruşturma Birimlerinin görev alanı ve Türkiye'de hâlihazırda paralel mali soruşturma süreçlerinin yürütülmesi göz önünde bulundurulduğunda, MASAK, hâkim ve savcılarının bu tür bilgi taleplerini karşılayan bir kurum yapısında olmamalıdır.²⁰⁵
355. *Dolayısıyla, MASAK'ın (veya bu işlevi yerine getirecek yeni makamların) (a) karapara aklama veya terörizmin finansmanına dair şüpheli işlemler hakkında mali veriler toplaması ve (b) mali kurumlar ile kolluk kuvvetleri arasında bir tampon görevi görmesi gerekmektedir. – MASAK (veya bu işlevi yerine getirecek yeni makamlar) için öneriler, hâkim ve savcılar için kılavuzlar.*

4. MASAK'a bilgi akışı

356. MASAK, etkin bir şekilde çalışmakta ve büyük bir profesyonellik ve tanınmışlıkla ulusal ve uluslararası istihbarat paylaşımı yapmaktadır. Kurum bünyesinde hâlihazırda Ankara'da görev yapan 110 uzman vardır. MASAK, vergi kayıtları gibi devlet kayıtlarına, yasal veri tabanlarına, banka hesaplarına, ticari işlem kayıtlarına ve devlet endekslerine hızlı erişim sağlayarak görev tanımı çerçevesinde kişilerin "finansal öz geçmişini" çıkarabilmektedir.
357. Buna ek olarak, bankaların şüpheli işlemlere dair MASAK'a bildirimde bulunma yükümlülüğü vardır. Şüpheli işlem bildirimlerini takiben gerekli araştırma ve raporlama yapılmaktadır. Bu tür işlemler ile bağlantılı olarak, Finansal İstihbarat Birimi rolü çerçevesinde, MASAK yedi iş gününe kadar "hesap dondurma" emri verebilmektedir.
358. Karaparanın aklanması ve terörün finansmanı ile mücadele istihbarat odaklı emniyet faaliyetleri ulusal müdahalenin bir parçasıdır. Bu şekilde, suçluların ve suç vasıtasıyla elde edilmiş mal varlığı ve suç gelirlerinin tanımlanması mümkündür.
359. MASAK, hızlı bir şekilde istihbarat alabilmesine rağmen, daha önce de belirtildiği gibi, en önemli bilgileri savcılık veya kolluktan almak her zaman mümkün değildir.²⁰⁶ Bu da bazı fırsatların kaçırılmasına veya zaman kaybına sebebiyet verebilmektedir.
360. *Dolayısıyla, savcılarının, polis memurlarının ve MASAK çalışanlarının katılımıyla düzenlenecek ortak toplantılar ve çalıştaylar vasıtasıyla bu eksikliklerin ele alınması, tarafların performansının ve kurumlar arası iş birliğinin artırılması gereklidir -Düzenli toplantı ve çalıştaylar.*

5. BM Yaptırımlarının uygulanabilirliği

361. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından belirli yaptırımların kabul edilmesi halinde, yaptırımların hedefindeki kişinin BM Güvenlik Konseyi listesinde belirtilen kişi olmadığı gerekçesiyle itiraz etme hakkı vardır. Bu, isim benzerliklerine dayalı olarak haksız bir şekilde mal varlığı dondurulan kişiler açısından büyük bir önem arz etmektedir. Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 14(6) maddesi uyarınca, isim benzerliklerine ilişkin itirazlar MASAK'a yapılır. Bahsigeçen başvuruların haklı bulunması halinde, mal varlığı dondurma kararları derhal düzeltilir.

²⁰⁴Bkz. 199-200 ve 208. paragraflar.

²⁰⁵ Ayrıca bkz. Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın MASAK tanımı: <https://en.hmb.gov.tr/fcib-presentation> ve Finansal İstihbarat Birimi EGMONT kılavuzu: <https://egmontgroup.org/en/content/financial-intelligence-units-fius>.

²⁰⁶ Bkz. 275. paragraf. FATF'nin 2019 tarihli ortak değerlendirme raporuna bakınız (dipnot: 131), s. 173.

362. Ayrıca, listede doğru şekilde yer verilen bir kişi de AİHS'nin 6(1) maddesinde düzenlenen mahkemeye erişim hakkı ile uyumlu olacak şekilde idari mahkemeler önünde uygulamaya karşı dava açabilir.²⁰⁷

6. Eğitim ve ihtisaslaşma

363. Terörle Mücadele Dairesi, bu alanda çalışan birimleri için Terörizmin Finansmanı ile Mücadele Rehberi'ni hazırlamıştır ve bu birimler için çeşitli eğitimler düzenlemektedir. Buna karşın, özellikle de terör örgütleri bankacılık ve finans sistemini kullanmadıkları için, terörizmin finansmanının soruşturulması için gerekenler ve karşılıklı adli yardımlaşma ilişkin meselelerde savcı ve polis memurlarının bilgi eksikliği olduğu genel olarak kabul edilmektedir.
364. *Dolayısıyla, bu konuda savcılara ve kolluk personeline gerekli eğitim verilmelidir. - Düzenli eğitim faaliyetleri/seminerler.*
365. Ayrıca, karapara aklama ve terörizmin finansmanı konularında savcılara eğitim verilmesinin ve bu kişilerin ihtisaslaşmalarının hem yurt içinde hem de yurt dışında (diğer yabancı kolluk birimleri ile işbirliğinde) yürütülecek soruşturmalar açısından faydalı olacağı ifade edilmiştir. Ancak, ihtisaslaşmanın yargısal yetki alanları ile zafiyete uğratılmaması önem arz etmektedir.
366. *Dolayısıyla, karapara aklama ve terörizmin finansmanı suçları için tüm ülke genelindeki çalışmalar için merkezi bir savcılık mekanizmasının kurulması gereklidir. - Mevzuat değişikliği.*
367. MASAK tarafından, belirli bir eğitim ihtiyacı tanımlanmamış olmasına rağmen, yaptığı çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda, finansal istihbarat ve mali araştırma alanlarında çalışanların yetkilerini kullanırken, işin doğası gereği insan hakları konularında daha hassas olmaları gereklidir.
368. *Dolayısıyla, MASAK'ta, veya sonradan MASAK rolünü icra edecek birimlerde, çalışan personelin görevlerini yerine getirirken, insan hakları üzerinde oluşabilecek etkiler hakkında eğitim alması gerekmektedir- Düzenli eğitim faaliyetleri/seminerler.*

²⁰⁷ Bkz. *Al-Dulimi ve Montana Management Inc. v. İsviçre* [BD], Başvuru No. 5809/08, Karar tarihi: 21 Haziran 2016, § 150-154.

G. SONUÇ VE TAVSİYELERİN ÖZETİ

369. Etkileri izlenmesi gereken, potansiyel olarak olumlu bir dizi yasal gelişme kaydedilmiştir.
370. Bununla birlikte, AİHS'in, özellikle 5 ve 6. maddelerin gerekleriyle çelişen ya da çelişkiye sebebiyet verebilecek bir dizi mevzuat, uygulama ve düzenleme de mevcuttur.
371. Dolayısıyla, bu tür çelişkilerin devam etmesinin önüne geçmek için; mevzuatın uyarlanması, önerilerin oluşturulması, kılavuz ilke ve kontrol listelerinin düzenlenmesi, eğitimler verilmesi, bilginin yayılması ve uygulamaya dönük bazı düzenlemelerin yapılması gibi belirli tedbirlerin alınması gerekmektedir.
372. Bu bağlamda gerekli görülen **mevzuat değişiklikleri** aşağıdaki şekilde özetlenebilir:
- CMK'nın 91(2) maddesinin AİHM içtihadı uyarınca makul şüphe gereklilikleri ile uyumlu hale getirilmesi,
 - CMK'nın 91(4) maddesi altında özgürlükten mahrum bırakma olasılığının Gözaltına alınan kişilerin birkaç saat içinde serbest bırakılması ya da derhal bir mahkeme önüne çıkartılmasını sağlayacak şekilde değiştirilmesi;
 - CMK'da bu tür tedbirler alınmadan önce duruşma yapılması gerektiğinin açıkça belirtilmesi;
 - Tutuklama sebeplerinin varlığının her halde tespit edildiğini temin etmek için CMK'nın 100(3) maddesinin CMK'dan çıkarılması;
 - Her bir uzatma kararı için, AİHS madde 5(3) çerçevesinde belirtilen makul sürede yargılanma veya tutuksuz yargılama şartlarıyla uyumlu olarak, bütüncül etkisi tam olarak incelenmeden tutukluluğu uzatma kararının verilmemesi koşulu getirilmesi;
 - Bölge Adliye Mahkemelerinin, gerekçelerinin yetersiz olması halinde ilkderece mahkeme kararlarını bozabilmelerine imkân tanınması;
 - Özellikle uygunsuz çocuk görüntüleri ve kripto para hesapları bulunan bilgisayar ve diğer elektronik cihazların gecikme olmaksızın şüphelilere iadesini öngören CMK'nın 134. maddesinin değiştirilmesi;
 - CMK'nın 153(2) maddesi uyarınca savunma avukatlarının dava dosyalarına erişimlerinin yalnızca dava dosyasında gerçekten soruşturmayı engelleyecek unsurların olması halinde kısıtlanması;
 - MASAK'ın (ve bu işlevi yerine getirecek yeni makamların) hazırladığı materyalin dava dosyasına eklenmesinin önüne geçilmesi;
 - Makul gerekçelerle duruşmaya katılamayan ve çapraz sorguya alınamayan tanığın ifadelerinin dikkate alındığı durumlar için yeterli giderimin sağlanması yükümlülüğünün getirilmesi;
 - Adli Tıp Kurumunun, Adalet Bakanlığından bağımsız bir kurum olması da dâhil, bağımsızlığını güçlendirecek önlemlerin alınması;
 - İnternet Kanunu uyarınca içerik sağlayıcıların erişim engelleme kararları ve bunların gerekçeleri hakkında bilgilendirilmesi ve bu kararlara itiraz yolunun açılması;
 - Erişim engelleme kararı alan ve itiraz başvurularına bakan hâkim ve savcıların AİHS'in 10. maddesi çerçevesindeki gereklilikleri göz önünde bulundurmalarını sağlayacak tedbirlerin alınması;
 - İnternet Kanunu uyarınca BTK Başkanının engelleme kararı verme yetkisinin, 8(1) maddesi çerçevesinde ifade edilen suç şüpheleri hakkında savcıya bildirimde bulunma gerekliliği ile değiştirilmesi;
 - Mevcut mevzuatın, terörizmi diğer suçlardan ayıran nitelikleri net bir şekilde tanımlayacak ve özellikle AİHS kapsamında öngörülebilirlik gerekliliği ile tutarlı olacak şekilde gözden geçirilmesi;

- p. Yardım ve yataklıktan ziyade terörizmin finansmanı ve terörizme fon sağlanması olarak nitelendirilecek eylemlerin açık bir şekilde tanımlanması;
- q. (a) Mali araştırma raporlarına, basit maddi hatalar dışında raporların doğruluğu için de itiraz yolunun açılması ve (b) araştırmaya konu olan kişinin araştırma sonuçları hakkında bilgilendirilmesi gerekliliğinin getirilmesi; ve
- r. Karapara aklama ve terörizmin finansmanı suçları için ülke genelindeki çalışmalar için merkezi bir savcılık mekanizmasının kurulması.
373. Siber suçlarla mücadele tedbirleri açısından yaşanan yasal boşlukların giderilmesi ve Budapeşte Sözleşmesi'nin hükümlerinin iç hukuka gereğince aktarılması için de **mevzuatın uyarlanması** gerekli görülmektedir. Bununla birlikte, mükerrer çalışmaların önüne geçmek için, herhangi bir mevzuat değişikliğine gitmeden önce Avrupa Konseyi iPROCEEDS projesi kapsamında siber suçlarla ilgili mevzuata odaklanan **proje ekibiyle koordinasyon kurulması** uygun olacaktır.
374. Ayrıca; **MASAK'a ilişkin mevzuat düzenlemeleriyle**, (a) MASAK'ın (i) mali soruşturma faaliyetlerini durdurması ve yalnızca Finansal İstihbarat Birimi olarak çalışmaya devam etmesi ya da (ii) bu iki rolün birbirinden ayrılması için iki farklı kurum olarak hizmet vermesinin sağlanmasının, (b) hâlihazırda MASAK tarafından üstlenilen roller hangi organ tarafından yerine getirilirse getirilsin, AİHS'in 6. ve 8. maddeleri ile CMK'nın 64(2) maddesi çerçevesindeki güvencelerin sağlanmasının ve c) ilgili organların özerkliğini sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.
375. Ayrıca, aşağıdaki hususları karşılayacak şekilde **mevzuatın uyarlanması** gerekmektedir:
- a. Tutuklama kararının ancak "adli kontrol" tedbirlerinin yetersiz olması halinde verilmesi gerektiğinin CMK'da açık bir şekilde ifade edilmesi;
- b. İlk suç duyurusunun savcılıklara yapılması usulünün kaldırılması;
- c. Kullanıcılarının isim ve adres bilgilerini alan ön ödemeli SIM kart satıcılarının yasal yükümlülüklerinin güçlendirilmesi;
- d. Siber suçlar alanında çalışan çeşitli ulusal kurumların ortak kullanımına açık merkezi bir dosya sisteminin geliştirilmesi ve
- e. Budapeşte Sözleşmesi'ne taraf ülkelerce talep edilen delillerin korunması için koordinasyondan sorumlu merkezi savcılık biriminin kurulması.
376. Ayrıca, şüphelilerin yakalanması konusunda bir boşluk olup olmadığının değerlendirilmesi, eğer varsa, **kanunda değişiklik yapılması** gerekmektedir.
377. İlgili birimlere göre **öneriler** ise aşağıdaki şekilde özetlenebilir:
- a. AİHS'in 6. maddesinin ihlaline ilişkin kararlarının gerekçesinin yargılama yenilenirken göz önünde bulundurulması için ilgili mahkemeye vakitlice açıklanması hususunda İNHAK'a yönelik öneriler;
- b. MASAK'ın (veya bu işlevi yerine getirecek yeni makamlar) sadece karapara aklama veya terörizmin finansmanına ilişkin şüpheli işlemler hakkında mali veri araştırmasına yönelik öneriler;
- c. MASAK'ın (veya bu işlevi yerine getirecek yeni makamların) finansal kurumlar ile kolluk personeli arasında bir tampon işlevi sağlanmasına yönelik öneriler (§ 353);
- d. Polislerin (i) CMK'nın 98. maddesi kapsamında belirtilen koşulları göz önünde bulundurması; (ii) polislerin dışında şüpheli, tanık veya diğer herhangi bir sıfatla polis merkezlerine giren çıkan kişilerin video kaydının olması (iii) Suçlu olduklarına ilişkin hâlihazırda şüpheli olan kişilerle "mülakat" yapılmasının yasaklanması; (iv) şikâyetçileri savcılara sevk etmelerinin yasaklanması; (v) savcılığa iletecekleri belgelerde "adli kontrol" veya tutuklama tedbirlerinin alınması için gerekçeleri yazılı olarak vurgulamaları; (vi) organize suç ve terör davaları gibi 24 saat boyunca avukata erişimin kısıtlanmasının mümkün olduğu hallerde gecikmelerin gözetilmesi için kriterlerin belirlenmesi; (vii) soruşturmanın gizliliğinin daha iyi korunması;

- (viii) ifade ve sorgu sırasında şüphelinin yanında olduklarının teyit edilmesi için orada bulunan avukatların şüphelinin ifadesini imzalamaları; ve (ix) kişilerin şüpheli, tanık ya da diğer herhangi bir sıfatla alınan ifadelerinin ses ve/veya video kaydının yapılması.
378. Ayrıca, şüphelinin ifadesini imzalayan avukatların sorgulama sırasında şüphelinin yanında olduklarını onaylamak için barolar tarafından da avukatlara yönelik **kılavuzların** hazırlanması gerekmektedir.
379. Aşağıdaki hususların sağlanması için de belirli **kılavuzlar** hazırlanmalıdır:
- Kolluk personelinin gizli sorgulama tekniklerini günlük çalışmalarında kullanabilmeleri için uluslararası iyi uygulama örneklerini kapsayan bir kolluk kılavuzu,
 - Hâkim ve savcılarının, tutukluluk kararı da dâhil olmak üzere kısıtlama tedbirleri alırken AİHS'in 5(3) maddesi çerçevesindeki gerekliliklere uymaları için kılavuz;
 - Sulh ceza hâkimleri için; (i) müdafilerin tutuklama kararlarına itiraz ederken daima dava dosyasına erişebilmesi ve bununla ilgili bir kısıtlama kararı alındığında bilgilendirilmeleri; (ii) (aa) tutukluluğun aylık olarak duruşmalı olarak incelemeye tabi tutulması ve şüphelinin bu duruşmalara katılım sağlaması, (bb) bu incelemelerin öngörülen süre içinde yapılması, (cc) şüphelinin avukatına her bir inceleme hakkında makul bildirimlerin yapılması ve (dd) müdafilerin inceleme sırasında müvekkilleri ile görüşebilmesi; ve (iii) tutuklama kararı veya kararın devamına ilişkin yapılan itirazlar için yapılacak duruşmaların, başvuru yapıldıktan bir kaç gün sonra gerçekleşmesi için kılavuz.
 - Hâkim ve savcılarının; (i) belli bir davada adli kontrol veya tutukluluğa başvurulmasının uygun olup olmadığına ilişkin gerekçeli karar yazımı; (ii) delillerin kabul edilebilirliğinin kapsamı ve bunun AİHS'in 6. maddesi ile uyumlu olarak yapılması ve (iii) delillerin doğruluğunun nasıl test edilebileceğinin tanımlanması ve gerekli görülmesi halinde de AİHS'in 6. maddesi ile uyumlu olarak yapılması için kılavuz.
 - Hâkim ve savcılarının sadece karapara aklama veya terörizmin finansmanına ilişkin şüpheli işlemler hakkında mali veri araştırmasına yönelik kılavuzlar;
 - Sanık ve avukatlarının AİHS'in 6(3)(d) maddesi gerekliliklerine uygun olarak tanık ve bilirkişiye yönelik çapraz sorgulama yapabilmeleri için hâkimlere yönelik kılavuzlar;
 - (i) Savcılarının kendilerine doğrudan yapılan suç duyurusuna binaen açtıkları dosyalara bakmamalarına (ii) yargılama öncesinde kabul edilemez olarak nitelendirilen delillerin dava dosyasından çıkarılarak hâkimin bu delillere erişiminin kaldırılmasına ve (iii) "adli kontrol" ya da tutuklama kararı verilmesi yönünde hâkimlere sundukları görüşlerin uygun olgusal dayanaklarının olmasına yönelik kılavuzlar; ve
 - Savcılarının terörizmin finansmanı ve terör örgütüne yardım ve yataklık etme suçlarını ve hangi durumda hangisinin daha uygun olacağını tanımlamalarına olanak sağlayacak bir kılavuz.
380. Adalet Bakanlığı'nın savcılardan talep ettikleri uluslararası yardım da dâhil olmak üzere kurumlar arasında daha hızlı iletişim sağlamak için ilgili devlet daireleri, kolluk ve savcılar için **kılavuz ve şablonların** geliştirilmesi gereklidir.
381. Aşağıdaki hususların sağlanması için **kontrol listelerinin** hazırlanması gereklidir;
- "Adli kontrol" ya da tutuklama tedbirlerine ilişkin gerekçelerin yeterliliğini değerlendirmede daha donanımlı olmaları için sulh ceza hâkimlerine yönelik kontrol listesi;
 - (i) CMK'nın 153(2) maddesi uyarınca avukatların dava dosyasına erişiminin yalnızca soruşturmayı gerçekten engelleyecek unsurların varlığı halinde kısıtlanması ve (ii) savcılarının ceza pazarlığındaki rolünün, mahkemelerin süreç üzerindeki kontrol yetkisini ve şüphelilerin etkin temsilini zedelememesi için hâkim ve savcılara yönelik kontrol listeleri; ve
 - Kolluk personelinin elektronik delilleri uygun şekilde ele alması ve gerekli usullerin ihlalinden dolayı bu delillerin daha sonra kabul edilemez addedilmemesi için göz önünde bulundurulacak hususları içeren kontrol listesi.

382. Aşağıdaki kurumlar arasında bir Mutabakat Zaptı veya İşbirliği politika belgesinin düzenlenmesi gereklidir:
- Kolluk personelinin profesyonelliğinin ve bağımsızlığının güçlendirilmesi ve suç soruşturmalarında savcılığın rehberliğinde çalışmak üzere uzmanlık düzeylerinin geliştirilmesi için Savcılık ve İçişleri Bakanlığı/Jandarma arasında ve
 - EGM, Jandarma ve Savcılık Siber Suçlar Bürosu arasında siber suçlara dair deneyimlerin paylaşılması hususunda.
383. Ayrıca, bankacılık alanındaki dolandırıcılıkla daha iyi mücadele edilmesi için Bankalar Birliği, Adalet Bakanlığı/Savcılık hizmetleri ve İçişleri Bakanlığı/Jandarma arasında bir mutabakat zaptı veya iş birliği politika belgesinin düzenlenmesi de **değerlendirilmelidir**.
384. (a) Savcılık bünyesinde sadece siber suçlar ile ilgilenecek savcılık birimlerinin kurulması ve (b) gerekli görülmesi halinde savcılık veya savunma tarafından danışılacak bilişim alanındaki bilirkişilere yönelik akreditasyon programının geliştirilmesi de **değerlendirilmelidir**.
385. Kurumun **büyük yapısı** ve iş yükü, Adli Tıp Kurumunun etkinliğine zarar vermemelidir. Bu bağlamda, güvenilirliğinden şüphe duyulmayan hallerde bilişim cihazlarının doğrudan kolluk personeli tarafından incelenmesi için gerekli **ekipman** sağlanabilir.
386. Elektronik delillerin depolanması için ülke genelinde **uygun koşullar** sağlanmalıdır.
387. Ayrıca, aşağıdaki hususların yerine getirilmesi için de (mevzuat ve politika değişiklikleri dâhil) **araştırmaların** yapılması gerekli görülmektedir:
- Bir polis merkezine polis memurları dışında şüpheli, tanık ve diğer herhangi bir kişinin giriş ve çıkışlarının kayıt altına alınmasına ilişkin düzenlemelerin yeniden gözden geçirilmesi ve bu hususta video kayıtlarının alınması,
 - CMK'nın 141. maddesi uyarınca tazminat verilmesine ilişkin uygulamanın gözden geçirilmesi, göz önünde bulundurulmuş hususların tanımlanması ve AİHS'in 5(5) maddesi çerçevesindeki yaklaşım ile uygunluğun değerlendirilmesi;
 - CMK'nın 158, 160(2), 174, 250, 251 ve 286. maddelerinde ve Hâkim ve Savcılar Kanununun 28. maddesinde yapılan değişikliklerin etkilerinin izlenmesi ve AİHS'in 6. maddesi çerçevesindeki gerekliliklerin karşılanması için yeniden değiştirilmesinin gerekli olup olmadığına karar verilmesi;
 - Yargı atamaları ve hâkimlerin görev yeri değişiklikleri üzerindeki siyasi etkinin azaltılması için yöntemler geliştirilmesi;
 - Kolluk personelinin profesyonelliklerinin ve bağımsızlığının güçlendirilmesi için başvurulabilecek yolların gözden geçirilmesi;
 - Organize suç ve terör davalarında avukata erişim hakkının ne zaman yasal olarak 24 saat kısıtlanabileceğine ilişkin kriterlerin belirlenmesi;
 - Gizli soruşturma teknikleri konusunda uluslararası iyi uygulama örneklerinin belirlenip kolluk personelinin eğitim ve operasyonel düzenlemelerine dâhil edilmesi;
 - Belirli ceza yargılamalarında yer alan hâkimlerin değiştirilmesine temel oluşturan kapsamın daraltılması;
 - Alternatif yargılama yöntemlerinin devreye alınması ve belirli suçların suç kapsamından çıkarılması için ilgili kapsamın gözden geçirilmesi;
 - Cezada pazarlık modelinin, mahkemelerin süreç üzerindeki kontrol yetkisini ve şüphelilerin etkin temsilini zedelemeyecek şekilde ve savcılarının da iş yükü açısından uygunluğunu göz önünde bulundurularak yeniden değerlendirilmesi;
 - Seri muhakeme ve basit yargılama usullerine yönelik düzenlemelerin AİHS'in 6. maddesi ile uyumlu olacak şekilde açıklığa kavuşturulması;

- l. Kovuşturma sürelerinin uzamasına yol açan unsurların ve bunların önüne geçmek için atılabilecek adımların açık bir şekilde tanımlanması ve 01.07.2016 tarih ve 6723 sayılı Hâkim ve Savcılar Kanunu'nun 28. maddesinde yapılan değişikliğin kovuşturma süresine etkilerinin izlenmesi; ve
- m. İlgili hükmü tekrar ele alacak olan mahkemeye AYM tarafından tespit edilen ihlalin gerekçesinin açık bir şekilde ifade edilmesi.
388. Ayrıca, aşağıdaki hususların yerine getirilmesi için de belirli **eğitim modülü/materyalleri/faaliyetleri** geliştirilmesi/uygulanması gerekli görülmektedir:
- a. AİHS'in 5(3) maddesinin uygulanmasına ilişkin AİHM tarafından belirlenen gereklilikler hakkında, özellikle tutuklama kararlarının gerekçesi, kararın hukukiliğinin mahkeme tarafından değerlendirilmesi, tutukluluğa alternatif tedbirlerin kullanılması, bir davada yargılama sırasında verilen tutuklama kararı ile nihai karar arasındaki ayırım konularında aday ve görev yapmakta olan hâkim ve savcılar için eğitimler;
- b. Özellikle delillerin kabul edilebilirliği, kabul edilemez delillerin kullanılması, çapraz sorgu ve gerekçeli karar yazımı konularında AİHS'in 6. maddesinin uygulanmasına yönelik AİHM kararları hakkında hâkim-savcı adayları ile hâkim ve savcılar için eğitimler;
- c. Hâkimler ve hâkim adayları için AİHM ve AYM tarafından tanımlanan yükümlülükleri ışığında SEGBİS kullanımı üzerine eğitimler;
- d. Hâkimler için AİHS'in 5(5) maddesi uyarınca uygun tazminatın verilmesi için eğitimler;
- e. Polis ve savcılara gizli soruşturma teknikleri bağlamında uluslararası iyi uygulama örneklerinin gösterilmesi;
- f. Polisin güvenilirliğinden şüphe duyulmayan hallerde belirli bilişim cihazlarına yönelik doğrudan inceleme yapılabilmesi;
- g. Tüm hâkim, savcı vekollukpersonelininelektronik deliller ve siber suçların günlük işlerine etkileri konusunda genel eğitimler;
- h. İnternet Kanununda yetki sahibi kılınan herkes için AİHS'in 10. maddesinden doğan ilgili yükümlülükler konusunda eğitimler;
- i. Terörizmin finansmanı alanında çalışan savcı ve polisler için soruşturma ve karşılıklı adli yardımlaşma (ortaklaşa alınmak üzere) konularında eğitimler;
- j. MASAK (veya bu işlevi yerine getirecek yeni makamlar) personeline yönelik görevlerini icra ederken insan hakları üzerinde oluşturabilecekleri etkiler hakkında eğitimler.
389. Aynı zamanda, kendi görev alanlarında siber suçlarla ilgilenecek ihtisas hâkim, savcı ve kolluk personelinin yetiştirilmesi ve kendi alanlarında elektronik deliller ve siber suçlar konularında **ileri düzey eğitimlerin** yapılması gereklidir.
390. Buna ek olarak, aday hâkim ve savcılar için uygulanan **müfredat** AYM içtihatlarının da dâhil edilmesi gereklidir.
391. AİHM, AYM ve Yargıtay kararlarının hâkim, savcı ve kolluk personeline daha etkili bir şekilde yayılması için AİHS'in 6. maddesi çerçevesindeki çeşitli hususlar hakkında hem aday hem de kıdemli hâkim ve savcılar için **seminerlerin** düzenlenmesi gereklidir. Gerekli görülmesi halinde, AİHM kararlarının Türkçeye çevirisi ve önceki Avrupa Konseyi projeleri kapsamında hazırlanan kılavuz ve ilgili diğer materyallerin güncellenmesiyle bu seminerler desteklenmelidir.
392. Ayrıca, siber suçlar alanında çalışan EGM ve Jandarma dairelerinin bu alandaki bilgi ve deneyimlerini **seminer ve çalıştaylar aracılığıyla** kendi aralarında ve Savcılık Siber Suçlar Bürosuyla paylaşmaya teşvik edilmeleri gerekmektedir.
393. Savcılarının, polis memurlarının ve MASAK çalışanları ve MASAK rolünü yerine getirecek birimlerin çalışanlarının performansının ve kurumlar arası iş birliğinin artırılması için tüm bu tarafların katılımıyla düzenlenecek **ortak toplantı ve çalıştaylar yapılmalıdır**.

394. Ayrıca, Avrupa Konseyi **Elektronik Delil Kılavuzunun** güncellenmesi ve Türkiye bağlamına uyarlanması gereklidir.
395. Son olarak, hâkimler, polisler ve savcılar için elektronik ortamda ceza adaleti alanında AYM ve AİHM tarafından verilen kararlardan oluşan düzenli bir **bülten** hazırlanmalıdır.

EKLER

Ek 1. Tavsiyeler Listesi

Mevzuat

Aşağıda belirtilen değişikliklerin yapılması gereklidir:

- T. 1 - CMK'nın 91(2) maddesi kapsamındaki yetkilerin makul şüphe ile ilgili AİHM içtihadına uyarlanması için maddede değişiklik yapılması (§ 68);
- T. 2 - Gözaltına alınan kişinin birkaç saat içerisinde serbest bırakılması ya da bir mahkeme önüne çıkartılmasının sağlanması için CMK'nın 91(4) maddesindeki özgürlükten mahrum bırakma ihtimalinin değiştirilmesi (§ 71);
- T. 3 - Herhangi bir kişi hakkında "adli kontrol" tedbirine başvurulmadan önce duruşma yapılmasının ve böyle bir kararın kişi dinlenmeden alınabileceği ilgili hallerin CMK'da açıkça düzenlenmesi (§ 81);
- T. 4 - Tutuklama sebeplerinin varlığının her halde tespit edildiğini temin etmek için madde 100(3)'ün CMK'dan çıkarılması (§ 123);
- T. 5 - AİHS madde 5(3) çerçevesinde belirtilen makul sürede yargılanma veya tutuksuz yargılama şartlarıyla uyumlu olarak her bir uzatma kararının bütüncül etkisi tam olarak incelenmeden uzatma kararı verilmemesinin sağlanması (§ 132);
- T. 6 - CMK'nın 153(2) maddesi uyarınca müdafilerin dava dosyasına erişimin kısıtlanmasının yalnızca soruşturmayı gerçekten engelleyebilecek unsurlarla sınırlandırılması (§ 195);
- T. 7 - Duruşmaya geçerli nedenle katılamayan tanığın ifadesinin, tanık çapraz sorgulanmamış olsa da dikkate alınması durumunu telafi edecek yeterli tazminin sağlanması (§ 200);
- T. 8 - Bölge Adliye Mahkemelerinin, ilk derece mahkeme kararlarının gerekçeleri yetersiz olduğunda ve delillere dair değerlendirilmesi gereken önemli hususlar olduğunda bu kararları bozabilmeleri için CMK'da gerekli düzenlemelerin yapılması (§ 210);
- T. 8 - Özellikle uygunsuz çocuk görüntüleri ve kripto para hesapları bulunan bilgisayar ve diğer elektronik cihazların gecikme olmaksızın şüphelilere iadesini öngören CMK'nın 134. maddesinin değiştirilmesi (§ 260);
- T. 9 - ATK'nın bağımsızlığının artırılması (§ 286);
- T. 10 - İnternet Kanununda (a) ilgili içerik sağlayıcıların erişim engelleme kararları ve bunların gerekçeleri hakkında kişileri bilgilendirilmesini ve (b) kişilerin kendilerini etkileyen bu kararlara itiraz edebilmelerini sağlayacak değişikliklerin yapılması (§ 309);
- T. 11 - İnternet Kanununda erişim engelleme kararları alan veya itiraz başvurularına bakan hâkim ve savcıların AİHS'in 10. maddesi çerçevesindeki gereklilikleri göz önünde bulundurmalarına ilişkin yükümlülüklerine yer verilmesi (§ 309);
- T. 12 - BTK Başkanının engelleme kararı verme yetkisinin yerine 8 (1) maddesi çerçevesinde ifade edilen suç şüpheleri hakkında savcıya bildirimde bulunma hükmü getirilmesi (§ 309);
- T.13 - Terörizm ile ilgili hükümlerin, terörizm kavramının daha net bir şekilde tanımlanmasını sağlayacak şekilde güncellenmesi; bu bağlamda diğer maddi ceza uygulamasından farklı olarak terör kavramının net bir şekilde tanımlanması ve AİHS kapsamındaki öngörülebilirlik gerekliliği ile tutarlı olması sağlanmalıdır. (§ 322);
- T. 15 - Yardım ve yataklıktan ziyade terörizmin finansmanı ve terörizme fon sağlanması olarak nitelendirilecek eylemlerin de açık bir şekilde tanımlanması (§ 322);

- T. 16 - MASAK'ın ya mali araştırma faaliyetlerini durdurarak yalnızca Finansal İstihbarat Birimi olarak çalışmaya devam etmesine ya da bu iki rolü birbirinden ayırarak iki farklı kurum olarak hizmet vermesi (§ 342);
- T. 17 - Şu anda MASAK tarafından üstlenilen roller hangi kurum tarafından yerine getirilirse getirilsin, bu kurumun AİHS'in 6. ve 8. maddeleri ile CMK'nın 64(2) maddesi çerçevesindeki güvencelerle bağlı olması (§ 343);
- T. 18 - MASAK (veya bu işlevi yerine getirecek yeni makamlar) tarafından hazırlanan materyalin, bir delil değil istihbarat raporu olabileceği için, dava dosyasında yer almaması (§ 344);
- T. 19 - MASAK'ın mevcut rollerini üstlenecek organların özerkliğinin garanti altına alınması (§ 346);
- T. 20 - (a) Mali araştırma raporlarına maddi hataların dışında itiraz yolunun açılması ve (b) araştırmaya konu olan kişinin araştırma sonuçları hakkında bilgilendirilmesi gerekliliğinin getirilmesi (§ 353); ve,
- T. 21 - Karapara aklama ve terörizmin finansmanı suçları için tüm ülke genelindeki çalışmalar için merkezi bir savcılık mekanizmasının kurulması (§ 366).

Aşağıdaki hususlar da dikkate alınmalıdır:

- T. 22 - Tutuklama kararının ancak "adli kontrol" tedbirlerinin yetersiz olması halinde verilmesi gerektiğinin CMK'da açık bir şekilde ifade edilmesi (§ 79);
- T. 23 - İlk suç duyurusunun savcılıklara yapılması usulünün kaldırılması ve bundan doğabilecek yeniden kaynak tahsisi ihtiyacının değerlendirilmesi (§ 164);
- T. 24 - Ön ödemeli SIM kart satan kişilerin isim ve adres bilgisi toplama konusundaki yasal yükümlülüklerinin arttırılması (§ 262);
- T. 25 - Siber suçlar alanında çalışan çeşitli ulusal kurumların ortak kullanımına açık merkezi bir dosya sisteminin geliştirilmesi (§ 271); ve,
- T.26- Budapeşte Sözleşmesi taraflarınca talep edilen delillerin korunması için koordinasyondan sorumlu merkezi bir savcılık biriminin kurulması (§ 272);

Ayrıca;

- T. 27 - Şüphelilerin yakalanmasına yönelik mevcut yetkilerde herhangi bir boşluk olup olmadığının belirlenmesi ve eğer böyle bir boşluk varsa, buna göre kanunun değiştirilmesi (§ 66); ve,
- T. 28 - Herhangi bir mevzuat değişikliğine gitmeden önce 250-257. paragraflar arasında yer verildiği üzere Budapeşte Sözleşmesi'nin hükümlerinin iç hukuka yeterli bir şekilde aktarılması ve Avrupa Konseyi Güneydoğu Avrupa ülkelerinde ve Türkiye'de siber suçlardan gelir elde edilmesi ile mücadele projesi (IPA) (iPROCEEDS) ekibiyle koordinasyon kurulması (§ 257)

Talimatlar

Aşağıdaki talimatların uygulanması gerekli görülmektedir:

- T. 29 - Kolluğun CMK'nın 98. maddesinde belirtilen şartlara uyulması hususunda yönlendirilmesi (§ 66);
- T. 30 - Kolluğun hâlihazırda suçlu olduklarına ilişkin şüphe olan kişilerle "mülakat" uygulamasının yasaklanması (§ 76)
- T. 31 - Polislerin, savcılığa iletecekleri belgelerde "adli kontrol" veya tutuklama tedbirlerinin alınması için kendi değerlendirmelerine ilişkin gerekçeleri yazılı olarak vurgulamaları ve savcılarının da mahkemelere sunacakları görüşlerin uygun olgusal temeller içermesi (§ 87);
- T. 32- Her durumda ve özellikle organize suç ve terör davaları gibi 24 saat boyunca avukata erişimin kısıtlanabildiği hallerde gecikmelerin gözetilmesi için kriterlerin belirlenmesi (§ 105);
- T. 33 - Soruşturmanın gizliliğinin kolluk tarafından daha iyi korunması (§ 159);
- T. 34 - Kolluğun suç duyurusunu doğrudan savcıya iletmesi gerektiği (§ 166);

- T. 35 – Polislerin bir şüphelinin ifadesini imzalayan avukatların ifade ve sorgu sırasında şüphelinin yanında olmasını sağlaması (§ 168);
- T. 36 – Kişilerin şüpheli, tanık ya da başka herhangi bir sıfatla alınan ifadelerinin ses ve/veya video kaydının yapılarak polis merkezine giren ve çıkan kişilerin kolluk tarafından etkin bir şekilde kayıt altında tutulması (§ 180);

Öneriler

- T. 37 - İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının, yargılama yenilenirken ve tek taraflı deklarasyon kabul edilirken göz önünde bulundurulması için, AİHS'in 6. maddesinin ihlaline ilişkin AİHM kararlarının gerekçesini ilgili mahkemeye vakitlice açıklaması (§ 247);
- T. 38– MASAK'ın (veya bu işlevi yerine getirecek makamların), karapara aklama veya terörizmin finansmanına dair şüpheli işlemler hakkında sadece mali veriler toplaması (§ 355);
- T. 39 – MASAK'ın mali kurumlar ile kolluk kuvvetleri arasında bir tampon görevi görmesi (§ 355);

Kılavuzlar

Aşağıdaki hususların sağlanması için kılavuzların geliştirilmesi gerekli görülmektedir:

- T. 40 - AİHS'in 5(3) maddesi uyarınca gerekli görülen yaklaşımlara dair hâkim ve savcılar için kılavuz hazırlanması (§ 79);
- T. 41 - Hâkim ve savcıların belirli bir davada "adli kontrol" veya tutukluluğa başvurulmasının uygun olup olmadığına ilişkin karar verirken faydalanacakları kılavuzların hazırlanması (§ 100);
- T. 42 - Müdafilerin tutuklama kararlarına itiraz ederken daima dava dosyasına erişebilmesi ve bununla ilgili bir kısıtlama kararı alındığında bilgilendirilmeleri için sulh ceza hâkimlerine yönelik kılavuz hazırlanması (§ 114);
- T. 43 - (a) Tutukluluğun aylık olarak duruşmalı incelemeye tabi tutulması ve şüphelinin bu duruşmalara katılım sağlaması; (b) bu incelemelerin öngörülen süre içinde yapılması (c) şüphelinin avukatına her bir inceleme hakkında makul bildirimlerin yapılması; ve (d) müdafilerin inceleme sırasında müvekkilleri ile görüşebilmesi için sulh ceza hâkimlerine yönelik kılavuz hazırlanması (§ 119);
- T. 44 - Tutukluluk kararı veya tutukluluğun devamına ilişkin yapılan itirazlar için yapılacak duruşmaların, başvuru yapıldıktan bir kaç gün sonra gerçekleşmesi ve karara bağlanması için sulh ceza hâkimlerine yönelik kılavuz hazırlanması (§ 121);
- T. 45 - Gizli soruşturma teknikleri konusunda uluslararası iyi uygulama örneklerinin belirlenip kolluk personelinin eğitim ve operasyonel düzenlemelerine dâhil edilmesi (§ 185);
- T. 46 - Delillerin kabul edilebilirliğinin nasıl değerlendirileceğinin tanımlanması ve gerekli görülmesi halinde de AİHS'in 6. maddesi çerçevesindeki hükümlere uyulduğunun kontrol edilmesi için hâkim ve savcılara yönelik kılavuz hazırlanması (§ 192);
- T. 47 - Delillerin doğruluğunun nasıl test edilebileceğinin tanımlanması ve gerekli görülmesi halinde de AİHS'in 6. maddesi çerçevesindeki hükümlere uyulduğunun kontrol edilmesi için hâkim ve savcılara yönelik kılavuz hazırlanması (§ 204);
- T. 48 - Adalet Bakanlığının savcılardan talep ettiği uluslararası yardım da dâhil olmak üzere, kurumlar arasında daha hızlı iletişim sağlamak için ilgili devlet daireleri, kolluk ve savcılara yönelik kılavuz hazırlanması (§ 296);
- T. 49 – Savcılarının "adli kontrol" ya da "tutuklama" talebiyle mahkemelere sunacakları görüşlerin uygun olgusal temeller içermesi (§ 87);

- T.50- Savcıların kendilerine doğrudan yapılan suç duyurusuna binaen açılan dosyalara bakmaması (§ 164);
- T. 51- Avukatların şüpheliler tarafından verilen ifadeyi imzalarken sorgulama sırasında şüphelinin yanında bulduklarını doğrulaması (§ 168);
- T. 52 - Kabul edilemez delillerin, hâkimin önüne gitmeden önce dava dosyasından çıkarılması ve hâkimlerin bu tür delillere erişiminin ortadan kaldırılması için gerekli düzenlemelerin savcılar tarafından yapılması (§ 191);
- T. 53 – Hâkimlerin, AİHS’in 6(3)(d) maddesi uyarınca sanık ve müdafilerin tanık ve bilirkişileri çapraz sorguya alabilmelerinin güvence altına alınması (§ 200);
- T. 54 - Hâkim ve savcıların, karapara aklama veya terörizmin finansmanına dair şüpheli işlemler hakkında sadece mali veriler toplaması (§ 355);
- T. 55 - Savcıların terörizmin finansmanı veya terörizme fon sağlanması ve terör örgütüne yardım ve yataklık suçlarını nasıl tanımlayacaklarına ilişkin kılavuz hazırlanması (§ 323)

Kontrol Listeleri

Aşağıdakilere yönelik kontrol listelerinin hazırlanması gerekli görülmektedir:

- T. 56 - Hâkimlerin “adli kontrol” ya da tutuklama tedbirlerinin kullanımına ilişkin gerekçelerin yeterliliğini değerlendirebilmeleri için kontrol listesinin hazırlanması (§ 91);
- T. 57 - CMK’nın 153(2) maddesi uyarınca müdafilerin dava dosyasına erişimin kısıtlanmasının yalnızca soruşturmayı gerçekten engelleyebilecek unsurlarla sınırlandırılması için hâkim ve savcılara yönelik kontrol listesinin hazırlanması (§ 195);
- T. 58 - Cezada pazarlık modelinin, mahkemelerin süreç üzerindeki kontrol yetkisini ve şüphelilerin etkin temsilini zedelemeyecek şekilde yeniden değerlendirilmesi için hâkim ve savcılara yönelik kontrol listesinin hazırlanması (§ 220); ve,
- T. 59- Daha sonradan kabul edilemez delil olarak sayılmalarını önlemek için kolluk personeli tarafından elektronik delillerin nasıl ele alınacağına ilişkin bir kontrol listesinin hazırlanması (§ 283);

Organizasyonel ve uygulamaya yönelik düzenlemeler

- T. 60 - Savcıların rehberliğinde daha verimli ve donanımlı bir şekilde çalışmalarını sağlamak için kolluğun bağımsızlığının ve profesyonelliğinin artırılması amacıyla Savcılık ile İçişleri Bakanlığı / Jandarma Genel Komutanlığı arasında bir Mutabakat Zaptı veya işbirliği protokolünün imzalanması (§ 158);
- T. 61 - Çocuk izlem merkezlerinde cinsel istismar mağduru çocukların ifadelerinin alınması için altyapı düzenlemelerinin yeterli olduğunun temin edilmesi (§ 200);
- T. 62 - Belli ceza yargılamalarına katılan hâkimlerin değiştirilmesinin kapsamının daraltılması (§ 202);
- T. 63 – Siber suçlar alanında çalışan EGM ve Jandarma birimlerinin birbirleri ve çeşitli illerdeki ilgili savcılık birimleri ile bilgi ve deneyimlerini paylaşmaya teşvik edilmeleri

amacıyla ilgili paydaşlar arasında Mutabakat Zaptı veya benzeri işbirliği belgelerinin hazırlanması (§ 269);

- T. 64 - Bankalar Birliği, Adalet Bakanlığı/Savcılık hizmetleri ve İçişleri Bakanlığı/Jandarma arasında bankacılık alanındaki dolandırıcılıkla mücadele çalışmaları kapsamında bir mutabakat zaptı yapılması veya işbirliği politikasının geliştirilmesi (§ 298);
- T. 65 - Cumhuriyet savcılıklarında sadece siber suç davalarıyla ilgilenecek daha fazla ihtisaslaşmış savcılık birim veya bürolarının kurulması (§ 277);
- T. 66 - Bilişim teknolojileri alanında hem savcılık hem de savunma tarafınca danışılacak bilirkişilerin akreditasyonu için gerekli planlamaların yapılması (§ 279);
- T. 67 - ATK'nın gittikçe büyüyerek etkinliğine zarar gelmemesinin sağlanması ve güvenilirliğin sorgulanmayacağı durumlarda, bilişim ekipmanının kolluk tarafından doğrudan incelenebilmesi için gerekli eğitim ve kaynakların sağlanması (§ 282); ve,
- T. 68 - Ülke genelinde elektronik delillerin saklanması için uygun koşulların oluşturulması (§ 288);

Araştırmalar

Aşağıdaki hususlarda çalışmaların yapılması gerekli görülmektedir:

- T. 69 - Bir polis merkezine polis memurları dışında şüpheli, tanıklar ve diğer herhangi bir kişinin giriş ve çıkışlarının kayıt altına alınmasına ilişkin düzenlemelerin yeterliliğinin gözden geçirilmesi ve bu hususta video kayıtlarının sağlanması (§ 73);
- T. 70 - CMK'nın 141. maddesi uyarınca tazminat verilmesine ilişkin uygulamanın gözden geçirilmesi, göz önünde bulundurulmuş hususların tanımlanması ve AİHS'in 5(5) maddesi çerçevesindeki yaklaşım ile uygunluğun değerlendirilmesi (§ 135);
- T. 71 - CMK'nın 158, 174, 250, 251 ve 286. maddelerinde yapılan değişikliklerin etkilerinin izlenmesi ve AİHS'in 6. maddesi çerçevesindeki gerekliliklerin karşılanması için gözden geçirilip geçirilmemesi gerektiğine karar verilmesi (§ 142);
- T. 72 - Yargı atamaları ve hâkimlerin görev yeri değişikliği üzerindeki siyasi etkinin azaltılması için yöntemler geliştirilmesi (§ 147);
- T. 73 - Özellikle kolluk personelinin profesyonellik ve bağımsızlığının güçlendirilmesi ve uzmanlıklarının artırılması için adli kolluk ihtiyacına ilişkin hususların kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi (§ 157);
- T. 74 - Organize suç ve terör davalarında avukata erişim hakkının 24 saat kısıtlanmasına ilişkin kriterlerin belirlenmesi (§ 173);
- T. 75 - Gizli soruşturma teknikleri konusunda uluslararası iyi uygulama örneklerinin belirlenip kolluk personelinin eğitim ve operasyonel düzenlemelerine dâhil edilmesi (§ 185);
- T. 76 - Belirli ceza yargılamalarında yer alan hâkimlerin değiştirilmesine temel oluşturan kapsamın daraltılması (§ 202);
- T. 77 - Daha fazla alternatif yargılama yönteminin getirilmesi ve bazı eylemlerin suç kapsamından çıkarılması (§ 216);

- T. 78 – Cezada pazarlık modelinin, mahkemelerin süreç üzerindeki kontrol yetkisini ve şüphelilerin etkin temsilini zedelemeyecek şekilde yeniden değerlendirilmesi (§ 220);
- T. 79 – Seri muhakeme ve basit yargılama usullerine yönelik düzenlemelerin AİHS'in 6. maddesi ile uyumlu olacak şekilde açık bir hale getirilmesi (§ 224);
- T. 80 – Yargılama sürelerinin uzamasına yol açan unsurların ve bunların önüne geçmek için atılabilecek adımların açık bir şekilde tanımlanması ve 01.07.2016 tarih ve 6723 sayılı Hâkim ve Savcılar Kanunu'nun 28. maddesinde yapılan değişikliğin yargılama sürelerinin uzunluğuna olan etkilerinin izlenmesi (§ 142 ve 234); ve
- T. 81 – Yeniden yargılama yapacak mahkemeye AYM tarafından tespit edilen ihlalin gerekçesinin açık bir şekilde ifade edilmesini sağlayacak bir yöntem oluşturulması (§ 236).

Eğitim ve diğer faaliyetler

Aşağıdakilere yönelik eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi gerekli görülmektedir:

- T. 82 – AİHS'in 5(3) maddesinin uygulanmasına ilişkin AİHM tarafından belirlenen gereklilikler hakkında, özellikle tutuklama kararlarının gerekçesi, kararın hukukiliğinin mahkeme tarafından değerlendirilmesi, tutukluluğa alternatif tedbirlerin kullanılması, bir davada yargılama sırasında verilen tutuklama kararı ile nihai karar arasındaki ayırım konularında Adalet Akademisi gözetiminde aday ve hâlihazırda görev yapmakta olan hâkim ve savcılar için eğitimlerin düzenlenmesi (§ 101);
- T.83. Hâkimlerin AİHS'in 5(5) maddesi uyarınca tazminat vermesi için gereken yaklaşımı sergilemesi (§ 135);
- T. 84 – Aday hâkim ve savcılarının AYM içtihatları hususunda eğitilmesi (§ 140);
- T. 85 – Sanık ve avukatlarının AİHS'in 6(3)(d) maddesinin gerekliliklerine uygun olarak tanık ve bilirkişiye çapraz sorgu yapabilmeleri için hâkimlere yönelik eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi (§ 200);
- T. 86 - Hâkimler ve hâkim adayları için AİHM ve AYM tarafından tespit edilen gereklilikler ışığında SEGBİS kullanımını hakkında eğitim düzenlenmesi (§ 200);
- T. 87 – Gizli soruşturma teknikleri konusunda uluslararası iyi uygulama örneklerinin kolluk personelinin operasyonel düzenlemelerine dâhil edilmesi için kolluk personeline yönelik eğitimlerin düzenlenmesi (§ 185);
- T. 88 – Özellikle delillerin kabul edilebilirliği, kabul edilemez delillerin kullanılması, çapraz sorgu ve gerekçeli karar yazımı konularında AİHM tarafından AİHS'in 6. maddesinin uygulanmasına yönelik tanımlanan gereklilikler hakkında aday ve hâlihazırda görev yapmakta olan hâkim ve savcılar için eğitimlerin düzenlenmesi ve bu eğitimlerin Türkiye Adalet Akademisi bünyesinde verilmesi (§ 208 ve 242);
- T. 89 – Güvenilirliğin sorgulanmayacağı durumlarda, bilişim ekipmanının kolluk tarafından doğrudan incelenebilmesi için kolluk personeline yönelik gerekli eğitim ve kaynakların sağlanması (§ 282);
- T. 90 – Tüm hâkim, savcı ve kolluk personeline elektronik deliller ve siber suçların günlük işlerine etkileri konusunda genel eğitim verilmesi (§ 293);

- T. 91– Kendi görev alanlarında özel olarak elektronik deliller ve siber suçlarla ilgili davalardan sorumlu olacak ihtisas hâkimi, savcı ve kolluk personelinin yetiştirilmesine yönelik eğitimlerin verilmesi (§ 294);
- T. 92 – İnternet Kanunu altında yetki kullanan herkesin AİHS'nin 10. maddesinden doğangereklilikler hakkında eğitim alması (§ 310);
- T. 93 – Terörizmin finansmanı alanında çalışan kolluk personeli ve savcıların soruşturma ve karşılıklı adli yardımlaşma konularında eğitilmeleri (§ 364); ve,
- T. 94 – MASAK'ta (veya bu işlevi yerine getirecekyeni makamlarda) çalışan personelin görevlerini yerine getirirken, insan hakları üzerinde oluşturabilecekleri etkiler hakkında eğitim alması (§ 368).

Bunlara ek olarak, aşağıdakilere yönelik toplantı, seminer ve/veya çalıştayların düzenlenmesi gerekli görülmektedir:

- T. 95– Siber suçlar alanında çalışan EGM ve Jandarma daireleri ile çeşitli illerdeki savcılıkların bilgi ve deneyimlerini paylaşması (§ 269);
- T. 96 – Hâkim ve savcılarının ve hâkim savcı adaylarının 6. maddenin gereklilikleri hakkında bilgilendirilmeleri için Türkiye Adalet Akademisi tarafından düzenli olarak eğitim ve seminerlerin organize edilmesi (§ 240);
- T. 97 – Savcılarının, polis memurlarının ve MASAK çalışanlarının katılımıyla düzenlenecek ortak toplantılar ve çalıştaylar vasıtasıyla bu tarafların performansının ve kurumlar arası iş birliğinin artırılması (§ 360);

Bu faaliyetler aşağıdakiler vasıtasıyla desteklenmelidir:

- T. 98 – Hâkim, savcı ve kolluk personeline elektronik ortamda sağlanacak AYM ve AİHM tarafından ceza adaleti alanında alınan kararları kapsayan –hem güncel gelişmeler hem de belirli konular ışığında- düzenli bir bülten hazırlanması (§139);
- T. 99 – Diğer Avrupa Konseyi projeleri kapsamında hazırlanan el kitabı ve materyallerin ve AİHM, AYM ve Yargıtay kararlarının hâkim, savcı ve kolluk personeline daha etkili bir şekilde yayılmasının (ve gerekli güncellemelerin ve çevirilerinin yapılması) sağlanması (§ 242);
- T. 100 – Avrupa Konseyi Elektronik Delil Kılavuzunun (Siber Suçlar Birimi tarafından hazırlanmış olan kılavuz) Türkiye bağlamına uygun şekilde güncellenmesi ve uyarlanması (§ 284);
- T. 101- Ceza adalet sisteminin organizasyonu ve işleyişi hakkında bilginin arttırılması amacıyla kamusal eğitim faaliyetleri düzenlenmesi (§ 147).

EK 2. Taslak rapor hakkındaki yorumlardan raporda kısmen ya da tamamen yer verilenleri listesi

Aşağıdaki yorumlar Rapor'a kısmen veya tamamen yerleştirilmiştir.

➤ **CİGM'in 13. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: Bazı başvurular her ne kadar son beş yıl içinde sonuçlanmış olsa da, başvuru konusu olaya bakıldığında mülga TCK/CMUK döneminde veya benzer şekilde artık yürürlükte olmayan DGM, Askeri Mahkeme yargılamalarında yaşanan sistematik sorunlardan veya halen devam etmeyen uygulamalardan kaynaklandığı görülmektedir. Bu sebeple, atıf yapılan bazı durum ve kararların güncel sorunlara değinmediği tespit edilmiştir. Raporda atıf yapılan bütün kararların yeniden gözden geçirilerek halen devam eden sorunlara yönelik güncellenmesi gerekmektedir. Atıf yapılacak AİHM kararlarının AYM Bireysel Başvuru denetiminden de geçmiş kararlar arasından seçilmesinin güncel sorunların tespiti bakımından daha net sonuçlar vereceği değerlendirilmektedir.

➤ **Yargıtay 18. Ceza Dairesi'nin 18. Paragraf üzerine yorumu;**

Yargıtay 18. Ceza Dairesi: Hukuka aykırı ölüm ve kötü muamele iddialarında suçun işlendiğinin sabit olması ve failin tespit edilmesi ve cezalandırılması hususlarında yeterli soruşturma kapasitesinin olmadığı belirtilmiş ise de; mevzuatımızda bir suç işlenmesi halinde Cumhuriyet savcılarının nasıl hareket etmesi gerektiğine ilişkin yeterli düzenlemeler bulunmaktadır. Dolayısıyla ihlal kararma konu olayda bir eksiklik belirlenmişse bu sistem yahut mevzuat kaynaklı değil kötü uygulama örneklerinden kaynaklı olduğu düşünülmelidir.

➤ **CİGM'in 22. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: 2005 öncesi eski yasa zamanında gerçekleşen ihlallere yapılan atıfların kaldırılması yerinde olacaktır.

➤ **CİGM'in 26. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: atıf yapılan kararlar Askeri Mahkeme yargılamalarına yönelik. Artık Askeri Mahkemeler olmadığı için bu tespitler güncelliğini yitirmiştir.

➤ **CİGM'in 27. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: Atıf yapılan kararlar oldukça eski, güncel uygulamaları yansıtmamakta. Ayrıca CMK 141. Madde uygulaması bu hususta etkili bir iç hukuk yolu olarak kabul edilmektedir.

➤ **CİGM'in a. Özgürlük ve Güvenlik Başlığı üzerine 54. ve 56. Paragraflarda karşılanan yorumu;**

CİGM: Güncel sorunları içermeyen AİHM kararlarına atıf yaparken bu durumun belirtilmesi yani kanuni düzenleme ile ihlal konusunun ortadan kaldırıldığı yönünde bir ifade eklenmesi isabetli olacaktır.

➤ **CİGM'in 30. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: DGM yargılamasına dair bir karara atıf yapılmış.

➤ **CİGM'in 32. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: Güncel bir sorun değildir.

➤ **Yargıtay 18. Ceza Dairesi'nin 32. Paragraf üzerine yorumu;**

Yargıtay 18. Ceza Dairesi: İzmir Devlet Güvenlik Mahkemelerinin bazı usuli işlemlerdeki hatalarından bahsedilmiş ise de söz konusu mahkemelerin çok uzun zaman önce kaldırıldıkları göz önünde bulundurulmalıdır.

➤ **Yargıtay 18. Ceza Dairesi'nin 34. Paragraf üzerine yorumu;**

Yargıtay 18. Ceza Dairesi: Yargıtay Başsavcılığı görüşünün sanığın avukatına tebliğ edilmediği iddia edilmiş ise de bu husus gerçeği yansıtmamaktadır. Nitekim, bir dosya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığından geldiğinde ilgili dairesince yapılan ilk işlem tebliğnamenin ilgisine tebliği olmaktadır.

➤ **CİGM'in 40. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: Atif yapılan kararlara konu olayların Türkiye dışında meydana geldiğini metin içinde belirtmenin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

➤ **Yargıtay 18. Ceza Dairesi'nin 41. Paragraf üzerine yorumu;**

Yargıtay 18. Ceza Dairesi: Faturasız SİM kart kullanıcılarının isim ve adres bilgilerinin kullanılması konusunda soruşturmalarda büyük sorunlarla karşılaşıldığı gözlemlenmektedir. Gerçekten de GSM operatörlerinin telefon hattı (faturalı-faturası/) tahsisi konusunda gerekli özeni göstermesinin suç faillerinin yakalanmasında katkısı olacağı değerlendirilmektedir.

➤ **MASAK'ın 43., 44., 45., 46., 47., 48., 49., 50. Paragraf üzerine yorumu;**

MASAK (par. 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50'ye yönelik olarak): Bu paragraflar "d) Terörizmin Finansmanı" başlığı altında yer alsa da TF içerikleri TF ile ilgili değildir.

➤ **CİGM'in 51. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: Sonuçlandırılan kararlara göre güncelleme gerekebilir.

➤ **Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin 56/4. Paragraf üzerine yorumu;**

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi: Hâkim ve savcılara bu yönde etkin bir eğitim verilmesi gerektiği açıktır. 15 Ocak 2020 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanan İlke Kararında hukuk ve ceza olarak bir ayrıma gidilmediğinden AHİM ve AYM tarafından verilen ihlal kararlarının gruplaması yapılarak alanlarına göre tüm hakim ve savcılara bu yönde yeterli eğitim verilmeli ve eğitim sonrası için uzun zamana yayılan takipler yapılarak projenin sonuçları değerlendirilmelidir.

➤ **CİGM'in 63. Paragraf üzerine yorumu;**

"Ancak, belirli bir yetki kaybına sebep olacağından bu durumun hükümet tarafından kabul görmediği ifade edilmiştir." CİGM: Bu kısmın çıkarılması uygun olacaktır.

➤ **Anayasa Mahkemesi'nin C. ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI başlığı altındaki 2. Kısım "2. Yakalama ve gözaltına almanın gerekçesi" üzerine yorumu;**

Anayasa Mahkemesi: Raporda, soruşturma aşamasında yakalama emri düzenlenmesine ilişkin CMK'nın 98. maddesinde öngörülen kurala riayet edilmediği ve bu durumun özellikle organize suçlar ve terörle ilgili olaylarda soruşturma evresinde şüphelilerin çağrı üzerine ortaya çıkmalarını beklemenin mümkün olmadığı ve bu nedenle yakalanmaları gerektiği yönündeki görüşten kaynaklandığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda uygulamada ortaya çıkan bir ihtiyaca karşılık Kanun'daki hükmün yeterli olmadığı görülmektedir. Gerçekten de başta teröre veya örgütlü suçlara ilişkin olanlar gelmek üzere bir kısım ilişkin soruşturmalarda şüphelilerin kaçma ihtimallerinin bulunması nedeniyle çağrı kağıdı ile çağrılmaları bir takım sorunlara yol açabilecektir. Bu nedenle şüphelilerin doğrudan kolluk birimleri tarafından yakalanarak adli makamlar önünde hazır edilmesi şeklindeki uygulamayla ilgili olarak keyfiliğin önlenmesine dair güvenceleri de belirtir şekilde yakalama ve gözaltı tedbirlerine dair uygulamadaki tereddütleri gidermeye yönelik yasal düzenlemeler yapılması yararlı olabilir.

➤ **Mevzuat Genel Müdürlüğü'nün 68. Paragraf üzerine yorumu;**

Mevzuat Genel Müdürlüğü: Raporda, "herhangi bir şahsın yakalandıktan sonra gözaltına alınmasının dayanağının sadece şahsın suçu işlediğine dair delilin varlığı olabileceği, bunun AİHS'in 5(1)(c) maddesi uyarınca makul şüphe gerekliliği ile aynı olmadığı, dolayısıyla, CMK'nın 91(2) maddesi kapsamındaki yetkilerin makul şüphe ile ilgili AİHM içtihadına uyarlanması için maddede değişiklik yapılması gerektiği" belirtilmiştir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 91 inci maddesinin ikinci fıkrasında, "Gözaltına alma, bu tedbirin soruşturma yönünden zorunlu olmasına ve kişinin bir suçu işlediği şüphesini gösteren somut delillerin varlığına bağlıdır." hükmüne yer verilmektedir. 21/2/2014 tarihli ve 6526 sayılı Kanunun 6 ncı maddesiyle bu fıkrada yer alan "işlediğini düşündürebilecek emarelerin" ibaresi "işlediği şüphesini gösteren somut delillerin" şeklinde değiştirilmiştir. Bu nedenle, gözaltı tedbiri, soruşturma yönünden zorunlu olması halinde ve kişinin bir suçu işlediği şüphesini gösteren somut delillerin varlığı halinde uygulanabilecek bir tedbirdir. Bu kapsamda mevzuatımız uyarınca, gözaltı tedbirinin uygulanması bakımından makul şüphenin ötesinde kişinin bir suçu işlediğini gösteren somut delillerin varlığı aranması sebebiyle 5271 sayılı Kanunun 91 inci maddesinin ikinci fıkrasının, AİHM içtihadına uygun olduğu düşünülmektedir.

➤ **Mevzuat Genel Müdürlüğü'nün 71. Paragraf üzerine yorumu;**

Mevzuat Genel Müdürlüğü: Raporda, "CMK'nın 91(4) maddesi çerçevesinde mülki amirlere herhangi bir mahkeme denetimi veya savcılık emri olmadan 2 güne kadar gözaltına alma yetkisinin verildiği, bu yetkinin, şiddet olaylarının yaygınlaşarak kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına yol açabilecek toplumsal olaylar sırasında ve toplu olarak işlenen suçlarda kullanılabilirdiği, bu bağlamda, ilgili şahsın mahkemeye çıkarılmasının uygulanabilirliğine bakılmaksızın 2 güne kadar çıkabilen gözaltı süresinin, AİHS'in 5(3) maddesi kapsamında belirtilen "derhal" çıkarılma ilkesinin ihlaline sebebiyet verebildiği" belirtilmiştir.

27/3/2015 tarihli ve 6638 sayılı Kanunun 13 üncü maddesiyle 5271 sayılı Kanunun 91 inci maddesine eklenen dördüncü fıkrası, "(4) Suçüstü hâlleriyle sınırlı olmak kaydıyla; kişi hakkında aşağıdaki bentlerde belirtilen suçlarda mülki amirlerce belirlenecek kolluk amirleri tarafından yirmi dört saate kadar, şiddet olaylarının yaygınlaşarak kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına yol açabilecek toplumsal olaylar sırasında ve toplu olarak işlenen suçlarda kırk sekiz saate kadar gözaltına alınma kararı verilebilir. Gözaltına alma nedeninin ortadan kalkması hâlinde veya işlemlerin tamamlanması üzerine derhâl ve her hâlde en geç yukarıda belirtilen sürelerin sonunda Cumhuriyet savcısına, yapılan işlemler hakkında bilgi verilerek talimatı doğrultusunda hareket edilir. Kişi serbest bırakılmazsa yukarıdaki fıkralara göre işlem yapılır. Ancak kişi en geç kırk sekiz saat, toplu olarak işlenen suçlarda dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Bu fıkra kapsamında kolluk tarafından gözaltına alınan kişiler hakkında da gözaltına ilişkin hükümler uygulanır. ..." şeklindedir.

6638 sayılı Kanunun 13 üncü maddesiyle yapılan düzenlemeyle, sayma yoluyla belirlenen suçlarda ve suçüstü halleriyle sınırlı olmak kaydıyla kişi hakkında, mülki amirlerce belirlenecek kolluk amirleri tarafından yirmi dört saate kadar; şiddet olaylarının yaygınlaşarak kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına yol açabilecek toplumsal olaylarda ve toplu olarak işlenen suçlarda ise kırk sekiz saate kadar gözaltı kararı verilebilmesi imkanı sağlanmıştır.

Gözaltına alma nedeninin ortadan kalkması halinde veya işlemlerin tamamlanması üzerine derhal ve herhalde en geç belirtilen sürelerin sonunda Cumhuriyet savcısına yapılan işlemler hakkında bilgi verilerek talimatı doğrultusunda hareket edilmesi öngörülmüş olup, Anayasaya uygun olarak kişinin en geç kırk sekiz saat, toplu olarak işlenen suçlarda ise dört gün içinde hâkim önüne çıkarılması teminat altına alınmıştır.

Bu kapsamda, ilgili fıkranın sayma yoluyla belirlenen suçlarda ve suçüstü halleriyle sınırlı olmak kaydıyla şiddet olaylarının yaygınlaşarak kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına yol açabilecek toplumsal olaylar sırasında ve toplu olarak işlenen suçlarda uygulanabilecek olması, Anayasa ve AİHS'e uygun olarak kısa sayılabilecek bir süre sonra hâkim önüne çıkarılma teminatını taşıması ile birden fazla

koşul içermesi ve bu kapsamda keyfiliğin önüne geçme hususu bir bütün olarak ele alındığında yeterli mekanizmaların mevzuat anlamında düzenlendiği ve bu durumun AİHS ile uyumsuz olmadığı düşünülmektedir.

➤ **Anayasa Mahkemesi'nin C. ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI başlığı altındaki 3. Kısım "3. Polis merkezine ilk gelişin kayıt altına alınması" üzerine yorumu;**

Anayasa Mahkemesi: Raporda, kişilerin polis merkezine çağrılması ve burada tutulmasına dair kayıtlarda bazı yetersizliklerin olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda özellikle kişiler hakkında henüz bir soruşturmanın başlamasının söz konusu olmadığı durumlarda -çeşitli isimlendirmelerle- polis merkezine çağırma ve burada tutma davranışlarının keyfi bir şekilde kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına müdahale edilmesine sebebiyet verebileceğine dikkat çekilmesi yararlı olabilir. Anılan uygulamanın Anayasa Mahkemesince bir bireysel başvuruda incelendiği ve başvuruçunun henüz bir soruşturma başlatılmadan polislerce karakolda kısa bir süre (36 dakika) tutulmasının kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlaline sebebiyet verdiği sonucuna ulaşıldığı hatırd tutulmalıdır (bkz. Mehmet Baydan [GK], B. No: 2014/16308, 12/4/2018).

➤ **Anayasa Mahkemesi'nin C. ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI başlığı altındaki 5. Kısım "5. Tutukluluğa alternatif yöntemler" üzerine yorumu;**

Anayasa Mahkemesi: Raporda, tutuklama kararının ancak "adli kontrol" tedbirlerinin yetersiz olması halinde verilmesi gerektiğinin CMK'da açık bir şekilde ifade edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Esasen Anayasa'nın 13. ve 19. maddeleri ile CKM'nın 100., 101. ve 109. maddeleri birlikte dikkate alındığında bu hususta yasal düzenlemelerde bir eksiklik olduğunu söylemek mümkün değildir. Tutuklamanın ancak adli kontrol tedbirlerinin yetersiz kalması durumunda başvurulabilecek bir koruma tedbiri olduğu hususunda uygulamada da bir tereddüt bulunmamaktadır. Nitekim Anayasa Mahkemesi önünde bireysel başvuruya konu olan tutuklama kararlarının çok büyük bir bölümünde -formel bir şekilde- adli kontrol tedbirlerinin yeterli olmayacağı yönünde ibareler mevcuttur. Buna karşılık temel sorun, bu ilkenin hayata geçirilmesinde yaşanmaktadır. Bu bağlamda tutukluluğa ilişkin kararların çok büyük bir kısmında adli kontrol tedbirlerinin neden yetersiz kalacağına dair açıklamaların yetersiz olduğu ve uygulanması söz konusu olabilecek uygun adli kontrol tedbirleri yönünden bir değerlendirme yapılmadığı görülmektedir. Dolayısıyla anılan sorunun çözümünde yasal bir değişikliğe gidilmesinden öte uygulamadan kaynaklanan problemlerin giderilmesine yönelik tedbirler alınmasının daha yararlı olacağı söylenebilir.

Öte yandan Raporda, "adli kontrol" tedbirlerinin alınmasına ilişkin kararların, ilgili tedbirlerin uygulandığı kişinin gıyabında, yani herhangi bir yargılama olmadan alınabildiği belirtilmiş ve bu konuda yasa değişikliği yapılması önerilmiştir. CMK'da adli kontrol tedbirlerine karar verme bakımından duruşma yapılmasının gerekip gerekmediği ya da -belirli durumlarda şüpheliler hakkında bazı adli kontrol tedbirlerinin duruşma yapılmadan alınması ihtiyacı söz konusu olabileceğinden- hangi hâllerde hangi adli kontrol tedbirlerine duruşmasız olarak karar verilebileceği hususlarında uygulamadaki tereddütleri giderecek bir yasa değişikliği yararlı olacaktır.

➤ **Mevzuat Genel Müdürlüğü'nün 77. Paragraf üzerine yorumu;**

Mevzuat Genel Müdürlüğü: Raporda tutuklama kararı vermeden önce 5271 sayılı Kanunun 100 maddesinin ikinci maddesi kapsamında ifade edilen nedenlerin ele alınması için "adli kontrol" olarak anılan tedbirlerin yeterli olmayacağına açık bir şekilde ifade edilmesi gerektiği 5271 sayılı Kanun kapsamında yer almamaktadır. Tutukluluğa sadece son çare olarak başvurulması gerektiğine 5271 sayılı Kanunda yeterince açık bir şekilde yer verilmesine yönelik mevzuat değişikliği hususuna vurgu yapılmıştır.

5271 sayılı Kanunun "Tutuklama kararı" başlıklı 101 inci maddesinin birinci fıkrasında "Soruşturma evresinde şüphelinin tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından, kovuşturma evresinde sanığın tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen

mahkemece karar verilir. Bu istemlerde mutlaka gerekçe gösterilir ve adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağını belirten hukukî ve fiilî nedenlere yer verilir.” hükmü yer almaktadır. Madde de belirtildiği üzere adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağı durumlarda tutuklama tedbirine, nedenleri belirtilerek başvurulabilmektedir. Yine 5271 sayılı Kanunun “Tutuklama nedenleri” başlıklı 100 üncü maddesinin birinci fıkrasında işin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemeyeceği belirtilmektedir. Bu nedenle sorunun mevzuattan değil uygulamadan kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

➤ **Mevzuat Genel Müdürlüğü’nün 81. Paragraf üzerine yorumu;**

Mevzuat Genel Müdürlüğü: 5271 sayılı Kanunda düzenlenen koruma tedbirleri, birbirlerinden farklı niteliklere sahiptir. Nitekim bu doğrultuda koruma tedbirleri, koşulları ve özellikleri gibi birçok yönden farklılık arz etmektedir. Bu itibarla, her koruma tedbirinin sahip bulunduğu niteliği çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğinin ve mevzuatın da bu doğrultuda hazırlanmış olduğu düşünülmektedir.

➤ **Anayasa Mahkemesi’nin C. ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI başlığı altındaki 6. Kısım “6. Tutukluluğun gerekçelendirilmesi” üzerine yorumu;**

Anayasa Mahkemesi: Raporda, tutuklama kararlarının makul suç şüphesi ve tutuklama nedenleri bakımından yeterli seviyede gerekçe içermediği ifade edilmiştir. Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı bakımından uygulamadan kaynaklanan en temel sorunlu alanlardan biri tutuklamadır. Bu bağlamda tutukluluğa ilişkin kararlarda (tutuklama, tutukluluğun devamı, tahliye talebinin reddi, tutukluluğa ilişkin kararlara yönelik itirazın reddi kararları) kuvvetli suç şüphesinin oluşturan olguların neler olduğu, hangi tutuklama nedeninin/nedenlerinin mevcut olduğu, tutuklamanın neden ölçülü görüldüğü ve alternatif diğer (adli kontrol) tedbirlerin neden yetersiz görüldüğü hususlarında yeterli gerekçelerin bulunduğunu söylemek mümkün değildir. Anayasa Mahkemesinin ve AİHM’in kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına ilişkin ihlal kararlarının önemli bir bölümünün de bu gerekçe yetersizliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Öte yandan özellikle kuvvetli suç şüphesine ilişkin olguların -çoğu kez dosyada mevcut olsa bile- tutukluluğa ilişkin kararlarda yeterince açık bir şekilde ifade edilerek değerlendirilmesinin hâkimler tarafından suçluluğa ilişkin önceden görüş açıklanması şeklinde anlaşılabilirdiği ve bunun hâkimleri daha matbu ifadelerle gerekçe yazmaya ittiği göz ardı edilmemelidir. Bu anlayışın değiştirilmesi için hâkimler, savcılar ve avukatların dahil olduğu daha kapsamlı bir hizmet içi eğitime ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Yargı süreçlerinin tüm tarafları bakımından Anayasa Mahkemesinin kararlarına ilişkin farkındalığın artırılması da bu sorunun çözümünde önemli ölçüde katkı sağlayabilir.

Buna karşılık Raporda yer alan “AYM, aynı zamanda, tutuklamanın niteliğinin nasıl takdir edileceğine ilişkin açık bir kılavuz olmadığını da ifade etmiştir.” şeklindeki ifadeyle neyin kast edildiği tam anlaşılammıştır. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi tutuklamanın hukuki olup olmadığının veya tutukluluğun makul süreyi aşip aşmadığının her bir olayın (başvurunun) kendi somut koşullarında incelenmesi gerektiğini birçok kararında ifade etmiştir. Bu incelemede esas alınacak genel ilkelerin (inceleme kriterlerinin) neler olduğunu da kararlarında açıkça belirtilmiştir (bkz. diğer birçok karar arasından Şahin Alpay [GK], B. No: 2016/16092, 11/1/2018; Erdal Tercan [GK], B. No: 2016/15637, 12/4/2018).

➤ **CİGM’in 86. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: Kolluk görevlileri savcılar kadar yoğun bir hukuk eğitimi almadıkları için tutuklama tedbirine dair değerlendirmeyi savcılarının yapmasının daha isabetli olacağı değerlendirilmektedir.

➤ **CİGM’in 87. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: Kolluk görevlilerinin bulguları eksiksiz bir şekilde dosyaya dahil etmesi, bu bilgiler ışığında tutuklama tedbirine dair değerlendirmeyi savcılarının yapmasının daha isabetli olacağı değerlendirilmektedir.

➤ **CİGM'in 89. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: Bu gibi durumların yoğunluğuna da dikkat etmek gerekmektedir. Münferit bazı kötü uygulama örnekleri ile sistematik sorunların ayırt edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

➤ **CİGM'in 105. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: Müdafî olmadan kollukta verilen ifadeler, daha sonra sanık o ifadeyi kabul etmez ise hükme esas alınamamaktadır. Müdafî olmadan verilen ifadeler ile ilgili böyle bir güvence bulunmaktadır.

➤ **Anayasa Mahkemesi'nin C. ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI başlığı altındaki 8. Kısım "8.Tutuklama kararına itiraz" üzerine yorumu;**

Anayasa Mahkemesi: Raporda da ifade edildiği üzere CMK'nın 153. maddesinde düzenlenen soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanması, belirli hallerde özellikle örgütlü suçlar yönünden önemli bir ihtiyaca karşılık gelse de kısıtlamaya karşı savunmaya belirli imkân ve güvencelerin sağlanması ve ayrıca kısıtlılık halinin aşırı bir süre devam ettirilmemesi gerekmektedir. Bu bağlamda, kısıtlama tedbirine başvurulduğunda şüpheli ve müdafîne yapılacak bilgilendirmenin mümkün olduğunca kapsamlı olması, kısıtlama kapsamında olmayan bilgi ve belgelere erişimin fiilen engellenmemesi de önemlidir. Ayrıca kısıtlama kapsamında olmayan bilgi ve belgelerin genişletilmesi ve kısıtlılık için azami bir sürenin (6 ay veya 1 yıl gibi) belirlenmesi için bir yasa değişikliği yapılması yararlı olabilir.

Diğer taraftan tutukluluğa ilişkin itiraz incelemeleri sırasında Cumhuriyet savcısından alınan görüşün şüpheli/sanık veya müdafîlerine bildirilmemesiyle ilgili olarak Anayasa Mahkemesinin yaklaşımının Raporda eksik ifade edildiği görülmüştür. Anayasa Mahkemesi birçok kararında tutukluk incelemeleri sırasında alınan savcılık görüşünün bildirilmemesinin Anayasanın 19. maddesinin sekizinci fıkrası bağlamında kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir (bkz. diğer birçok karar arasından Firas Aslan ve Hebat Aslan, B. No: 2012/1158, 21/11/2013; Erman Ergin, B. No: 2014/2680, 27/10/2016). Buna karşılık Devran Duran (B. No: 2014/10405, 25/5/2017) kararında Mahkeme, bu konuya ilişkin ilkeleri belirlediği çok sayıda kararının olduğuna değinerek konunun anayasal açıdan yeniden incelenmesinde bir önem kalmadığını ifade etmiş; kişisel önem bakımından ise hiçbir gerekçe içermeyen matbu savcılık görüşlerinin ("itirazın reddi talep olunur" gibi) tebliğ edilmemesinin ciddi bir zarara (mağduriyete) sebebiyet vermediğine dikkat çekmiştir. Bu itibarla anılan kararda, söz konusu şikâyetin anayasal ve kişisel önemden yoksun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu yaklaşım, savcılık görüşünün bildirilmesi konusunun kategorik olarak önemsiz görüldüğü ve bu iddianın dile getirildiği tüm başvuruların kabul edilemez bulunduğu şeklinde anlaşılmalıdır.

➤ **CİGM'in 117. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: AYM birçok kararında tutukluk incelemeleri sırasında alınan savcılık görüşünün bildirilmemesinin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını ihlal ettiğine karar vermekle birlikte hiçbir gerekçe içermeyen matbu savcılık görüşlerinin ("itirazın reddi talep olunur" gibi) tebliğ edilmemesinin ciddi bir zarara (mağduriyete) sebebiyet vermediğine dikkat çekmektedir. Bu noktada, yanlış anlamaları önlemek adına açıklık getirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

➤ **Mevzuat Genel Müdürlüğü'nün 123. Paragraf üzerine yorumu;**

Mevzuat Genel Müdürlüğü: 5271 sayılı Kanununun 100 üncü maddesinin birinci fıkrasında, kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebileceği, işin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde ise, tutuklama kararı verilemeyeceği düzenlenmesine yer verilmiştir. Diğer yandan maddenin ikinci ve üçüncü fıkrasında, tutuklama nedeninin var sayılabileceği haller, sayma yöntemiyle gösterilmiştir.

Belirtilmelidir ki, 5271 sayılı Kanununun 100 üncü maddesinin üçüncü fıkrası doğrudan tutuklama yetkisi vermemekte, sadece tutuklama nedeninin var sayılabildiği hususa işaret etmektedir. Başka bir

ifadeyle, zikredilen fıkradaki koşullarının mevcudiyeti halinde dahi, mahkeme veya hakim tarafından tutuklamanın bir koruma tedbiri olduğu, son çare olarak uygulanması gerektiği, somut olay bakımından Anayasa ve AİHS uyarınca ölçülü olup olmadığı, adli kontrol tedbirlerinin yetersiz kalıp kalmayacağı gibi hususların evleviyetle değerlendirilmesi gerekmektedir. Nitekim, tutuklamaya, tutuklamanın devamına veya bu husustaki bir tahliye isteminin reddine ilişkin kararlarda, kuvvetli suç şüphesini, tutuklama nedenlerinin varlığını ve tutuklama tedbirinin ölçülü olduğunu gösteren deliller somut olgularla gerekçelendirilerek açıkça gösterilecektir. Bu kapsamda, ilgili fıkranın doğrudan ve müstakilen tutuklama yetkisi tanımadığı ve fıkradaki suçların işlendiğini gösteren kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde mahkemece şüpheli ya da sanığın suçlu olduğu ön kabulü ile hareket edildiğinin söylenemeyeceği değerlendirilerek, 5271 sayılı Kanununun 100 üncü maddesinin üçüncü fıkrasının, AİHS uygulamasıyla çelişmediği düşünülmektedir.

➤ **Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 123. Paragraf üzerine yorumu;**

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı: CMK'nın 100. Maddesinin 3. Fıkrasının mevzuattan çıkarılması önerilmiş ise de söz konusu fıkranın uygulamada birliği sağlamada önemli bir rol ifa ettiği, mevzuattaki bu değişiklik yerine hukuk fakültelerindeki öğretim ve eğitimlerden başlayarak meslek içi yapılacak diğer eğitimlerle uygulamacılara "masumiyet karinesi"nin anlamı ve bunun adalet için önemi aktarılmalıdır.

➤ **Yargıtay 18. Ceza Dairesi'nin 123. Paragraf üzerine yorumu;**

Yargıtay 18 Ceza Dairesi: Ceza Muhakemesi Kanununun 100/3. madde sinin dördüncü fıkrasının kaldırılması istenilmiş ise de düzenlemede "kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde, tutuklama nedeni var sayılabileceği"nin belirtilmiş olması karşısında, fıkrada belirtilen söz konusu katalogun emredici değil yol gösterici olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

➤ **Mevzuat Genel Müdürlüğü'nün 131. Paragraf üzerine yorumu;**

Mevzuat Genel Müdürlüğü: Raporda, "çoğu durumda uygulanan tutukluluk sürelerinin, AİHS'in 5(3) maddesi uyarınca gerekli görülen yaklaşımla uyumlu olmadığına görüldüğü, bu bağlamda AİHM tarafından verilen ihlal kararlarının yanı sıra, AYM de önüne gelen pek çok dosyada tutukluluk süresinin çok uzun olduğuna karar verildiği" belirtilmiştir.

24/10/2019 tarihinde yürürlüğe giren 7188 sayılı Kanun ile 5271 sayılı Kanununun 102nci maddesinde yapılan değişiklikle soruşturma evresinde tutukluluk süresine ilişkin üst sınırlar belirlenmiştir. Her ne kadar üst sınır belirlenmiş ise de, bu durumun tutukluluk sürelerinin üst sınır kadar uygulandığı veya uygulanacağı şeklinde anlaşılmalıdır. Nitekim, tutuklamanın bir koruma tedbiri olması ve son çare olarak uygulanması gibi esaslar mevcudiyetini her daim muhafaza etmektedir. Bu bağlamda 7188 sayılı Kanun ile getirilen düzenleme neticesinde 5271 sayılı Kanunun "Tutuklulukta geçecek süre" başlıklı 102nci maddesinde,

"(4) (Ek:17/10/2019-7188/18 md.) Soruşturma evresinde tutukluluk süresi, ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işler bakımından altı ay, ağır ceza mahkemesinin görevine giren işler bakımından ise bir yılı geçemez. Ancak, Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar, Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ve toplu olarak işlenen suçlar bakımından bu süre en çok bir yıl altı ay olup, gerekçesi gösterilerek altı ay daha uzatılabilir.

(5) (Ek:17/10/2019-7188/18 md.) Bu maddede öngörülen tutukluluk süreleri, fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından yarı oranında, on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar bakımından ise dörtte üç oranında uygulanır."

Hükümlerine yer verilmiştir.

Bu itibarla, tutuklama ve tutuklamanın devamı kararlarının etkisinin tam olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi, gerekçelendirilmek suretiyle mahkeme veya hâkim tarafından yerine getirilmekte

olup, mevzuatsal anlamda makul sürede yargılanma veya tutuksuz yargılanma hususlarının güçlü bir şekilde desteklendiği, tavsiyeye konu olan eleştirinin uygulamadan kaynaklandığı düşünülmektedir.

➤ **Anayasa Mahkemesi'nin C. ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI başlığı altındaki 11. Kısım "11. Mahkûmiyet kararı sonrası tutukluluğa itiraz" üzerine yorumu;**

Anayasa Mahkemesi: Anayasa Mahkemesi ve AİHM'in yerleşik içtihadında da belirtildiği üzere ilk derece mahkemesince mahkûmiyet kararı verildiğinde suç isnadına bağlı tutulma hali sona ermekte ve artık tutulmanın niteliği bir hükme bağlı olmaya dönüşmektedir. Dolayısıyla tutukluluk sürelerinin hesabında ilk derece mahkemesinin mahkûmiyet kararı sonrasındaki dönem dikkate alınmamaktadır. Mahkûmiyet hükmünün bozulması söz konusu olduğunda ise bozmaya karar verildiği tarihte tutma, tekrar suç isnadına bağlı hale gelmekte, bir anlamda tutukluluk süresi yeniden işlemeye başlamaktadır. Konuya ilişkin Yargıtay'ın yaklaşımının da aynı yönde olduğu bilinmektedir. Bu nedenle ilk derece mahkemesinin mahkûmiyet kararı sonrasında resen tutukluluk incelemesi yapılmasına devam edilmesinin gerekli olmadığı, hatta böyle bir incelemenin işin mahiyetiyle de büyük oranda uyuşmadığı hatırdadır tutulmalıdır.

➤ **Mevzuat Genel Müdürlüğü'nün 135. Paragraf üzerine yorumu;**

Mevzuat Genel Müdürlüğü: Raporda, "ilk derece mahkemesi tarafından verilen mahkûmiyet kararı sonrasında karara itiraz eden bir sanığın, mahkûmiyet kararı kesinleşinceye kadar tutuklu olarak kabul edilmeye devam edeceği ve bu süre zarfında, tutukluluk süresinin uzatılmasına ilişkin bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay tarafından otomatik değerlendirme yapılmadığı, istinaf aşamasında, tutukluluk süresinin uzatılmasına ilişkin değerlendirmenin ancak bölge adliye mahkemesinin duruşma düzenlemeye karar vermesi ile yapılabildiği, Yargıtay aşamasında ise böyle bir olasılığın dahi bulunmadığı" belirtilmiştir.

5271 sayılı Kanununun 104 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında "(3) Dosya bölge adliye mahkemesine veya Yargıtay'a geldiğinde salıverilme istemi hakkındaki karar, bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay ilgili dairesi veya Yargıtay Ceza Genel Kurulunca dosya üzerinde yapılacak incelemeden sonra verilir; bu karar re'sen de verilebilir." düzenlemesi mevcuttur. Bu düzenleme tutukluluk süresinin devam etmesinin gerekliliği bakımından otomatik bir değerlendirme yapılması imkânı tanımayıp, kanun yolu aşamasında salıverilme istemi hakkında kararın kim tarafından ve ne şekilde verilebileceğini hüküm altına almıştır. Diğer yandan, CMK'nın 108 inci maddesinin üçüncü fıkrasında "(3) Hâkim veya mahkeme, tutukevinde bulunan sanığın tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceğine her oturumda veya koşullar gerektirdiğinde oturumlar arasında ya da birinci fıkrada öngörülen süre içinde de re'sen karar verir." hükmü yer almakta olup, ilgili fıkra uyarınca her aşamada tutukluluk incelemesi yapılmasının mümkün olduğu değerlendirilmektedir.

Tutuklu işler bakımından soruşturma ve kovuşturmaların olabilecek en süratli şekilde sonuçlanmalarını sağlamak amacıyla mevzuatımızda birçok düzenlemeye yer verilmiş olduğu, ilk derece mahkemesi ve denetim mahkemeleri bakımından mevcut düzenlemelerin yeterli bulunduğu düşünülmektedir.

➤ **Anayasa Mahkemesi'nin C. ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI başlığı altındaki 12. Kısım "12. Gereksiz veya uzun süren tutukluluk için tazminat" üzerine yorumu;**

Anayasa Mahkemesi: Bu başlık altındaki en temel sorun derece mahkemelerince hükmedilen tazminatların, Anayasa Mahkemesi veya AİHM tarafından ihlal kararları sonrası giderim olarak ödenmesi kararlaştırılan tazminatlarla miktar yönünden orantısız olmasıdır. Özellikle (haksız) gözaltı tedbiri bakımından derece Mahkemelerince hükmedilen birkaç yüz TL tutarındaki manevi tazminatların kişilerin mağduriyetlerini karşılamada yetersiz kalması mümkün olabilmektedir.

➤ **CİGM'in 135. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: Eğitimlerde tazminatlara yönelik hususlara yer verilmesi ve ilk derece uygulaması ile AYM içtihadının uyumlaştırılması isabetli olacaktır.

➤ **CİGM'in 146. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: Pek çok ülkenin aksine, Türkiye’de savcılar sadece itham etmemekte maddi gerçeğe ulaşmaya çalışmakta ve sanığın beraatını talep edebilmektedir. Bu sebeple, hâkim ve savcılar arasındaki yakın ilişkinin adil yargılanma üzerinde olumsuz bir etkisinin olmayacağı değerlendirilmektedir.

➤ **CİGM'in 147. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: Bu başlık altında dile getirilen kaygılar ekseriyetle toplumun bakış açısından kaynaklanmakta olup mevzuattan veya uygulamadan kaynaklanmadığı değerlendirilmektedir. Toplumda yargıya güveni artırmak adına, halka açık mahkeme günleri gibi etkinliklerle farkındalık çalışmaları yapılabilir.

➤ **CİGM'in 164. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: Kolluk görevlileri Cumhuriyet savcılarını kadar yoğun bir hukuk eğitimi almadıkları için gelen şikayetleri filtrelemede sorun yaşayabilecekleri, takipsizlik gerektiren durumlarda boş yere emek harcayabilecekleri veya hassas/önemli durumların değerlendirilmesinde hataya düşebilecekleri bu nedenle soruşturmanın kontrolünün en baştan itibaren Cumhuriyet savcılarında olmasının daha isabetli olacağı değerlendirilmektedir.

➤ **Mevzuat Genel Müdürlüğü'nün 164. Paragraf üzerine yorumu;**

Mevzuat Genel Müdürlüğü: Her ne kadar Raporda Cumhuriyet savcısının doğrudan soruşturmayı başlatması ve yürütmesi üzerine polis üzerindeki denetleme yükümlülüğünün yapılamayacağı iddia edilmiş ise de 5271 sayılı Kanunun "Cumhuriyet savcısının görev ve yetkileri" kenar başlıklı 161 inci maddesinin birinci fıkrasına göre emrindeki adli kolluk aracılığı ile her türlü araştırmayı her zaman yapabilmektedir. Bu durumda, kolluk her daim soruşturma sürecine verilen talimat veya emirler doğrultusunda katılabilmekte olup, uygulamada çoğunlukla ilk işlem sonrasında adli kolluğun soruşturmaya dâhil olması sebebiyle, mevcut düzenlemenin kişilerin hakkını araması noktasında elini güçlendirdiği değerlendirilmektedir. Ayrıca istenilen hususun kişilerin başvuru imkânını daralttığı düşünülmektedir.

➤ **Yargıtay 18. Ceza Dairesi'nin 164. Paragraf üzerine yorumu;**

Yargıtay 18. Ceza Dairesi: İlk suç duyumlarının savcılıklara yapılması usulünün kaldırılması yönünde görüş bildirildiği görülmektedir. Söz konusu teklifin soruşturma sürelerini kısaltmaya matuf olduğu düşünülebilir. Ancak hukuk sistemimizde soruşturmanın tek hâkimi Cumhuriyet savcılarıdır. Savcılar tarafından yürütülen soruşturmaların bir kısmı kolluktan gelmekle birlikte, kendilerinin de resen soruşturdukları da bulunmaktadır. Nitekim ilgili kamu birimlerinin tefriş kurulları tarafından gönderilen raporlara istinaden gelen suç duyuruları üzerine Cumhuriyet savcılarını tarafından yapılan soruşturmalar, genellikle kolluğa göndermeden sonuçlandırmaktadır. Böyle bir düzenlemenin Cumhuriyet savcılarının iş yükünü azaltmaya çok katkılarının olmayacağı, bilakis kolluk birimlerinde gereksiz iş yoğunluğuna sebebiyet verebileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Nitekim Cumhuriyet başsavcılıklarına yapılan müracaatların tamamı kolluğa gönderilmemekte bir süzgeçten geçirilmektedir. Önlerine getirilen nizanın bir suça ilişkin olmadığı kanaatine varılması durumunda kolluğa göndermeyip kovuşturmaya yer olmadığına karar verebilmektedir. Kolluğun böyle bir süzgeç yapabilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla böyle bir mevzuat değişikliğinin yerinde olmayacağı düşünülmüştür.

➤ **CİGM'in 180. Paragraf üzerine yorumu;**

CİGM: Müdafî olmadan kollukta verilen ifadeler, daha sonra sanık o ifadeyi kabul etmez ise hükme esas alınamamaktadır. Müdafî olmadan verilen ifadeler ile ilgili böyle bir güvence bulunmaktadır.

➤ **Anayasa Mahkemesi'nin 197/3. Paragraf üzerine yorumu;**

Anayasa Mahkemesi: Raporda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) 6. maddesinin (3) numaralı fıkrasının (d) bendinde düzenlenen tanık sorgulama hakkıyla ilgili tespit ve değerlendirmelere katılmakla birlikte uygulamada beyanları mahkumiyette tek veya belirleyici delil olarak rol oynayan tanıkların bazı durumlarda "celse arasında" dinlendiğinin ve bu durumun AİHM ve Anayasa Mahkemesinin ihlal kararlarına konu olduğunun ayrıca belirtilmesi gerekir. AİHM'e göre tanıkların beyanlarının yargılamayı yapan mahkeme huzurunda ve nezareti altında ancak sanık ve müdafinin yokluğunda alınması, sanığın tanıkla yüzleşme ve onu sorgulama hakkının yerine geçmez.

- AİHM, herhangi bir haklı neden ileri sürmeksizin ve telafi edici tedbirler almaksızın sanık hakkındaki mahkûmiyetin tek veya belirleyici ölçüde, sanığın soruşturma veya kovuşturma evrelerinde sorgulama veya sorgulatma imkânı bulamadığı bir kimsenin beyanlarına dayandırılmasını tanık sorgulama hakkını Sözleşme'nin 6. maddesinin sağladığı güvencelerle bağdaşmayacak ölçüde kısıtlanmış sayılacağını belirtmektedir. Bu itibarla zorunlu sebepler olmadıkça istinabe yoluna başvurulmaması ve eğer başvurulacaksa istinabe eden mahkemelerin, istinabe (talimat) evrakını özenle hazırlaması, gereken bütün belgeleri, sanığa özellikle sorulmasını istediği soruları istinabe yazısına eklemesi gerekmektedir. Uygulamada bu denli bir özen gösterilmediğinden istinabe olunan mahkemelerin sıklıkla tanığı dinlemeksizin önceki beyanını tutanaktan okuduğu, önceki ve sonraki beyanlar arasında çelişki olup olmadığını da belirlemediği görülmektedir. Bununla birlikte 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanun'da da istinabe yoluyla dinlenen tanıkların duruşmada sanık veya müdafii tarafından sorgulanamayacak olmasına yönelik telafi edici tedbirler öngörülmemiştir. Dolayısıyla istinabe olunan mahkemenin hangisi olduğu ile tanığın dinlenmesi için belirlenen gün ve saatin sanığa ve müdafiiye bildirilmesi ve onlara da tanık dinlenmesine katılma imkânı tanınması için mevzuat veya politika değişikliklerine dair çalışma yapılması faydalı olur.

➤ **Anayasa Mahkemesi'nin 197/9. Paragraf üzerine yorumu;**

Anayasa Mahkemesi: Raporda adil yargılanma hakkının bir unsuru olan duruşmada hazır bulunma hakkıyla ilgili herhangi bir tespit ve değerlendirmenin yapılmadığı görülmüştür. Ancak AİHM içtihatlarında, hakkaniyete uygun bir ceza yargılaması için sanığın mahkeme huzuruna çıkarılmasının büyük önem arz ettiği belirtilmektedir. Bu çerçevede sanık duruşmada hazır bulunmadan hakkaniyete uygun yargılanma hakkının özel görünümleri olan ve Sözleşme'nin 6. maddesinin (3) numaralı fıkrasında düzenlenen "kendisini bizzat savunma", "tanık sorgulama veya sorgulatma" ve "tercüman yardımından yararlanma" haklarını kullanması zordur. Dolayısıyla sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını güvence altına alma yükümlülüğü Sözleşme'nin 6. maddesinin temel gerekliliklerindedir.

AİHM'e göre sanığın duruşmada hazır bulunması mutlak değildir; video konferans gibi teknolojik imkânlarla başvurmak duruşmada hazır bulunma hakkının amaçlarıyla çalışmamaktadır. AİHM'e göre video konferans uygulaması, diğer hususların yanında tutuklu veya hükümlülerin ceza infaz kurumundan duruşma salonuna transferleri nedeniyle oluşan gecikmelerin azaltılması ve yargılamaların hızlandırılması amacını taşımaktadır.

AİHM bu hakka ilişkin kararlarında özetle, duruşmada hazır bulunma hakkına müdahale teşkil eden video konferans yönteminin kullanılması için hukuksal bir temelinin bulunmasını, meşru bir sebebe dayanılmasını ve gerekli olmasını şart koşmaktadır. Gereklilik kriteri bakımından anılan hakka müdahale eden daha hafif nitelikte başka bir tedbir bulunması durumunda onun tercih edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Diğer tarafın bu yöntemle dinlenen sanığın, duruşma salonunda bulunan müdafii ile dinlenme teşebbüslerine karşı önlem alınmış bir telefon bağlantısı üzerinden gizli şekilde görüşebilmesi de sağlanmalıdır. Dolayısıyla video konferans yöntemiyle ilgili mevzuatın AİHM kararlarıyla uyumunun sağlanması için mevzuat değişikliklerine dair çalışma yapılması faydalı olabilir.

5271 sayılı Kanun'u 196. maddesinin (4) numaralı fıkrasında "Hâkim veya mahkemenin zorunlu gördüğü durumlarda, aynı anda görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle yurt içinde bulunan sanığın sorgusu yapılabilir veya duruşmalara katılmasına karar verilebilir" denilmektedir. Gerek AİHM gerek Anayasa Mahkemesi kararlarında; özellikle hürriyeti bağlayıcı ceza gerektiren

suçlara ilişkin yargılamalarda, hükmü değiştirebilecek nitelikteki değerlendirmelerin veya başka esaslı işlemlerin yapıldığı kritik aşamalarda suç isnadı altındaki kişinin duruşmada hazır bulunması büyük önem taşımaktadır. Suç isnadına ilişkin yargılamalarda esaslı işlemlerin yapıldığı bir aşamada sanığın duruşmada hazır bulunması asıldır, istisnai hâllerde giyapta yargılama yapılabilir. Dolayısıyla gereklilik ilkesi yönünden duruşmada hazır bulunma hakkı ancak olayın koşullarının zorunlu kıldığı durumlarda sınırlanabilecektir. Bu bakımdan duruşmada hazır bulunma hakkını sınırlayan herhangi bir tedbirin öncelikle gerekli olduğunun gösterilmesi gerekir. Bu çerçevede sanığın duruşmada hazır bulunmamasını zorunlu kılan bir olgunun varlığı derece mahkemelerince somut ve olaya uygun bir gerekçeyle ortaya konulmalıdır. Tüm duruşmaların Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) ile yapılması hakkın ihlaline neden olabilecektir. Dolayısıyla SEGBİS sisteminin uygulanmasına yönelik AİHM ve Anayasa Mahkemesi tarafından tanımlanan gereklilikler hakkında aday ve hâlihazırda görev yapmakta olan hâkim ve savcılar için eğitim modülü/materyalleri/faaliyetleri hazırlanması faydalı olabilir.

➤ **Anayasa Mahkemesi'nin 200. Paragraf üzerine yorumu;**

Anayasa Mahkemesi: AİHM, doğrudan doğruyalık (vasitasızlık) ilkesini hakkaniyete uygun yargılanma hakkının bir unsuru olarak görmektedir. Anılan ilke, Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasından içtihatla türetilmiştir. AİHM'e göre yargılama sürecinde mahkemenin kompozisyonundaki bir değişiklik, Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrası bakımından yargılamanın seyrinde her zaman sorun teşkil etmez. Ancak, önemli bir tanığın dinlenilmesinden sonra mahkemenin kompozisyonunda değişiklik olmuş ve tanığın güvenilirliği konusunda itirazlar ileri sürülmüş ise söz konusu tanığın yeniden dinlenilmesi gerekir.

Kural olarak mahkeme heyetinde önemli bir tanığın dinlenmesinin ardından değişiklik olduğunda, söz konusu tanık yeniden dinlenmelidir. Ancak son derece açık usule ilişkin veya idari nedenlerle, hâkimin bir davaya katılmaya devam edememesi söz konusu olabilir. Bu durumda davaya devam eden hakimlerin, delilleri ve davada ileri sürülen görüşleri tam olarak anlayabilmelerini sağlamak için tedbirler alınmalıdır. AİHM'e göre bu tedbirler arasında, -tanığın güvenilirliği konusunda sorun bulunmayan hallerde- tanıkların anlatımlarının video kaydına alınması veya yeni oluşan mahkeme tarafından yapılacak bir duruşmada ilgili önemli tanığın dinlenilmesi sayılabilir. Dolayısıyla mevzuat değişikliği gerektirmeyen bu hususta hâkim ve savcılarının bilgilendirilmesi yararlı olacaktır.

AİHM'e göre sadece hüküm celsesine katılan hâkimlerin nihai kararı vermesi veya belirleyici delillerin toplandığı/tartışıldığı bir süreci geçici hâkimlerin katılması, kararın salt dosya üzerinden verilmesinden farklı değildir. Böyle bir uygulama hâkimlerin "dosyaya vâkıf olmadan karar verdikleri" izlenimi oluşturmakta ve mahkemelerin tarafsızlığına da şüphe düşürmektedir. Bu nedenle hâkimlerin görev yerlerinin ve müstemir yetkilerinin değiştirilmesi konusunda mevzuat veya politika değişiklikleri açısından mevcut durumun gözden geçirilmesi faydalı olabilir.

➤ **Anayasa Mahkemesi'nin 208. Paragraf üzerine yorumu;**

Anayasa Mahkemesi: Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının gerekçeli karar hakkı güvencesini de kapsamaktadır. Anayasa'nın 141. maddesinde mahkemelere "bütün kararlarını" gerekçeli verme yükümlülüğü yüklenmiştir. Bu hükümden ara kararların da gerekçeli olarak verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak ara kararların gerekçeli olmaması daha çok adil yargılanma hakkının diğer güvencelerini ihlal edebilir. Delil sunma ve toplatma taleplerinin gerekçesiz olarak reddedilmesi silahların eşitliğini; tanık dinletme ve sorgulama taleplerinin gerekçesiz reddedilmesi tanık dinletme ve sorgulama hakkını ihlal edebilir. Keza müdafî yardımından yararlanılmadan elde edilen delillerin mahkûmiyete esas alınması da hakkaniyete uygun yargılanma hakkı veya onunla bağlantılı olarak müdafî yardımından yararlanma hakkı kapsamında incelenmektedir. Bu açıdan bakıldığından gerekçeli karar hakkı, adil yargılanma hakkının diğer güvencelerinde de mündemictir. Dolayısıyla proje kapsamında üzerinde çok fazla durulması gereken konulardan birinin de gerekçeli karar hakkına ilişkin olduğunu değerlendirmekteyiz.

Raporda gerekçeli karar hakkı bakımından sadece ilk derece mahkemelerinin hükümleri bakımından değerlendirmelerde bulunulmuştur. Ancak gerekçeli karar hakkı, itiraz, istinaf veya temyiz kanun yollarında da geçerlidir. AİHM'e göre Sözleşme devletlere istinaf veya temyiz mahkemesi kurulması zorunluluğu getirmemekle birlikte, iç hukukta anılan kanun yolları ihdas edilmişse kanun yolu denetimi yapan bu mahkemelerin kararlarının da gerekçeli olması zorunludur. Bununla beraber kanun yolu denetimi yapan mahkemenin denetim yaptığı karara katıldığı durumlarda, buna ilişkin kararını ayrıntılı olarak gerekçelendirmemesi, gerekçeli karar hakkını ihlal etmez.

Ancak kanun yolu denetimi yapan mahkemenin kanun yolunda dile getirilmiş ana unsurları incelediğini, derece mahkemesinin kararını incelediğini göstermesi gerekir. Diğer taraftan kanun yolu denetimi yapan merci, özellikle ilk kez kanun yolunda dile getirilmiş ana unsurları ve derece mahkemesinin kararını incelediğini göstermelidir. Kararın sonucunu değiştirebilecek nitelikte ve ilk kez kanun yolunda dile getirilen esaslı iddiaların ilk derece mahkemesi kararına atıfla geçirilmesi gerekçeli karar hakkını ihlal edebilir. Dolayısıyla Sözleşme'nin 6. maddesi uyarınca gerekçeli karar hakkı bakımından gerekli görülen yaklaşımlara dair hâkim ve savcılar için kılavuz hazırlanması, Yargıtay ve istinaf üyelerinin de katılacağı tematik toplantılar düzenlenmesi ve aday ve hâlihazırda görev yapmakta olan hâkim ve savcılar için Türkiye Adalet Akademisi bünyesinde eğitimler düzenlenmesi yararlı olabilir.

➤ **Anayasa Mahkemesi'nin 242. Paragraf üzerine yorumu;**

Anayasa Mahkemesi: Raporda içtihat farklılıklarına ilişkin doğrudan bir değerlendirme yapılmadığı görülmüştür. Bilindiği üzere soyut nitelikteki normlar yargı içtihatlarıyla ete kemiğe bürünmektedir. Ancak aynı normların farklı mahkemelerce yorumlanması/değerlendirilmesi zaman zaman içtihat farklılıklarına sebep olmaktadır. Mahkemeler önceden vardıkları hukuksal çözümü tatmin edici ve adil bulmayarak -gerekçelerini göstermek koşuluyla- içtihatlarında değişikliğe gidebilirler. Bununla birlikte hukuk devletin gereklerinden hukuki güvenlik ilkesi, kişilere içtihadın değişmezliği şeklinde bir hak da sağlamamaktadır. Ancak özellikle aynı maddi olaya ilişkin olarak birbirinden farklı yargı kararlarının çıkması toplumun yargıya olan güvenini zedelediği gibi adil yargılanma hakkında da mündemiç olan hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir. Anılan ilkeler gereğince bu tür içtihat farklılıklarının süreklilik arz etmemesi gerekir. Böylesi bir durumun oluşmaması için yargı kararlarında belirli bir istikrarın ve tutarlılığın sağlanması beklenir. Aksi tutumla birbiriyle uyuşmayan mahkeme kararlarının sürüp gitmesi ise yargıya güveni azaltıcı bir etki yapmakta ve hukuki belirsizlik hâli oluşturmaktadır. Böyle bir durumda yüksek yargı organlarının -özen yükümlülükleri gereği- farklı uygulamaları ortadan kaldırmaya yönelik usule ilişkin güvenceleri devreye sokmaları gerekir. Diğer bir ifadeyle yüksek yargı organlarının, hukuki belirsizliklerin bizatihi kaynağı olmaması gerekir.

Yargıtay içinde yer alan dairelerin aynı konuda farklı sonuçlara ulaşmalarının, bir kararın belirli bir daireye düştüğü takdirde onanacağı veya diğer daire tarafından incelendiği takdirde bozulacağı yönünde yapılan değerlendirmelerin, hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerine aykırı olduğu açıktır. Yargıtay ceza daireleri arasında içtihat farklılıklarının oluşması veya aynı dairenin önceki içtihadından dönmesi kaçınılmazdır. AİHM, Yargıtay kararının benzer davalardaki kararlarıyla tutarlılığına ilişkin olarak Hükümete bildirimde bulunmuştur. AİHM'in Hükümete yaptığı bildirimlere bakıldığında ortada sorunlu olarak tanımlanabilecek bir alan bulunduğu görülmektedir. Bu sebeple ceza daireleri arasında oluşan içtihat farklılıklarını giderecek mekanizmaların işletilmesi ve dairenin önceki içtihadından gerekçesini göstermek şartıyla dönmesi konusunda proje kapsamında tematik toplantılar yapılması faydalı olabilir.

➤ **İNHAK'ın D. ADİL YARGILANMA HAKKI başlığı altındaki 11. Kısım "11. AİHM kararları gereği yargılamanın yenilenmesi" üzerine yorumu;**

İNHAK: Başkanlığımız, 1. No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 49. Maddesi ışığında kendisine verilen görevleri eksiksiz olarak yerine getirmekte ve bu doğrultuda AİHM kararlarına konu benzer ihlallerin yaşanmaması için alınması gereken önlemler noktasında da etkin bir rol üstlenmektedir.

Başkanlığımız, AİHM kararlarının dağıtım görevi kapsamında, bünyesinde bulunan tercüme bürosu marifeti ile AİHM kararlarının Türkçe tercümesini yapmakta ve ilgili birimlere açıklayıcı bir not ile birlikte iletmektedir. AİHM ihlal kararının konusunun bir yargılama faaliyetine ilişkin olması halinde kararın Türkçe tercümesi, ihlal nedenini özetleyen açıklayıcı bir not ile ilgili mahkemesine ya da savcılığa gönderilmektedir. Bilgileri olduğu üzere 5271 sayılı yasanın 311/1-f maddesi uyarınca ilgili taraf AİHM kararının kesinleşmesinden sonra bir yıl içinde ilgili mahkemeye yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunabilmektedir. Bu kapsamda bir başvuru yapılması halinde ilgili mahkeme Başkanlığımızdan AİHM kararının tercüme edilmiş halini talep etmekte (kararın tercümesi tamamlanmadan ve ilgili mahkemeye iletilmeden mahkemeye yargılamanın yenilenmesi talebi yapılmış ise) ve kararın tercümesi Başkanlığımızca hızlı bir şekilde tamamlanarak mahkemesine iletilmektedir. Yargılama faaliyetlerine ilişkin AİHM kararları ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi, Hâkimler ve Savcılar Kurulu, yüksek yargı organları ve insan haklarıyla ilgili kurumlara da aynı şekilde iletilmektedir.

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında, 1 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 49. Maddesi ve Anayasamızın 138. Maddesi de dikkate alınarak raporun 244-248. Paragraflarının Başkanlığımız ile ilgili kısımlarının yeniden gözden geçirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

➤ **Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 250. Paragraf üzerine yorumu;**

EGM: 251.paragrafta belirtilen hususun; 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 6'ncı ve 7'nci maddelerinde yer almadığı, bu haliyle Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun Ek 6'ncı ve Ek 7'nci maddelerinin kastedilmek istendiği değerlendirilmektedir. Bahse konu maddelerin polisin ülke genelinde istihbarat toplama ve çalışma yapma yetkisi ile ilgili olduğu, jandarma ve polis sorumluluk alanlarının da farklılık gösterdiği dikkate alındığında, yürürlükteki mevcut kanun maddesinin yeterli olduğu değerlendirilmektedir.

➤ **Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 252. Paragraf üzerine yorumu;**

EGM: 253.paragrafa konu iş ve işlemler Başkanlığımızca PVSK Ek 7'nci madde kapsamında istihbari amaçla tek başına adli delil teşkil etmeyecek şekilde yürütülmektedir. Ancak raporda yer alan hususların adli işlemlerde yoruma açık olduğu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer almasının uygun olacağı, önleyici işlemler ile ilgili olarak da raporda yer alan açıklamada geçen hususların PVSK Ek 7'nci madde altında detaylandırılmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

➤ **Mevzuat Genel Müdürlüğü ve CİGM'in 257. Paragraf üzerine yorumu;**

Mevzuat Genel Müdürlüğü: 258. Paragrafın çıkarılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

CİGM: Bu paragrafın kaldırılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

➤ **Mevzuat Genel Müdürlüğü'nün 260. Paragraf üzerine yorumu;**

Mevzuat Genel Müdürlüğü: Raporda, "CMK'nın 134 üncü maddesinin ikinci fıkrası hükmüne göre cihazların iade edilmesi halinde şüpheli suç teşkil eden çocuk görüntülerine veya Bitcoin ve Monero gibi kripto para hesaplarına tekrar erişimin sağlanabileceği, bu durumda, şüphelinin görüntüleri veya ilgili para miktarını kolluk kuvvetlerinin erişemeyeceği yerlere aktarma tehlikesinin ortaya çıkabileceği" belirtilmiştir.

5271 sayılı Kanununun 134 üncü maddesinin ikinci fıkrası, "(2) Bilgisayar, bilgisayar programları ve bilgisayar kütüklerine şifrenin çözülememesinden dolayı girilememesi veya gizlenmiş bilgilere ulaşılamaması ya da işlemin uzun sürecek olması halinde çözümün yapılabilmesi ve gerekli kopyaların alınabilmesi için, bu araç ve gereçlere el konulabilir. Şifrenin çözümünün yapılması ve gerekli kopyaların alınması halinde, el konulan cihazlar gecikme olmaksızın iade edilir." düzenlemesini içermektedir. Bununla birlikte, fıkranın gerekçesinde, "Bilgisayar, bilgisayar programları ve bilgisayar kütüklerine şifrenin çözülememesinden dolayı girilememesi hâlinde çözümün yapılabilmesi ve gerekli

kopyaların alınabilmesi için bu araç ve gereçlere geçici olarak el konulabilir.” denilerek burada gerçekleştirilen el koymanın geçici el koyma işlemi olduğu ifade edilmiştir.

Belirtmek gerekir ki, her ne kadar genel olarak uygulamada şüpheli veya müdafinin talebi olmaksızın madde kapsamında el konulan cihazların iadesine karar verilmiyor olsa da geçici el koyma akabinde elektronik cihazlarda suç unsuruna rastlanması halinde iade kararı verilmemesi gerektiği, suç unsuruna rastlanılmaması durumunda ise iade kararı verilebileceği düşünülmektedir.

➤ **Adli Tıp Kurumu’nun 280-282. Paragraf üzerine yorumu;**

Adli Tıp Kurumu: Hali hazırda uygulamada bu analizler sadece Adli Tıp Kurumu tarafından gerçekleştirilmemektedir. Adli Tıp Kurumu bünyesinde Adli Bilişim İhtisas Daireleri sadece İstanbul ve Ankara’da bulunmakta olup, siber suçlarla ilgili analizlerin çoğu zaten kolluk bünyesinde olan laboratuvarlarda gerçekleştirilmektedir. Kolluğa bağlı laboratuvarlar tarafından gerçekleştirilen analizlere itiraz durumunda kolluktan bağımsız başka bir kurum tarafından analizlerin yapılabilmesi açısından da Adli Tıp Kurumu bünyesinde bu türden laboratuvarların bulunması önemli olmaktadır.

➤ **Adli Tıp Kurumu’nun 285-286. Paragraf üzerine yorumu;**

Adli Tıp Kurumu: Adli Tıp Kurumu’nun Adalet Bakanlığının bağlı kuruluşu olması sadece idari bir bağlılık olup, bilimsel anlamda yürüttüğü bilirkişilik fonksiyonu açısından bağımsızlığına engel bir durum değildir. Avrupa’nın birçok ülkesinde bu türden laboratuvarlar İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı gibi farklı bakanlıklara bağlı olarak fonksiyon görmektedirler. Bu bağlılık sadece idari teşkilat yapısı açısından personel ve mali düzenlemelerin bir gerekliliği olup, yürütücü fonksiyonlar açısından idari yapılanma şekli karar verme bağımsızlığı önünde bir engel teşkil etmemektedir. Adli Tıp Kurumu yüzyıldan fazla tarihi geçmişi ve bilgi birikimi ile icra etmekte olduğu bilirkişilik görevini bilimsel ilkeler çerçevesinde ve bağımsız bir şekilde yürütmüş ve yürütmeye de devam edecektir.

➤ **Mevzuat Genel Müdürlüğü’nün 286. Paragraf üzerine yorumu;**

Mevzuat Genel Müdürlüğü: Paragrafın çıkarılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

➤ **Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü’nün 289. Paragraf üzerine yorumu;**

Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü: Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, anılan konularda adli yardımlaşmaya ilişkin tüm çalışmaları takip etmekte ve katkıda bulunmaktadır.

➤ **Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü’nün 295. Paragraf üzerine yorumu;**

Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü: Paragrafın “Adalet Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, siber suçlar alanında uluslararası adli iş birliğine yönelik ulusal kapasitenin geliştirilmesinin faydalı olabileceğini ifade etmiştir.” şeklinde değiştirilmesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

➤ **Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü’nün 296. Paragraf üzerine yorumu;**

Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü: Paragrafın “Dolayısıyla, uluslararası adli yardımlaşma konuları da dâhil olmak üzere, adli iş birliğinin artırılması ve iletişimin hızlandırılması amacıyla, Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü tarafından, kılavuz ilke ve şablonların uygulanmasına yönelik genelge güncelleme çalışması yapılmaktadır.” şeklinde değiştirilmesinin yararlı olacağı akla gelmektedir.

➤ **Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 314. Paragraf üzerine yorumu;**

Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü: İlgili paragrafta Türk mevzuatı ve uygulamaları kapsamında "terörizm" olarak nitelendirilen eylemlerin Türkiye'nin adli yardımlaşma talebinde bulunduğu diğer ülkeler tarafından aynı şekilde tanımlanmadığı; bu nedenle muhatap devletlerin tam iş birliği sağlamamasının nedeninin bu devletlerin ifade özgürlüğünü korumak için takınmış oldukları tutumun bir göstergesi olduğu ifade edilmiştir. Cezai konularda uluslararası adli yardımlaşma/istinabe işlemlerinin temelini Avrupa Konseyi bünyesinde akdedilen 1959 tarihli "Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşmaya Dair Avrupa Sözleşmesi" oluşturmaktadır. Anılan Sözleşme uyarınca "arama ve el koyma" talepleri hariç olmak üzere, adli yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesinde çifte cezalandırılabilirlik şartının gerçekleşmesi aranmamaktadır. Bu itibarla, terörizm suçuna ilişkin adli yardımlaşma/istinabe taleplerinin taraf devletlerce yerine getirilmemesinin akdi temeli bulunmadığı ve ilgili devletlerin nesnellikten uzak değerlendirmelerinin sonucu olduğu düşünülmektedir.

➤ **Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 316. Paragraf üzerine yorumu;**

Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü: "adli yardım" yerine 6706 sayılı Kanun'a uygun olarak "adli yardımlaşma" teriminin kullanılmasının tercih edilmesinin gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

Anılan paragrafta, terörizm tanımının kapsamının daraltılması halinde diğer devletler ile kurulacak adli yardım ilişkilerinin kolaylaşabileceğinin, bu şekilde, AİHS kapsamındaki öngörülebilirlik şartının da sağlanabileceği görüşü dile getirilmiştir.

3713 sayılı Kanundaki terör tanımının, konuya dair Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler Sözleşmeleri başta olmak üzere temel uluslararası kaynaklarla uyumlu olarak yorumlandığı ve uygulandığı düşünülmektedir.

➤ **Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 317. Paragraf üzerine yorumu;**

Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü: 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanununun 4. maddesi çerçevesindeki "terör örgütüne fon sağlama" ve TCK'nın 220(7) maddesi çerçevesindeki "terör örgütüne yardım ve yataklık" suçlarının mükerrer olduğu görüşüne ilişkin olarak; Yargıtay içtihatlarında değeri para ile ölçülemeyen yardımın "terör örgütüne yardım ve yataklık" olarak cezalandırıldığı; buna karşılık değeri parayla ölçülebilen yardımın "terör örgütüne fon sağlama" olarak ele alındığı bilinmektedir.

Benzer mahiyetteki Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 13.02.2018 tarihli, 2017/692 E, 2018/41 K. sayılı kararı uyarınca: terör örgütüne veya mensuplarına bilerek ve isteyerek erzak ve yaşam malzemesi (un, tereyağı, şeker, çay, ekme, bulgur, deterjan, koyun, kitap ile dijital kamera vs.) temin edilmesinin "fon sağlanması" niteliğinde olduğu belirtilmiştir.

Uygulamamızda da terörizmin finansmanı suçunun konusu itibarıyla TCK'nın 220/7. maddesinde düzenlenen genel yardım suçunun özel bir türünü teşkil ettiği, bu itibarla aynı mahiyette olmadığı kabul edilmektedir.

Bu bağlamda, özel bir kanunda ayrı bir suç olarak düzenlenen "terör örgütüne fon sağlama" suçuna ilişkin mükerrerlik arz eden bir durum bulunmadığı değerlendirilmektedir.

Bu konu FATF Türkiye 4. Tur Karşılıklı Değerlendirme Raporu'nda da teknik uyum ve etkililik incelemeleri bağlamında gündeme getirilmemiş ve eleştiri konusu yapılmamıştır.

➤ **MASAK'ın 317. Paragraf üzerine yorumu;**

MASAK: (315, 316, 317. Paragraflar üzerine) Ülkemiz tarafından karşılıklı değerlendirme süreci içerisinde FATF'a sunmuş olduğumuz karara göre değeri para ile ölçülebilen tüm unsurlar terörizmin finansmanı

suçunun konusunu oluşturmakta olup bu kapsamda değerin küçük ya da büyük olması suçun oluşumuna etki etmemekte ancak suça ilişkin verilecek cezai müeyyide kapsamında dikkate alınabilmektedir. Dolayısıyla terörizmin finansmanı kapsamında kriter belli olup düşük ve yüksek değerlerde fon sağlanmasının cezalandırıldığı örnek vakalar da bulunmaktadır. Örneğin mektup içeriğinde “keşke biz de dağlarda sizler gibi savaşabilseydik ama elimizden ancak bu kadar geliyor” notu eşliğinde 5TL iliştilmesi de mahkemelerimiz tarafından da terörizmin finansmanı suçu sayılmıştır.

Ayrıca FATF’ın 5.4 Metodoloji kriteri ile “International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism” in 2. Maddesi uyarınca zorunlu kılındığı üzere ülkemizde de fonun terörist ya da terör örgütüne “sunulma amacı” önem arz etmemekte, diğer bir deyişle sunulan fonun bir terör saldırısı ya da bir terör faaliyeti ile bağlantısı aranmamaktadır.

Yukarıda yapılan açıklamalar ışığı altında TCK 220 / 7 ve 314 / 2 maddelerinin uygulaması ancak “değeri para ile ölçülemeyen” unsurlara ilişkin mümkün olup bu kapsamda 6451 SK ile 5237 SK arasında açık ve sarıh bir ayırım bulunmaktadır. Bu çerçevede bir değerlendirme ancak “değerinin para ile ölçülebilmesi” kriteri kapsamında mümkündür.

➤ **MASAK’ın 320-323. Paragraf üzerine yorumu;**

MASAK: (320, 321, 322, 323’e yönelik): FATF tarafından yapılan ayrıntılı değerlendirme sonucunda 6415 SK 4. Maddesi uyarınca terörizmin finansmanı suçuna yönelik verilecek cezaların artırılması haricinde bir öneri getirilmemiştir. Ayrıca yukarıdaki 315, 316 kapsamındaki açıklamalar da bu kapsamda dikkate alındığında bu çerçevede herhangi bir mevzuat değişikliğine ihtiyaç bulunmadığı değerlendirilmektedir.

Bu nedenle 320.-321.-322.-323. Paragrafların bu şekilde revize edilmesi gerekmektedir.

➤ **MASAK’ın 325. Paragraf üzerine yorumu;**

MASAK: 325. Paragrafla ilgili olarak iki hususun düzeltilmesi gerekmektedir.

Birincisi, finansal istihbarat birimi olunması MASAK’ın kendisini bu şekilde tanımlaması ile ilgili bir durum değil, MASAK’a 5549 sayılı Kanunla verilen yetkilerin bir sonucudur.

İkinci husus, MASAK soruşturmacı bir birim olmayıp, CMK Madde 128 de MASAK’a böyle bir yetki vermemektedir. CMK 128 kapsamında sayılan diğer birimler gibi MASAK da soruşturma yürütmekte olan adli kolluk birimleri arasında sayılmamaktadır. İlgili madde uyarınca rapor talep edilebilecek kurumlar “soruşturma” yürütmemekte, yalnızca suçtan elde edilen değerin tespitine ilişkin teknik destek sağlamaktadırlar. El koyma işlemi CMK 128(9) maddesinde belirtildiği üzere ancak hâkim tarafından yapılabilir ve MASAK ya da diğer kurumlar bu anlamda yetkilendirilmemiştir. Ayrıca el koyma ile TCK 54 ve 55. Maddeleri ile düzenlenen müsadere birbiriyle karıştırmamalıdır zira müsadere hükmün kesinleşmesine bağlanmıştır ve hâkim tarafından hükmedilebilir.

Bu nedenle 325. Paragrafın aşağıdaki şekilde revize edilmesi gerekmektedir:

“325. MASAK, kendini idari bir Finansal İstihbarat Birimidir olarak tanımlamaktadır. Buna göre, MASAK, finansal kuruluşlar ve kolluk arasında “tampon” görevi gören, merkezi ve bağımsız bir idari yapıdır.

➤ **MASAK’ın 326. Paragraf üzerine yorumu;**

MASAK: 326. Paragraf ile ilgili olarak MASAK delil toplayan bir fonksiyona sahip olmayıp, MASAK’ın ürettiği mali istihbarat soruşturma sürecinde kolluk kuvvetleri ve savcılıkların delillendirme çalışmalarına katkı sağlayan bir niteliktedir.

Bu nedenle 326. Paragrafın aşağıdaki şekilde revize edilmesi gerekmektedir:

“MASAK delil toplayan bir fonksiyona sahip olmayıp, MASAK’ın ürettiği mali istihbarat soruşturma sürecinde kolluk kuvvetleri ve savcılıkların delillendirme çalışmalarına katkı sağlayan bir niteliktedir.

326. MASAK yetki alanının istihbarat ve analizle sınırlı olduğu ifade etmesine rağmen uygulamada, savcılık ve kolluk için mali müfettiş raporlarına benzer nitelikte finansal veri raporları hazırlamaktadır.

Sonuç olarak, delil zincirine dâhil olan raporlarıyla birlikte aslen karma bir rol icra ettiği söylenebilir. Yargıtay, MASAK'ı sadece istihbarat değil, delil de toplayan bir kurum olarak görmektedir.”

➤ **MASAK'ın 328. ve 330. Paragraf üzerine yorumu;**

MASAK: 328. ve 330. Paragraf ile ilgili olarak şu hususun dikkate alınmasının önemli olduğu değerlendirilmektedir: 5549 Sayılı Kanun'un 7. ve 9. Maddeleri ile 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 231. Maddesinin 1 nci fıkrası uyarınca MASAK karapara aklama ve terörizmin finansmanı ile mücadele çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşları, gerçek ve tüzel kişiler ve tüzel kişiliği olmayan kuruluşlardan her türlü bilgi ve belgeyi edinme yetkisine sahiptir.

Bu nedenle 328. ve 330. Paragrafların aşağıdaki gibi revize edilmesi gereklidir:

“328. MASAK mahkeme kararı veya emri olmaksızın UYAP verilerine, vergi bilgileri, banka hesap ve işlemleri ve tapu kayıt bilgilerine erişebilmektedir. 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanunun 7. ve 9. maddesi ile 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 231. Maddesinin 1 nci fıkrası talep etmesi halinde MASAK'ın kamu kurum ve kuruluşları, gerçek ve tüzel kişiler ve tüzel kişiliği olmayan kuruluşlardan bilgi ve belge toplamayabilmesini hükme bağlar.”

“330. Ayrıca, 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanunun 14. maddesi uyarınca, MASAK tarafından talep edilen bir materyalin sunulması yükümlülüğüne uyulmaması halinde uygulanan cezai yaptırımlar ile de desteklenmektedir.”

➤ **MASAK'ın 331. Paragraf üzerine yorumu;**

MASAK: 331. Paragraf ile ilgili olarak, adli istinabe soruşturma ve kovuşturma süreçlerine ilişkin bilgi paylaşımına imkân veren hukuki bir araç iken EGMONT tamamen mali istihbarat birimleri arasında mali istihbarat paylaşımını sağlayan bir platformdur.

Bu nedenle 329. Paragrafın aşağıdaki şekilde revize edilmesi gerekmektedir:

“331. Ayrıca, MASAK, Egmont Grubu gibi diğer uluslararası istihbarat paylaşım anlaşmalarından faydalanabilmektedir.”

➤ **MASAK'ın 333. Paragraf üzerine yorumu;**

MASAK: 333. Paragrafın aşağıdaki şekilde düzeltilmesi gerekmektedir:

333. “Bu bağlamda, MASAK'ın iki rolü olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi, kara para aklama ve terörizmin finansmanı şüphesine ilişkin değerlendirmelerde bulunmak için bilgi ve mali istihbarat toplama, diğeri ise bu değerlendirmelerini ihtiyaç duyulan hallerde savcılıklar, mahkemeler, kolluk kuvvetleri ve ilgili diğer kamu kurumlarıyla paylaşmaktır.”

➤ **MASAK'ın 339. Paragraf üzerine yorumu;**

MASAK: 339. Paragrafta yapılan değerlendirmenin hatalı olduğu düşünülmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanunun 7. ve 9. maddesi ile 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 231. Maddesinin 1 nci fıkrası uyarınca MASAK'ın bilgi ve belgeye erişimi Kanun'a dayalı bir yetkidir.

Bu nedenle 339. Paragrafın tamamen silinmesinin gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

➤ **MASAK'ın 341. Paragraf üzerine yorumu;**

MASAK: 341. Paragrafla ilgili olarak; uluslararası standartlar gereğince MASAK bir mali istihbarat birimi olarak mali araştırma yapabilmelidir. Yanlış olan mali soruşturmaların MASAK tarafından yapılmasıdır.

341. Bu nedenle MASAK'ın mali araştırma yapma fonksiyonunu ayrıştıran bir mevzuat değişikliği hatalı bir öneri olduğu düşünülmekte ve 341. Paragrafın silinmesi gerekmektedir.

➤ **MASAK'ın 350. Paragraf üzerine yorumu;**

MASAK: 350. Paragrafla ilgili olarak; 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 231. Maddesi 3 ncü fıkrası gereğince görev alanına giren konuların araştırılması ve incelenmesi için, 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanunun 2. Maddesinde sayılan diğer kurumların denetim elemanları MASAK tarafından görevlendirebilir.

Bu nedenle 350. Paragrafın aşağıdaki şekilde revize edilmesi gerekmektedir:

“350. MASAK raporlarında görülebilecek eksikliklere ilişkin kurum içi bir güvence sistemi mevcuttur. Bu bağlamda, MASAK'ta görevli personel tarafından hazırlanan raporlar, gerekli standartların sağlanıp sağlanmadığının kontrolü için kurum içinde görevli bir komisyon tarafından okunmaktadır.”

➤ **MASAK'ın 350 & 351. Paragraf üzerine yorumu;**

MASAK: 350. ve 351. Paragraf ile ilgili olarak; şu hususun altının çizilmesinde fayda vardır. MASAK soruşturma sürecinde kolluk kuvvetlerine ve savcılara istihbari katkı vermekte, kimi zaman ise MASAK'ın sunduğu bu çalışmalar kovuşturma sürecinde mahkemeler tarafından delil olarak kullanılabilir.

Dolayısıyla soruşturma sürecindeki kullanılan bilgilere, istihbari mahiyette olması ve soruşturmanın gizliliği kuralı gereğince itiraz edilmesi mümkün değildir. Ancak, bu bilgiler kovuşturma aşamasında mahkemede delil hüviyeti kazandığı için itiraz edilmesi pek tabii mümkündür.

Bu nedenle 350. ve 351. Paragrafların silinmesi gerekmektedir

➤ **Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 355. Paragraf üzerine yorumu;**

Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü: Adli birimler (Adli yönü) ile MASAK ilişkisi, görüş sorma veya mütalaa alma şeklinde değil, esasa yönelik rapor alınması ile sınırlı tutulmalıdır. Belirli katalog suçlarla sınırlı tutulmalı ve rapor alınması istemlerine nihai olarak olumsuz cevap verilerek evrakın iadesi yerine Adli Tıp Kurumu uygulamasında olduğu gibi savcılık veya mahkemece rapor istendiğinde hangi eksikliklerin giderilmesi halinde rapor tanzim edilebileceği açıkça MASAK tarafından bildirilmelidir. Bu şekilde gereksiz zaman kaybının önüne geçileceği değerlendirilmektedir.

➤ **MASAK'ın “5. BM Yaptırımlarının uygulanabilirliği” kısmı üzerine yorumu (Paragraf 362'de görüldüğü üzere yorumlar yansıtılmıştır);**

MASAK: Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 14(6) maddesine göre isim benzerliklerine ilişkin itirazlar MASAK'a yapılmaktadır. Söz konusu başvuruların haklı bulunması durumunda söz konusu dondurma kararları ivedilikle düzeltilmektedir.

Bu nedenle 362. paragrafın kaldırılması gerekmektedir.

MASAK: 362. No'lu paragrafın açıklamasında yer alan itiraz sonucunda MASAK tarafından verilecek karar ile Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren dondurma kararı niteliği itibarıyla “idari bir karar” olup bu çerçevede İdare Hukuku çerçevesinde dava edilebilmesi mümkündür. Bu husus FATF raporunun 173. Sayfasının 6.6(c) kısmında da açıkça ifade edilmektedir.

CİGM: Yukarıdaki paragrafla uyumlu olacak şekilde paragrafın kaldırılması ve ilgili diğer paragrafların yeniden gözden geçirilmesi uygundur.

Mevzuat Genel Müdürlüğü: Raporda “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından belirli yaptırımların kabul edilmesi halinde, yaptırımların hedefindeki kişinin BM Güvenlik Konseyi listesinde belirtilen kişi olmadığı gerekçesiyle itiraz etme hakkı vardır. İsim benzerliklerine dayalı olarak haksız bir şekilde mal varlığı dondurulan kişiler açısından bu büyük bir önem arz etmektedir. Ancak, şu anda bu şekilde listede adı geçen biri için belirlenmiş bir itiraz yolu mevcut değildir.” hususlarına değinilmiştir.

Bilindiği üzere 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti'nin "Yargı yolu" başlıklı 125 nci maddesinde idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanununun "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları" başlıklı 5 inci maddesi kapsamında Cumhurbaşkanının malvarlığının dondurulması ilişkin aldığı kararlar Danıştay nezdinde dava açılabilir.

Ayrıca 31/05/2013 tarihli ve 28633 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğinin 14 üncü maddesinin altıncı fıkrasında " Cumhurbaşkanınca alınan malvarlıklarının dondurulması kararlarının uygulanması sırasında isim benzerliği, yanlış veya eksik kimlik bilgileri ve benzeri sebeplerle ortaya çıkabilecek hatalı dondurma işlemlerinin düzeltilmesine ilişkin itirazlar, gerekçeleriyle birlikte yazılı olarak varsa ilgili belgelerin de eklenmesi suretiyle Başkanlığa yapılır. Başkanlık tarafından itirazların uygun bulunması halinde, bu maddede anılan kurum ve kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişilere ivedilikle bildirilmesi suretiyle hatalı dondurma işlemlerinin düzeltilmesi sağlanır." hükmü düzenlenmektedir.

Sonuç itibarıyla Cumhurbaşkanınca alınan malvarlığı dondurulması kararlarına yönelik gerek Danıştay nezdinde gerekse de maddi hatalardan kaynaklanan yanlışlıkların düzeltilmesi amacıyla Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığına başvurulabileceğinden dolayı itiraz mekanizmasının bulunduğu, bu nedenle mevzuat düzenlemesine ihtiyaç olmadığı düşünülmektedir.

MASAK: Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 12(2) maddesi uyarınca malvarlığı dondurma kararları içeriğinde bu karara karşı başvurulabilecek kanun yolları belirtilmektedir. Örneğin www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/11/20181127-1.pdf linkinde de görüleceği üzere kararın ikinci maddesi bu hususu içermektedir. Ayrıca yine aynı yönetmeliğin 16(1)(b) maddesi uyarınca MASAK BMGK Kararlarına karşı ilgili kişi, kuruluş ve organizasyonların itirazlarını da Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla BMGK'ya iletmek ile mükelleftir.

Bu nedenle 362. paragrafın kaldırılması gerekmektedir:

➤ **Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 360. Paragraf üzerine yorumu;**

Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü: Söz konusu paragrafta savcılık ve kolluk temsilcilerinin, genel olarak terörizmin finansmanının soruşturulması için nelere ihtiyaç duyulduğuna dair bilgi eksiklikleri olduğunu, ayrıca, özellikle terör örgütlerinin banka ve finans sistemlerini kullanmamasına dayalı olarak karşılıklı adli yardımlaşma anlamında bazı sorunlar yaşandığı görüşünü ileri sürdükleri belirtilmektedir.

Bu hususta hâkim ve savcılar ile adaylara yönelik gerek meslek içi, gerek meslek öncesi eğitim faaliyetlerinin önem taşıdığı düşünülmektedir.

➤ **Yargıtay 2. Ceza Dairesi'nin önceki "T. 6 Temyiz aşamasında tutukluluğun devamına ilişkin otomatik bir değerlendirme yapılması (§ 134)" üzerine yorumu;**

Yargıtay 2. Ceza Dairesi: Bilindiği üzere, Yargıtay Ceza Dairelerine tutuklu dosya geldiğinde öncelikli olarak ele alınmakta ve esastan incelenerek karara bağlanmaktadır. Ek tebliğname düzenlenmesi gibi herhangi bir eksiklik olduğunda bu eksiklik giderildikten sonra dosyanın incelenmesi tamamlanmakta, ek tebliğname için dosya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına tutuklu olduğu yazılarak gönderildiğinden, uzun süre tutuklu kalma gibi bir durum bulunmamaktadır.

➤ **Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün T. 26 üzerine yorumu;**

Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü: T.24 ve T.25 incelendiğinde, "siber suçlar alanında çalışan çeşitli ulusal kurumların ortak kullanımına açık merkezi bir dosya sistemi geliştirilmesi" ve "sözleşme taraflarınca talep edilen delillerin korunması için koordinasyondan

sorumlu merkezi bir savcılık birimi kurulması"na ilişkin Budapeşte Sözleşmesi'nde herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

➤ **CİGM'nin T. 26 üzerine yorumu;**

CİGM: Bu tavsiyenin kaldırılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

➤ **CİGM'nin T. 28 üzerine yorumu;**

CİGM: Bu tavsiyenin kaldırılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

➤ **Yargıtay 2. Ceza Dairesi'nin önceki T. 84 üzerine yorumu;**

Yargıtay 2. Ceza Dairesi: AİHM ve AYM içtihatlarının Adalet Akademisinde stajyer hâkim ve savcılar için uygulanan müfredata dâhil edilmesine, hâkim ve savcılara bu kanunda seminer düzenlenmesine ilişkin tavsiyelerin olumlu olduğu değerlendirilmektedir.

GENEL NİTELİKLİ ELEŞTİRİLER:

1- Her ne kadar, atıfta bulunulan AİHM kararları 2015 yılı ve sonrasında verilmiş olsa da ihlal kararlarına konu olayların 2000'li yılların başlarına kadar uzandığı göz önüne alındığında, raporun "yasal gelişmeler" başlığı altında belirtilen mevzuat değişikliklerinin oldukça dar kapsamlı olduğu ve ilgili alanlarda özellikle 2002 ve sonrasında yapılan birçok reformu kapsamadığı değerlendirilmektedir. Bu nedenle raporun yeniden gözden geçirilerek yapılan mevzuat değişiklikleri sonucu ihlal gerekçeleri ortadan kalkan AİHM kararlarına atıf yapılmamasının ya da "yasal gelişmeler" başlığı altındaki mevzuat değişikliklerinin kapsamının aynı doğrultuda genişletilmesinin ve aynı zamanda ilgili kararların yanına ayrıca ihlale neden olan mevzuatın değiştirildiği notu düşülmesinin uygun olabileceği değerlendirilmektedir.

Ayrıca, münferit kötü uygulama örnekleri yerine halen devam eden sistematik sorunlar üzerine odaklanmak, bir konuya ilişkin ihlal sayıları/oranları üzerinden çıkarım yapmanın daha isabetli olacağı düşünülmektedir.

2- **Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı:** Başsavcılık, 30/09/2019 tarihli Cezai Konularda Usuli Teminatlar başlıklı yazılarında cinsel istismar suçlarıyla ilgili sorun ve çözüm önerilerine raporda yer verilmemesi nedeniyle tekrar belirtmişlerdir.

Sorun- Cinsel istismar mağduru çocukların ifadelerinin alınması ve muayenelerinin yapılmasında önemli bir role sahip olan çocuk izlem merkezlerinin mevzuat alt yapı ve fiziksel alt yapı problemleri olduğu dile getirilmiştir.

Sunulan Çözüm Önerileri:

Çocuk izlem merkezlerinin mevzuat alt yapısının tamamlanması

Mali yönden desteklenmesi

Ülke çapında yaygınlaştırılması

Bu merkezlerde görev alacak C. Savcısı, avukat ve pedagogların mesleki eğitime tabi tutulup uzmanlaşması.

3- **Yargıtay 18. Ceza Dairesi:** Raporda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından ihlal kararı verilmesine sebep olan hadiselerle ilgili verilen örnekler incelendiğinde, genel olarak mevzuat kaynaklı olmadığı çoğunlukla kötü uygulama örnekleri olarak değerlendirilmesinin mümkün olduğu düşünülmüştür. Öte yandan, bu hususta ilgili birimler tarafından hakimler ve savcılara verilecek gerek meslek öncesi, gerekse meslek içi eğitimin sorunların çözümünde rol oynayacağı dikkate alınmalıdır.

Olumsuz uygulama örneklerinin temelinde ise halen görev yapan hâkim ve Cumhuriyet savcılarının büyük çoğunluğunun meslek kıdemlerinin yeterli olmaması büyük rol oynamaktadır. Bununla

birlikte, rutin teftişlerin süratle yerine getirilmesinin de olumsuz uygulama örneklerini azaltmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

Öte yarıdan, raporda mevzuat değişikliği teklif edilen hususlarla ilgili olarak Adalet Bakanlığı tarafından kamuoyuna duyurulan Yargı Reformu Strateji Belgesi ve bu kapsamda yapılan 17/10/2019 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla büyük ölçüde sorunların çözümü yolunda adımlar atılmış olup, bunun devamı niteliğindeki kanunların çıkarılacağı da ifade edilmektedir. Bununla birlikte, söz konusu mevzuat değişikliklerinin uzun soluklu, akademik camiadan ve uygulamadan katılımcıların yer alacağı çalışına grupları tarafından yapılacak değerlendirmeler sonrasında yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Yasak delillerle ilgili olarak ise, Dairemiz uygulamasında; bu tür delillerin kullanılmayacağına ilişkin çok sayıda yerleşmiş içtihadımız bulunmaktadır. Bu tür delillere dayanılarak verilen mahkûmiyet kararları, sanık hakkında başkaca bir delil yoksa bozulmaktadır.

- 4- **Asayiş Daire Başkanlığı:** Polis Merkezi Amirliklerine müracaatta bulunan vatandaşların (müşteki, şüpheli, bilgi sahibi, mağdur) işlemleri sistem üzerinden yapılmakta ve kayıt altına alınmaktadır. Herhangi bir konu ile ilgili bilgi alma amacıyla gelen vatandaşların bilgileri ise mevzuatta bununla ilgili bir düzenleme bulunmadığından kayıtları alınmamaktadır.

Polis Merkezi Amirliklerinde kayıt yapan çevre ve bina içi kamera sistemleri bulunmaktadır. Şüpheli olarak nezarethaneye konulan şahıslar hakkında yapılan tüm iş ve işlemler Nezarethane Talimatnamesi doğrultusunda yapılmakta ve nezarethane kayıt defterine kaydedilerek ses ve görüntü kaydı yapabilen kamera sistemlerince izlenmektedir. Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğince nezarethane, nezarethane kayıt defteri ve ifade alma odalarının denetimi yetkili amirler tarafından yapılmaktadır.

Polis Merkezi Amirliklerinde çalışan personellere Polis Merkezi Amirleri Eğitici Yetiştirme Kursunu almış rütbeli personel tarafından belirli dönemlerde Polis Merkezleri Temel Eğitim Kursu verilmektedir.

- 4-**Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı:** Bu itibarla; söz konusu rapor kapsamında kolluk personeline yönelik eğitimlere ağırlık verilmesi, uluslararası iyi uygulama örneklerini kapsayan bir kolluk kılavuzu ve adli makamlarla iş birliğinin güçlendirilmesi gibi çalışmalar yapılmasının, kolluk soruşturma kapasitesinin artırılmasına ve ülkemizdeki mevcut ceza adalet sisteminin işleyişine fayda sağlayacağı mütalaa edilmektedir.

- 5-**Terörle Mücadele Daire Başkanlığı:** Ülkemiz FATF IV. tur karşılıklı değerlendirmesi MASAK Başkanlığında diğer paydaş kurumların katılımıyla birlikte gerçekleştirilmiş olup anılan raporda kara para aklama ve terörizmin finansmanı ile mücadele konularında dile getirilen tavsiye ve eleştirilere detaylı açıklamaların MASAK Başkanlığından temin edilebileceği değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda terörizmin finansmanı ile mücadelenin daha etkin şekilde yürütülmesi amacıyla Daire başkanlığımız merkez ve taşra teşkilatı bünyesinde 81 ilde Terörizmin Finansmanı ile Mücadele birimleri kurulmuştur. Bununla birlikte terörizmin finansmanı ile mücadelede yer alan birimlerin faydalanması amacıyla "Terörizmin Finansmanı ile Mücadele Rehberi" yayımlanmış, ayrıca mücadelede yer alan personelin daha nitelikli hale gelmesi bakımından eğitim faaliyetleri devam etmektedir.

Ayrıca, raporda yer alan "mülakat" konusu ile ilgili ise adli kolluk olarak suç sonrası iş ve işlemler Cumhuriyet Savcısının talimatları doğrultusunda 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği kapsamında mevzuata uygun şekilde yürütülmektedir.

NOTLAR:

- 1- **Türk Ceza Hukuku Derneği** rapora özgü bir görüş bildirmemiş olup 2 Ekim 2019 tarihli Yargı Bağımsızlığı hakkındaki raporu göndermiştir.

EK 3. Taslak rapor hakkındaki yorumlardan raporda yer verilmeyenlerin listesi

Aşağıdaki yorumlara Raporda yer verilmemiştir:

- Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, 31. paragrafta belirtilen sorunların esasen İdari Yargı ve Disiplin Hukukuna ilişkin olup Ceza Yargılaması ile doğrudan ilgili olmadığını, bu nedenle raporda yer almamasının yerinde olacağını belirtmiştir;
- Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, 59. paragraftaki ifadelerin farklı şekilde dile getirilmesini önermişlerdir;
- Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, 157. paragrafta yer alan, polis yapılarındaki bağımsızlık ve profesyonelliğin güçlendirilmesi ve ihtisaslaşmanın arttırılmasına yönelik tavsiyeye yer verilmemesinin uygun olacağı görüşündedir;
- Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, 158. paragrafta yer alan, protokol önerisi yerine, Yönetmelik veya Kanun değişikliği yönündeki bir önerinin uygulamada daha etkili sonuç doğuracağı görüşündedir;
- Mevzuat Genel Müdürlüğü, ilk derece mahkemelerinin kararlarında gerekçelerin yetersiz olması sorununun, 208. paragrafta önerildiği gibi Bölge Adliye Mahkemelerine ilgili kararları bozma yetkisi tanımak yerine, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ve Türkiye Adalet Akademisi aracılığıyla çözülebileceği görüşündedir;
- Mevzuat Genel Müdürlüğü, 268. ve 270. paragraflarda yer alan sırasıyla a) ülke içindeki farklı yetki bölgelerindeki siber suçlara ilişkin soruşturmalar için merkezi bir dosya sistemi oluşturulması ve b) Budapeşte Sözleşmesi'nin tarafları tarafından talep edilen delillerin korunmasıyla ilgilenmek için koordinasyondan sorumlu merkezi bir savcılık biriminin kurulması tavsiyelerine yer verilmemesinin uygun olacağı görüşündedir;
- Mevzuat Genel Müdürlüğü, 306. paragrafta İnternet Kanunu'nda yapılması tavsiye edilen değişikliklerin gereksiz olduğu, zira mevcut mevzuat ve Anayasa'nın ilgili sorunları ele almak için yeterli olduğu görüşündedir;
- Ceza İşleri Genel Müdürlüğü 309. ve 310. Paragraf ile ilgili, AİHS madde 10 yani ifade özgürlüğü konusu proje kapsamında ele alınan bir konu değildir şeklinde bir yorumda bulunmuştur;
- Mevzuat Genel Müdürlüğü, terörizm tanımının AİHS'nin öngörülebilirlik koşulunu sağladığı ve dolayısıyla 322. paragrafta yer alan, mevzuatın gözden geçirilmesine yönelik tavsiyenin gereksiz olduğu görüşündedir;
- Mevzuat Genel Müdürlüğü ve MASAK, 339. paragrafta yer alan, MASAK'ın ya mali soruşturma faaliyetlerini üstlenmeyi bırakarak yalnızca Finansal İstihbarat Birimi olarak hizmet vermeye devam etmesi ya da bölünmesi ve her bir rolü farklı birimlerin üstlenmesine yönelik tavsiyeye yer verilmemesinin uygun olacağı görüşündedir;
- Mevzuat Genel Müdürlüğü, 340. ve 341. paragraflarda yer alan, a) MASAK tarafından üstlenilen roller hangi kurum tarafından yerine getirilirse getirilsin, bu kurumun AİHS'nin 6. ve 8. maddeleri ile CMK'nın 64(2) maddesi gerektirdiği güvencelerle bağlı olması ve b) MASAK (veya bu işlevi yerine getirecek yeni makamlar) tarafından hazırlanan materyalin bir delil değil istihbarat raporu olacağından, dava dosyasında yer almaması gerektiğine dair tavsiyelere yer verilmemesinin uygun olacağı görüşündedir;
- Mevzuat Genel Müdürlüğü ve MASAK, 343. paragrafta yer alan, MASAK'ın mevcut rollerini üstlenecek organların özerkliğini garanti altına alan bir yasal dayanak sağlanmasına yönelik tavsiyeye yer verilmemesinin uygun olacağı görüşündedir;
- Mevzuat Genel Müdürlüğü ve MASAK, 350. paragrafta yer alan, a) mali soruşturma raporlarına maddi hatalar dışında itiraz yolunun açılması ve b) soruşturmaya konu olan kişinin soruşturma sonuçları hakkında, gizlilik temelinde ve delillere mahkeme önünde itiraz edebileceği konusunda bilgilendirilmesine yönelik tavsiyeye yer verilmemesinin uygun olacağı görüşündedir. Buna karşın, önerilen itirazın mahkeme aşamasından önce olması ve delillere itirazların kapsamının çok kısıtlı olması tavsiye edilmemektedir;

- Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 359. ve 360. paragraflarda yer alan, MASAK (veya bu işlevi yerine getirecek yeni makamlar), hâkim ve savcılar ve düzenli toplantılar ve çalıştaylar hakkındaki tavsiyeler yerine, yargı birimleri ve MASAK arasındaki ilişkinin, görüş sormak yerine esas hakkında raporlar almak ile sınırlı olması gerektiği görüşündedir. Dahası bu, bazı katalog suçlar ile sınırlı olmalı ve raporlama ve belgelerin geri çevrilmesi taleplerinin reddedilmesi yerine, MASAK, Finansal İstihbarat Birimi faaliyetinde olduğu gibi, mahkeme tarafından talep edilen raporlama için giderilmesi gereken eksiklikler hakkında açıkça bilgi vermelidir. Böylece gereksiz zaman kaybının önüne geçileceği düşünülmektedir;
- Mevzuat genel Müdürlüğü, 363. paragrafta yer alan, kara para aklama ve finansal terörizm suçları için ülke çapında işleyecek merkezi bir savcılık mekanizması kurulmasına yönelik tavsiyeyle bağlantılı olarak mevcut hükümlerin yeterli olduğu görüşündedir. Buna ek olarak, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü 366. paragrafta önerilen mekanizmanın gündemde olmadığını belirtmiştir; ve
- Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 380. paragrafta önerildiği üzere yeni rehberler ve şablonlar hazırlamak yerine mevcut genelgelerin güncellenmesinin daha uygun olacağını ileri sürmüştür.

Ek 4. Birinci Mevzuat İhtiyaç Analizi Ziyareti Programı

6-8.11.2019, Ankara

Wednesday 06/11/2019 Çarşamba		
Meeting with MASAK	09:00	MASAK ile toplantı
Meeting with prosecutors of Ankara Courthouse Prosecutors dealing with organised crimes– Prosecutors dealing with terror crimes – Prosecutors dealing with cybercrimes – Prosecutors dealing with general investigation–	11:15	Ankara Adliyesi Savcıları ile toplantı - Organize suçlar hususunda çalışan savcılar - Terör suçları hususunda çalışan savcılar - Bilişim suçları hususunda çalışan savcılar - Genel Soruşturma hususunda çalışan savcılar
Meeting with Constitutional Court	14:30	Anayasa Mahkemesi ile Görüşme (<i>Anayasa Mahkemesi binası</i>)
Thursday 07/11/2019 Perşembe		
Meeting with MOJ-General Directorate of Foreign Affairs and EU	09:00	Adalet Bakanlığı - Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü ile Görüşme
Meeting with MOJ-Department of Human Rights	10:45	Adalet Bakanlığı - İnsan Hakları Daire Başkanlığı ile Görüşme
Meeting with Court of Cassation	14:00	Yargıtay ile Görüşme
Meeting with Ankara Bar Association	17:30	Ankara Barosu ile Görüşme
Friday 08/11/2019 Cuma		
Organised Crime Departments of Gendarmerie and DG Security	09:00	Jandarma ve Emniyet Genel Müdürlüğü Organize Suçlar Daireleri ile Görüşme
Cybercrime Departments of Gendarmerie and DG Security	10:45	Jandarma ve Emniyet Genel Müdürlüğü Siber Suçlar Daireleri ile Görüşme
Anti-Terror Departments of Gendarmerie and DG Security	14:00	Jandarma ve Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele Daireleri ile Görüşme
Public Security Departments of Gendarmerie and DG Security	15:30	Jandarma ve Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daireleri ile Görüşme
End of Program	18:00	Program Sonu

Ek 5. İkinci Mevzuat İhtiyaç Analizi Ziyareti Programı

17-20 Aralık 2019, İstanbul

Tuesday 17/12/2019 Salı

İstanbul Bar Association Centre for Fair Trial Tracking Personal Data Protection Committee Information Technology Law Committee Human Rights Centre Centre for Criminal Procedure Code	09:30	İstanbul Barosu ile toplantı Adil Yargılanma Takip Merkezi Kişisel Verilerin Korunması Komisyonu Bilişim Hukuku Komisyonu İnsan Hakları Merkezi CMK Uygulama Servisi
Turkish Penal Law Association	11:30	Türk Ceza Hukuku Derneği ile toplantı
The Banks Association of Turkey	15:00	Türkiye Bankalar Birliği ile toplantı

Wednesday 18/12/2019 Çarşamba

Çağlayan Courthouse (First instance)

Çağlayan Adliyesi

Meeting with Prosecutors Prosecutors dealing with Organized Crimes, Cybercrime, anti-Terror issues	09:00	Savcılar ile toplantı Organize Suçlar Siber suçlar Terörle Mücadele
Meeting with Criminal Peace Judges	11:00	Sulh Ceza Hâkimleri ile toplantı
Meeting with Judges of the Courts of Assize	14:00	Ağır Ceza Hâkimleri ile toplantı

Thursday 19/12/2019 Perşembe

Court of Appeals – Kartal

Bölge Adliye Mahkemesi– Kartal

Meeting with Prosecutors Prosecutors dealing with anti-terror issues and organised crimes Prosecutors dealing with detention and the right to a fair trial	10:00	Savcılar ile toplantı Terörle mücadele ve siber suçlarla ilgili savcılar Tutukluluk ve adil yargılanma ile ilgili diğer savcılar
Meeting with Criminal Judges Chambers dealing with anti-terror issues and organised crimes Chambers dealing with detention and the right to a fair trial	14:00	Ceza hâkimleri ile toplantı Terörle mücadele ve siber suçlarla ilgili dairelerin hâkimleri Tutukluluk ve adil yargılanma ile ilgili diğer dairelerin hâkimleri

Friday 20/12/2019 Cuma

Forensic Medicine Institution Evidences – Digital evidences Specialized department of digital forensics.	09:30	Adli Tıp Kurumu ile toplantı Deliller – Dijital deliller Adli bilişim ihtisas dairesi
Debriefing Sharing preliminary findings with the Ministry and the project staff	14:00	Değerlendirme Toplantısı Bakanlık ve Proje yetkilileri ile ilk bulguların paylaşımı
End of the Programme	16:00	Programın sonu

Ek 6. Mevzuat İhtiyaç Analizi Ziyaretleri Kapsamında Görüşülen Kişilerin Listesi

A. Mevzuat İhtiyaç Analizi ilk toplantısı (6-8 Kasım 2019, Ankara)

Hazine ve Maliye Bakanlığı (Mali Suçlar Araştırma Kurulu)

Ö. Artun AKTİMUR	Hazine ve Maliye Uzmanı
Çağatay USLUOĞLU	Hazine ve Maliye Uzmanı
Saygın GÖKÇE	Hazine ve Maliye Uzmanı

Ankara Adliyesi

Mahmut Kaan YÜKSEL	Cumhuriyet Savcısı
Ekrem ÖZPOLAT	Cumhuriyet Savcısı
Ferhat CELALOĞLU	Cumhuriyet Savcısı
Alev ERSAN ALBUZ	Cumhuriyet Savcısı
Mehmet İlhan KÖMÜRCÜCİL	Cumhuriyet Savcısı
Abbas ARINAN	Cumhuriyet Savcısı

Anayasa Mahkemesi

Mustafa Eyyub DEMİRBAŞ	Genel Sekreter Yardımcısı
Akif YILDIRIM	Rapotör
Aydın ŞİMŞEK	Raportör
Gülsüm Gizem GÜRSOY	Raportör

Ankara Barosu

Eriñ SAĞKAN	Başkan
Kemal KORANEL	Genel Sekreter
Çağrı ERYILMAZ	Yönetim Kurulu Üyesi
Doğın ERKAN	Avukat
Ayşen AKÇAY SENEM	Avukat
Sercan ARAN	Avukat
Burak Emre ÖZILHAN	Avukat

Adalet Bakanlığı

Gökçen ÇEVİK	Tetkik Hâkimi	DİABGM
Recep EMRE	Tetkik Hâkimi	DİABGM
Ayla SERÇE	Uzman	DİABGM
Alper Hakkı YAZICI	Daire Başkanı	İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı
Mehmet Fatih KIRBAŞ	Tetkik Hâkimi	İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı
Jülide TAVLI	Tetkik Hâkimi	İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı
Ömer YILMAZ	Tetkik Hâkimi	İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı

Yargıtay

Ahmet ÖMEROĞLU	Üye	16. Ceza Dairesi
Ertan AYDIN	Üye	8. Ceza Dairesi
Berrin AKSOYAK	Üye	7. Ceza Dairesi
Mustafa SALDIRIM	Genel Sekreter Yardımcısı	
Gülşah AKBULUT	Tetkik Hâkimi	

Emniyet Genel Müdürlüğü

Özkan AYGÜN	Komiser Yardımcısı	Terörle Mücadele
Yılmaz BURGUCU	Polis Memuru	Terörle Mücadele
Abdullah TOPAL	Başkomiser	Terörle Mücadele
İhsan Tufan FIRTINA	Başkomiser	Asayiş
Ersin BAŞKAYA	Komiser Yardımcısı	Asayiş
Volkan Nevzat MAVİŞ	Başkomiser	Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele
Yusuf Rıdvan DURMUŞCAN	Komiser	Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele
Enes Koray KOÇAK	Komiser	Siber suçlar

Jandarma Genel Komutanlığı

Nursi ÇAĞLAK	Suç Kısmı Amiri	Asayiş
Talat ASLAN	Suç İşlem Astsubayı	Asayiş
Serdar ATAKAN	Şube Müdürü	Terörle Mücadele
Kemal DÖNMEZ	Şube Müdürü	Terörle Mücadele
Engin ARSLAN	Mali Suçlar ve Suç Gelirleri ile Mücadele Şube Müdürü	Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele
Erdoğan SÖYLİYEN	Narkotik Şube Müdürü	Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele
Güven ÖNGÖREN	Kaçakçılık ile Mücadele Şube Müdürü	Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele
Suat DÖNMEZ	Daire Başkanı	Siber suçlar
Volkan Güner GÜNGÖR	Şube Müdürü	Siber suçlar

B. İkinci Mevzuat İhtiyaç Analizi Toplantısı (17-20 Aralık 2019, İstanbul)

İstanbul Barosu

Emre ÇOKGEZEN	Avukat	
Hasan Selçuk TURAN	Avukat	
M. Gökhan AHİ	Avukat	Bilişim Hukuku Komisyonu
Tuğçe Duygu KÖKSAL	Avukat	İnsan Hakları Merkezi
Volkan BAHADIR	Avukat	CMK Uygulama Merkezi

Türk Ceza Hukuku Derneği

Barış ERMAN	Akademisyen	Yeditepe Üniversitesi
Hasan SİNAR	Akademisyen	Altınbaş Üniversitesi
Kazım Yiğit AKALIN	Avukat	
Mehmet İPEK	Başkan	TCHD

Türkiye Bankalar Birliği

Ümit ÜNSAL	Ekonomist	
Emre Alpay İNAN	Direktör	
N. Cenk ERBİL	Yönetici	Akbank
Ertuğrul KOÇAK	Birim Müdürü	Türkiye İş Bankası

Çağlayan Adliyesi

Özgür DURSUN	Hâkim	Sulh Ceza Hâkimliği
Veli GÜRSOY	Hâkim	Sulh Ceza Hâkimliği
Ramazan ÇİÇEK	Hâkim	Sulh Ceza Hâkimliği
Mehmet AKMEŞE	Hâkim	Sulh Ceza Hâkimliği
Furkan Bilgehan ERTEM	Hâkim	Sulh Ceza Hâkimliği
Mücteba AKKAYA	Hâkim	14. Ağır Ceza Mahkemesi
Murat ÖZER	Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı	14. Ağır Ceza Mahkemesi
Okay Nur ERTEM	Hâkim	28. Ağır Ceza Mahkemesi
Ömer YILDIRIM	Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı	23. Ağır Ceza Mahkemesi
Ali Nazmi DANDİN	Cumhuriyet Savcısı	
Caner BABALOĞLU	Cumhuriyet Savcısı	
Ercan DEVRİM	Cumhuriyet Savcısı	
Gökhan YOLASIĞMAZ	Cumhuriyet Savcısı	
İsa DALGIÇ	Cumhuriyet Savcısı	
Kemal GÜVENİŞ	Cumhuriyet Savcısı	
Muammer KÖSEOĞLU	Cumhuriyet Savcısı	
Necip SARI	Cumhuriyet Savcısı	
Orhan AYDIN	Cumhuriyet Savcısı	
Orhan TÜRÜDİ	Cumhuriyet Savcısı	
Ufuk Can GAZEZOĞLU	Cumhuriyet Savcısı	
Yakup Ali KAHVECİ	Cumhuriyet Savcısı	
Bülent BAŞAR	Cumhuriyet Savcı Vekili	

Burhan GÖRGÜLÜ	Cumhuriyet Savcısı
Fahri Mutlu TOSUN	Cumhuriyet Savcı Vekili
Hasan YILMAZ	Cumhuriyet Savcı Vekili
Kemal AKTAŞ	Cumhuriyet Savcısı
Mehmet KÜÇÜK	Cumhuriyet Savcısı
Münür BÜYÜKELÇİ	Cumhuriyet Savcısı
Murat ÇAĞLAK	Cumhuriyet Savcı Vekili
Ömer Faruk YILDIRIM	Cumhuriyet Savcı Vekili
Sami ŞAHİN	Cumhuriyet Savcısı
Zafer KOÇ	Cumhuriyet Savcı Vekili

İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi

Mehmet Sıddık ÇİNKÖ	Cumhuriyet Savcısı	
Ali PARLAR	Cumhuriyet Savcısı	
Ahmet ÇETİN	Cumhuriyet Savcısı	
İbrahim BAĞCI	Cumhuriyet Savcısı	
Fevzi BÜYÜMTÜMTÜRK	Cumhuriyet Savcısı	
Mustafa ÖZTÜRK	Cumhuriyet Savcısı	
Kadir GÜNÜÇ	Cumhuriyet Savcısı	
Metin SARIHAN	Cumhuriyet Savcısı	
Abdurrahman ÜŞENMEZ	Cumhuriyet Savcısı	
Alev MENTEŞ	Ceza Dairesi Başkanı	17. Ceza Dairesi
Bülent ALTUN	Üye	23. Ceza Dairesi
Doğan GEDİK	Üye	19. Ceza Dairesi
Erdem DEMİRCANLI	Üye	3. Ceza Dairesi
Ersoy YÜCE	Ceza Dairesi Başkanı	20. Ceza Dairesi
Hüseyin KILIÇ	Ceza Dairesi Başkanı	13. Ceza Dairesi
Murat BOYLU	Başkan	
Peyman HÜRMEZ	Üye	15. Ceza Dairesi
Serkan AĞALDAY	Ceza Dairesi Başkanı	21. Ceza Dairesi
Taner AKINCI	Ceza Dairesi Başkanı	2. Ceza Dairesi
Yaşar KILINÇ	Üye	9. Ceza Dairesi
Yılmaz KAYA	Üye	27. Ceza Dairesi

Adli Tıp Kurumu:

Ömer MÜSLÜMANOĞLU	Başkan Yardımcısı
Bülent DOĞAN	Adli Tıp Uzmanı
Meltem YAVUZ	İnceleme Uzmanı
Mehmet Nadir KURNAZ	İnceleme Uzmanı
İsmail EREN	Elektrik Elektronik Mühendisi
Özlem MUTLU	Bilgisayar Mühendisi
Abdülaziz YAŞAR	Bilgisayar Teknisyeni
Hızır ASLIYÜKSEK	Başkan Yardımcısı
Timur Kaan GÜNDÜZ	Başkan

